

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSMAİLAĞA CEMAATİNİN DİN EĞİTİMİ ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SENA NUR OKUR SÜZEN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NURULLAH AYDENİZ

BİLECİK, 2026

10793272

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSMAİLAĞA CEMAATİNİN DİN EĞİTİMİ ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SENA NUR OKUR SÜZEN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NURULLAH AYDENİZ

BİLECİK, 2026

10793272

BEYAN

“Yaygın Din Eğitimi Hareketi Olarak İsmailağa Cemaati” yüksek lisans tez çalışması hazırlık ve yazım aşamasında bilimsel araştırma ve etik kurallarına uyduğumu, [Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehberine](#) uygun olarak tez/dönem projemi hazırladığımı, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel etik kurallarına uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, çalışmamın herhangi bir kısmının başka bir tez/dönem projesi olarak sunulmadığını, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Sena Nur OKUR SÜZEN

.../.../2026

İmza:

ÖN SÖZ

İnsan, hayatı boyunca kendini geliştirme potansiyeline sahiptir. Eğitim, bu süreçte bireyin bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimini destekleyen temel bir unsurdur. Eğitim faaliyetleri genelde örgün eğitim kurumları aracılığıyla yürütülse de yaygın eğitim bireylerin farklı öğrenme ihtiyaçlarına yanıt veren tamamlayıcı bir alan olarak öne çıkmaktadır. Yaygın din eğitimi ise örgün eğitim dışında kalan bireylere dinî bilgi ve değerlerin aktarılmasını sağlayan önemli bir eğitim alanıdır. Türkiye’de yaygın din eğitimi faaliyetleri başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere çeşitli vakıf, sivil toplum kuruluşları ve dini yapılar tarafından da yürütülmektedir. Bu dini yapılardan biri de İsmailağa cemaatidir. Bu çalışma, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını cemaatin kendi perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temel problemini ise “İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı nedir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu temel problem doğrultusunda çalışmada cemaatin tarihsel oluşum süreci, din anlayışı, eğitime bakışı, bünyesindeki eğitim kurumları ve müfredatı, topluma yönelik din eğitiminde kullandıkları kitle iletişim-medya araçları ve yayın faaliyetleri ele alınmaktadır. Ayrıca cemaatin din eğitimi faaliyetlerinin din eğitimindeki rolü incelenmektedir. Bu yönüyle çalışmanın, yaygın din eğitimi ve dinî cemaatlerin eğitim faaliyetleri üzerine yapılacak akademik çalışmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bilgi, görüş ve yönlendirmeleriyle değerli katkılar sunan danışmanım Doç. Dr. Nurullah Aydeniz’e teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme; tez sürecinde sabır, anlayış ve destekleriyle yanımda olan eşim Halilibrahim Süzen’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca süreç boyunca yanımda olan arkadaşlarıma ve çalışma süresince gösterdikleri anlayış ve desteklerinden dolayı Millî Eğitim Bakanlığı camiasındaki çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Sena Nur OKUR SÜZEN

2026

ÖZET

Din eğitimi, örgün ve yaygın din eğitimi olarak iki kısma ayrılmaktadır. Örgün din eğitimi resmi eğitim kurumlarında belli bir program çerçevesinde planlı olarak yürütülmektedir. Yaygın din eğitimi ise örgün din eğitimi dışında farklı yaş gruplarına, gönüllülük esasına dayalı verilen eğitimidir. Yaygın din eğitimi başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere farklı kurum ve dini yapılar tarafından da verilmektedir. Bu çalışma dini yapı olarak faaliyetlerini sürdüren İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını cemaatin kendi perspektifinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemini "İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı nedir?" sorusu oluşturmaktadır. Çalışma içerisinde İsmailağa cemaatinin tarihi oluşum süreci, sahip olduğu din anlayışı, eğitime bakışı, bünyesindeki eğitim kurumları ve müfredatı, topluma yönelik din eğitiminde kullandıkları kitle iletişim-medya araçları ve yayın faaliyetleri incelenmiştir. Bu süreçte çalışmada nitel araştırma kapsamında literatür taraması ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Bu çalışma neticesinde İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetlerinin büyük ölçüde yaygın din eğitimi çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. İsmailağa cemaati; vaazlar, sohbetler, Kur'an kursları, medreseler ve kitle iletişim-medya araçları ile yürüttüğü din eğitimi faaliyetleri söz konusu cemaatin din eğitimi vasıtalarıdır. Ayrıca İsmailağa cemaatinin eğitim uygulamaları ve açıklamaları esas alındığında başlangıçta modern örgün eğitim kurumlarına yönelik eleştirel ve sert tutum sergilediği fakat zamanla bu tutumda yumuşamaların da olduğu görülmektedir. Cemaatin eğitim anlayışının özellikle eğitim içeriği ve yöntemleri açısından klasik medrese geleneği ve tasavvufi terbiyeyi birleştiren; metin merkezli ve hoca odaklı bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra çalışma neticesinde, İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetlerinin yalnızca yüz yüze eğitimle sınırlı kalmadığı; çağın getirdiği kitle iletişim araçları ve çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla da yürütüldüğü görülmüştür. Bu doğrultuda İsmailağa cemaatinin çok boyutlu din eğitimi faaliyetleri yürüttüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, ismailağa cemaati, kitle iletişim araçları, medrese, yaygın din eğitimi.

ABSTRACT

Religious education is divided into two categories: formal and non-formal religious education. Formal religious education is carried out in a planned manner within the framework of a specific curriculum at official educational institutions. Non-formal religious education, on the other hand, is education provided on a voluntary basis to different age groups outside the scope of formal religious education. Non-formal religious education is provided not only by the Presidency of Religious Affairs but also by various other institutions and religious communities. This study aims to present the approach to religious education of the İsmailağa community, which continues its activities as a religious structure, from the community's own perspective. In this context, the central question of the study is: "What is the İsmailağa community's approach to religious education?" The study examines the historical formation process of the İsmailağa community, its understanding of religion, its approach to education, the educational institutions and curricula within its structure, and the mass communication and media tools and publishing activities it utilises in religious education directed towards society. In this process, the study employed literature review and document analysis techniques within the scope of qualitative research. As a result of this study, it has been established that the religious education activities of the İsmailağa community are largely shaped within the framework of non-formal religious education. The religious education activities conducted by the İsmailağa community—including sermons, discussions, Qur'an courses, madrasas, and mass communication and media tools—constitute the means through which the community delivers religious education. Furthermore, based on the community's educational practices and statements, it is observed that whilst it initially adopted a critical and harsh stance towards modern formal educational institutions, this stance has softened over time. It has been established that the community's approach to education, particularly in terms of educational content and methods, combines the classical madrasa tradition with Sufi upbringing; it possesses a text-centred and teacher-centred structure. Furthermore, the study revealed that the İsmailağa community's religious education activities are not limited to face-to-face teaching alone; they are also conducted through the mass communication tools and various social media platforms of the modern age. In this regard, it has been established that the İsmailağa community carries out multi-dimensional religious education activities.

Keywords: İsmailağa community, madrasa, mass communication tools, non-formal religious education, religious education

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları.....	3
1.4. Literatür.....	4
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Eğitim.....	9
2.2. Din Eğitimi.....	10
2.3. Örgün Din Eğitimi.....	12
2.4. Yaygın Din Eğitimi.....	12
2.4.1. Yaygın din eğitiminin önemi.....	14
2.4.2. Yaygın din eğitiminde hedef kitle	14
2.4.3. Yaygın din eğitiminde yöntem ve metotlar	15
2.4.4. Yaygın din eğitimi araçları.....	16
2.4.5. Yaygın din eğitimi kurumları.....	17
2.4.5.1. Aile	17
2.4.5.2. Diyanet İşleri Başkanlığı.....	18
2.4.5.3. Kitle iletişim araçları.....	20
2.4.5.4. Yaygın din eğitimi hareketi olarak tarikatlar ve cemaatler	24
3. İSMAİLAĞA CEMAATİ VE EĞİTİM-ÖĞETİM FAALİYETLERİ.....	26
3.1. İsmailağa Cemaati ve Kurucu Liderleri.....	26
3.1.1. Ali Haydar Gürbüzler.....	26
3.1.2. Mahmud Ustaosmanoğlu.....	27
3.2. İsmailağa Cemaatinin Parçalanma Süreci.....	29
3.2.1. Hasan Kılıç ve sonrasındaki gelişmeler.....	30
3.2.2. İsmailağa merkez grup (Ahmet Fikri Doğan).....	31
3.2.3. Ahmet Mahmut Ünlü ve Masum Bayraktar.....	31
3.3. İsmailağa Cemaatinin Din Anlayışı.....	32
3.3.1. Ehl-i sünnet itikadı.....	34

3.3.2. Tasavvuf anlayışı ve geleneği.....	35
3.3.3. Hayat tarzı ve kılık kıyafet	39
3.3.4. Cemaate özgü dini ritüeller	41
3.3.5. Yetiştirilmek istenen insan profili.....	42
3.4. İsmailağa Cemaati ve Eğitim	44
3.4.1. Eğitime bakışı.....	44
3.4.2. Eğitim kurumları ve müfredatı.....	48
3.4.2.1. Kur'an kursları.....	49
3.4.2.2. Medreseler	51
3.5. İsmailağa Cemaatine Ait Kitle İletişim-Medya Araçları.....	64
3.5.1. İsmailağa dergisi.....	67
3.5.2. Web siteleri.....	70
3.5.3. Sosyal medya araçları	71
3.5.4. Lalegül dergisi.....	72
3.5.5. Lalegül TV ve Lalegül FM.....	73
3.5.6. FM TV (Fatih Medreseleri Televizyonu).....	74
3.5.7. İsmailağa cemaati hocalarının sosyal medya üzerinden yaygın din eğitimi faaliyetleri.....	75
3.6. İsmailağa Cemaatine Ait Yayınevleri.....	76
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
KAYNAKÇA.....	84

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
Fm	: Frekans modülasyonu
FM TV	: Fatih Medreseleri Televizyonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ö.	: Ölümü/ölüm tarihi
s.a.v.	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TV.	: Televizyon
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

Eğitim ve din kavramları günümüze kadar yaşamın en temel parçaları olmuştur. Din, bireyin kendini geliştirmesine rehberlik eden ve aynı zamanda toplumsal yönü bulunan önemli bir kurumdur. Toplumsal kültürün bir parçası olan dinî değerler, eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılmakta ve bireyin kişilik oluşumunda etkili olmaktadır. Bu yönüyle eğitim, dinî bilginin doğru biçimde kazandırılmasında ve bireyin bilinçlenmesinde temel bir işleve sahiptir (Çekin, 2013).

İlk vahiy ile başlayan bu ilmi süreci, Hz peygamber dönemi, medrese öncesi dönem ve medreseler dönemi şeklinde ele almak mümkündür (Çetinel, 2021). İslam'ın ilk yıllarında ilmi faaliyetler için ilk buluşmalar Dar'ül-Erkam'ın ve Hz. Ebu Bekir'in evinde yapılmaktaydı (Yıldız, 1998; Yılmaz, 2012). Medine'ye hicret ile birlikte eğitim faaliyetleri Mescid-i Nebi ve Suffede kurumsal olarak devam ettirilmiştir (Akyüz, 2006; Baktır, 2009). Zaman içerisinde cemiyetlerin dağılması ve ortaya çıkan ihtiyaçlar sebebiyle çocuklar için müstakil kütüphaneler açılarak buralarda sadece din eğitimi değil her çeşit müspet ilimler de okutulmaya başlanmıştır (Atçeken, 1998). Ancak öğrencilerin artan ihtiyaçları ve devlet yönetiminde görevlendirilecek kişilere duyulan ihtiyaçlar müstakil bir eğitim kurumu için zemin oluşmasına olanak sağlamıştır. Bu nedenlerle müstakil eğitim kurumları ihdas edilmek istenmiştir. Medreselerin ilk ne zaman inşa edildiği hususunda farklı görüşler bulunmakla birlikte umumi ve tam teşkilatlı barınma ve beslenme desteği sağlayan vakıfları da içermesi sebebiyle Bağdat'taki Nizamiye Medresesi, İslam tarihinin ilk medresesi kabul edilir (Karakök, 2013). Ancak yapılan bazı araştırmalar medreselerin çok daha önceye dayandığını ifade etmektedir (Gözütok, 2013). Bu bağlamda Nizamü'l-Mülk, ilk sistemli medreseyi geliştirdi demek daha doğru olacaktır (Aydın, 1987). Nizamü'l-Mülk'ün İran ve Aşağı Mezopotamya'da yaptığını Nurettin Mahmut Zengi ve Selahattin Eyyubi Yukarı Mezopotamya, Suriye ve Mısır'da gerçekleştirmiştir. Böylece medrese sistemi batıya doğru yayılmıştır (Bozkurt, 2003). Osmanlı dönemindeki medrese anlayışı Nizamiye medreselerinden etkilenerek oluşturulmuş ve geliştirilmiştir (Avcı, 2020). Osmanlı döneminde ilk olarak İznik'te kurulan bu medreseler, Bursa'nın başkent olması ile Bursa'da; Edirne'nin başkenti olmasıyla da Edirne'de yoğunluk kazanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ile yeni bir dönem başlamış olup bu dönem, Osmanlı ilim hayatı ve medrese teşkilatı için önemli adımların atıldığı devreyi oluşturur. Süreç içerisinde önce Sahn-ı Seman ile ardından Süleymaniye medreseleri ile Osmanlı medrese sistemi; dereceler, dersler, gelir kaynakları ve yönetim bakımından önemli gelişmeler kaydetti. Osmanlı döneminde yeni fethedilen yerleşim birimlerine medrese inşa etmek bir gelenektir. Bu gelenek İslam dini

kültürünün yaygınlaşmasına, devlet, aydın ve halk arasında ortak bir zeminin oluşmasına ve yönetimin toplumlara benimsetilmesinde yardımcı oluyordu (İpşirli, 2003).

Osmanlı medrese sistemi, 16. yüzyıldan itibaren yaşanan değişim ve gelişmelere ayak uyduramaması, buna bağlı olarak işlevselliğinin ve verimliliğinin azalması gibi nedenlerle ıslah tartışmalarının odağı hâline gelmiştir. Ancak gerçekleştirilen ıslah çalışmalarından beklenen düzeyde bir sonuç elde edilemeyince, Tanzimat döneminde yüzyıllardır süregelen medrese merkezli eğitim anlayışı terk edilerek yeni bir eğitim sistemi oluşturulmuştur. Bu süreçte, eğitim faaliyetlerinin bütünüyle dinî anlayışa dayandığı medreseler yerine, din derslerine diğer dersler gibi programda belirli bir yer verilen mektepler kurulmuştur. Böylece eğitim faaliyetlerinde amaç birliği açısından sakıncalı bir durum ortaya çıkmıştır (Zengin, 2017a). Asırlarca eğitim merkezi halindeki medrese, tekke ve zaviyeler Cumhuriyet dönemi ile birlikte kapatılmıştır (Apaydın, 2017). Yaşanan bu durumlara rağmen bazı medreseler ve din eğitimi veren kurum ve dini yapılar toplum içerisinde varlıklarını devam ettirebilmişlerdir (Demirci, 2000). Çalışmanın konusunu oluşturan İsmailağa cemaati de bu dini yapılardan biridir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Din eğitimi, genel olarak formal ve informal olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. İnfomal din eğitimi, bireyin aile, sosyal çevre ve günlük yaşam aracılığıyla farkında olmadan edindiği dinî bilgi ve tutumları kapsarken; formal din eğitimi, belirli hedefler doğrultusunda planlanan ve sistemli olarak yürütülen bir süreçtir. Formal eğitim kendi içinde örgün ve yaygın olarak ikiye ayrılır. Örgün din eğitimi okul sistemi içinde yürütülürken, yaygın din eğitimi örgün eğitimi destekler veya örgün eğitim dışında kalan bireylere dinî bilgi ve bilinç kazandırır. Türkiye’de yaygın din eğitimi başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere farklı kurumlar, sivil toplum kuruluşları, tarikatlar, cemaatler ve aileler aracılığıyla çeşitli etkinlikler ve kitle iletişim araçlarıyla yürütülmektedir. Cumhuriyet döneminde uygulanan din eğitimi politikaları, medreselerin ve tekkelerin kapatılmasıyla dinî faaliyetlerin kamusal alandaki görünürlüğünü sınırlanmış ve din eğitimi büyük ölçüde resmî kurumların dışında yürütülmeye başlanmıştır. Bu süreçte çeşitli grup ve cemaatler, dinî bilgi ve pratiklerin aktarılmasında rol almış, zaman zaman faaliyetleri serbestleşen bu yapılar kendi görüşleri doğrultusunda din eğitimi sunmaya devam etmiştir (Aydın, 2019). Cumhuriyet dönemi uygulamalarıyla tekke ve zaviyelerin kapatılmasına rağmen, İsmet Efendi Tekkesi bu süreçte İslam medrese geleneğini sürdüren yapılardan biri olmuştur. Tekkeye cami formatı verilmesiyle, Ali Haydar Gürbüzler önderliğinde din eğitimi faaliyetleri devam ettirilmiştir (Bulut, 2025). Ali Haydar Gürbüzler’in ardından şeyhlik görevini üstlenen Mahmud Ustaosmanoğlu, İsmailağa Camii’nde bu

çalışmaları sürdürmüştür (Çelik, 2022).

Bu doğrultuda çalışma içerisinde İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı cemaatin kendi perspektifinden ele alınmaktadır. Araştırmanın temel problemini ise "İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı nedir?" sorusu oluşturmaktadır. Bu temel soru kapsamında söz konusu İsmailağa cemaatinin ortaya çıkış serüveni, sahip olduğu din anlayışı, eğitime bakışı, eğitim kurumları ve müfredatı, topluma yönelik din eğitiminde kullandıkları kitle iletişim-medya araçları, yayın faaliyetleri, öncelendiği kaynaklar inceleme konusu edinilmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, İsmailağa cemaatinin ortaya çıkış serüvenini, din anlayışını, din eğitimi anlayışını, eğitim kurumlarını ve müfredatını, din eğitiminde kullandıkları kitle iletişim-medya araçlarını, yayın faaliyetlerini inceleme konusu edinerek İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını kendi perspektifi ile ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını akademik bir çerçevede incelemeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda öncelikle cemaatin kendi söylem ve kaynakları esas alınacak, ardından cemaat üzerine yapılan çalışmalar analiz edilecektir. Böylece çalışma içerisinde İsmailağa cemaatinin din eğitimine yüklediği anlam; din eğitimi faaliyetlerinin hangi dini kaynaklara, mezhebi kabullere ve tasavvufi geleneğe dayandığı ortaya konulacaktır. Bu süreçte İsmailağa cemaatinin din eğitimi kapsamında yürüttüğü faaliyetleri; tarihsel süreç, eğitim anlayışı ve uygulama biçimleri çerçevesinde incelenerek bu faaliyetlerin din eğitimi içerisindeki rolünün ortaya konulması hedeflenmektedir.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Dini ve tasavvufi bir hareket olan İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırmanın yöntemi, sosyal bilimlerde sıklıkla başvurulan literatür taraması ve doküman analizi teknikleri çerçevesinde belirlenmiştir. Bu yöntem ve tekniklerin tercih edilmesinin temel nedeni, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını, din eğitimi faaliyetlerini, kurumsal yapısını tarihsel ve güncel boyutlarıyla ele alabilmeye imkân tanınmasıdır. Araştırma kapsamında başta İsmailağa cemaatinin kurucusu olan Mahmud Ustaosmanoğlu'nun ve cemaatin öncü isimlerinin eserleri, cemaat tarafından yayımlanan dergiler, cemaatin din eğitiminde kullandığı kitle iletişim-medya araçları, resmi internet siteleri, yayınevleri, cemaatin önde gelen isimlerine ait vaaz, sohbet ve konuşma kayıtları temel veri kaynakları olarak kullanılacaktır. Ayrıca araştırmada konunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınabilmesi ve akademik bir çerçeveye

oturtulabilmesi için İsmailağa cemaati üzerine yazılmış eserler ve yapılmış çalışmalardan da yararlanılacaktır.

Doküman analizi sürecinde, elde edilen yazılı ve görsel-işitsel materyaller sistematik bir biçimde incelenerek, İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetleriyle doğrudan ilişkili olan veriler belirlenip sınıflandırılacaktır. Bu bağlamda, cemaatin eğitim kurumları, müfredatı, öğretim yöntemleri, benimsediği dinî-tasavvufî yaklaşım ve kitle iletişim araçları aracılığıyla yürüttüğü din eğitimi faaliyetleri analiz edilecektir. Ayrıca literatür taramasıyla konuya ilişkin mevcut çalışmalar incelenerek elde edilen bulgular araştırmanın kuramsal çerçevesinin oluşturulmasında kullanılacaktır.

Bu araştırma, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını cemaatin kendi perspektifinden; söylem, yayın ve eğitim uygulamaları çerçevesinde incelemeyi konu edinmektedir. Çalışmada elde edilen veriler değerlendirilirken nesnellik ilkesine bağlı kalınacaktır. Ayrıca elde edilen bilgiler tarafsız bir biçimde, betimleyici bir yaklaşımla aktarılacaktır. Araştırma, yorumlayıcı ya da yargılayıcı bir tutumdan ziyade, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını kendi perspektifinden mevcut veriler ışığında ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, cemaatin din eğitimi anlayışının incelenmesiyle sınırlıdır. Bu kapsamda cemaatin din eğitimi faaliyetleri ele alınacak; siyasi, ekonomik ve toplumsal yönleri ise araştırma kapsamı dışında bırakılacaktır.

1.4. Literatür

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'nde yapılan araştırma neticesinde, söz konusu İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını ve din eğitimi faaliyetlerini ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. İsmailağa cemaati ile ilgili yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte bu çalışmaların ağırlıklı olarak din sosyolojisi ve sosyoloji disiplinleri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Nitekim yapılan bu çalışmalar, cemaatin kimlik inşa süreçleri, toplumsal dönüşümle ilişkileri (selefileşme, medya, modernleşme), cemaatin iç dinamikleri, cemaatin ideolojik yönelimleri, kadın kimliğinin oluşumu, eskatolojik (mesih algısı) inançları gibi genel olarak cemaatle ilgili farklı temalara odaklanmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

1- Nimetullah Akın'ın (2015) "Resmi Din Öğretimi ve Gayri Resmi Din Öğretiminin Neden Olduğu Problemler: İsmailağa Örneği" adlı bildiri çalışmasında resmi din öğretimi ve gayri resmi din öğretimi mukayesesi İsmailağa cemaati üzerinden yapılarak eğitim problemleri ele alınmaktadır.

2- Fatma Baynal (2016), "Kadınların Dini Gruplara Yönelim Nedenleri ve Dini Grupların Psiko-Sosyal ve Dini/Manevi Etkileri" adlı doktora tezinde İsmailağa cemaati, Menzil cemaati, Gülen cemaati, Süleymancı cemaati ve Rifaî Tarikatı'na bağlı kadınların dini gruplara katılım nedenlerini psikolojik, dini ve sosyal yönleriyle incelemeyi; ayrıca bu grupların kadınlar üzerindeki psiko-sosyal ve manevi etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

3- Selahattin Çankal (2016), "Türkiye'de Dini Gruplarda Toplumsal Değişme Söylemi" isimli yüksek lisans tezinde Menzil cemaatinin yayımladığı Mostar ve Aile dergileri ile İsmailağa cemaatinin yayımladığı Marifet ve İsmailağa dergileri nitel yöntemle inceleyerek cemaatlerin toplumsal değişim karşısında geliştirdiği sosyal kontrol söylemlerini analiz etmiştir.

4- Fatma Zehra Özyağlı (2018), "Examining the formation of women's identity in a Naqshi community: The case of İsmailağa" adlı İngilizce olarak hazırladığı yüksek lisans tezinde, İsmailağa cemaatinde kadın kimliğinin oluşumunu inceleyerek İsmailağa cemaatine mensup kadın üyelerin kendi kimliklerini hem tarikat özelliklerine hem de cemaat tecrübelerine göre şekillendirdiğini ortaya koymuştur.

5- Hüseyin Demir'in (2018) "İsmailağa Cemaati Medreselerinde Arap Dilinin Öğretimi" adlı araştırma makalesinde İsmailağa cemaatinin ev medreselerinde verilen Arapça eğitimine yönelik yöntemler ve bu eğitim sürecinde kullanılan kaynakların tespiti amaçlanmıştır.

6- Azmi Çetin'in (2019) "Türkiyede Yaşayan Cemaatlerin Mehdilik Algısı (İsmailağa Cemaati Örneği)" adlı yüksek lisans tezinde Türk toplumundaki mehdilik algısı İsmailağa cemaati üzerinden incelenmiştir. Araştırma içerisinde Mehdilik anlayışına sahip olan İsmailağa cemaatinin bu anlayışının temel İslami anlayışa uygun olup olmadığı tartışılmıştır.

7- Filiz Kafadar'ın (2019) "Gündelik Hayat Sosyolojisi Bağlamında Cemaatlerde Kadın: İsmailağa Örneği" adlı yüksek lisans tezinde, cemaat mensubu kadınların gündelik hayat pratikleri ele alınmıştır. Kadınların, hem tarikat ehli bir mürid olduğu hem de ustaca taktiklerle modern hayatın bir parçası olduğu ortaya konulmuştur.

8- Tuba Kara (2019), "Kutsallaştırma Pratikleriyle Gündelik Yaşamın ve Mekânın Oluşumu: Fatih-Çarşamba Örneği" isimli yüksek lisans tezinde İsmailağa cemaatinin merkezi kabul edilen İsmailağa Camii ve çevresinin mimari düzeni kutsallaştırma pratiği bağlamında inceleyerek cemaatin kent içinde mekân ve gündelik yaşam pratiklerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

9- Esra Ege'nin (2020) "Cemaat Anlatılarında Kadın: İsmailağa Cemaati Örneği" adlı yüksek lisans tezinde cemaat mensubu kadınların kimlik algıları ve dinî deneyimleri İsmailağa cemaati üzerinden analiz edilmiştir.

10- Zehra Işık (2020), "Modern Kentte Farklı Kadın Dindarlıkları: İstanbul Örneği" adlı doktora tezinde İsmailağa cemaati ve Cerrahi tekkesine mensup kadınların dindarlık düzeyleri, cemaat veya tarikata bağlanma süreçleri, katılım öncesi-sonrası yaşadıkları değişimler ve popüler kültüre yönelik tutumları incelenmiştir.

11- Aydın Taştan'ın (2021) "İsmailağa Cemaati Sosyal Kimlik İnşa Araçları" adlı yüksek lisans tezinde, İsmailağa cemaatindeki sosyal kimlik inşa süreçleri ele alınmıştır.

12- İsmail Balkanlıoğlu'nun (2021) "Mahmud Ustaosmanoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri" adlı yüksek lisans tezinde, Mahmud Ustaosmanoğlu'nun hayatını, eğitim faaliyetlerini, tasavvufi görüşlerini ortaya koymuştur.

13- Mahmut Çelik (2021), "İsmailağa Camii İlim ve Hizmet Vakfının Medyaya Bakışındaki Dönüşüm ve Günümüzdeki Medya Kullanım Pratikleri" adlı yüksek lisans tezinde, İsmailağa cemaatinin medyaya bakışında görülen değişimin sebeplerini saptamayı ve günümüzdeki medya kullanım pratiklerini analiz etmeyi amaçlamıştır.

14- Hande Ustamahmut (2022), "Din ve Devlet İlişkileri Bağlamında Cemaatlerin Laikliğe Bakışı: İsmailağa Cemaati Örneği" adlı araştırma makalesi ile Türk siyasi tarihindeki din-devlet ilişkileri ekseninde, İsmailağa cemaatinin laiklik kavramına olan bakış açısını incelemeyi amaçlamaktadır.

15- Zehra Ögüt (2022), "Sosyolojik Bağlamda İsmailağa Cemaati" adlı doktora tezinde, İsmailağa cemaatinin modernleşme süreçleri grubun iç organizasyonu ve karakteristik özellikleri bağlamında değerlendirilmiştir.

16- Cennet Feyza Cömert'in (2024) "Tarikatların Selefileşme Eğilimleri: İsmailağa Cemaati Örneği" adlı yüksek lisans tezinde, "İsmailağa cemaatinin belirli ölçülerde Selefi etkilerden etkilendiği" iddiası üzerine çalışma yürütülmüştür.

17- Fatma Zehra Özyağlı (2024), "Navigating identity and belonging: An analysis of women's self-representation and modes of subjection in the İskenderpaşa, İsmailağa, and Meşveret communities" adlı İngilizce olarak hazırladığı doktora tezinde İsmailağa, İskenderpaşa ve Meşveret cemaatlerinde kadınların kimlik ve aidiyet süreçleri karşılaştırmalı olarak ele almıştır.

18- Zehra Işık'ın (2024) "Müstakil Dini Yapılarda Erkek ve Kadın Tasavvurunun Değişimi: İsmailağa Cemaati ve Cerrahi Grubu" adlı araştırma makalesi, modern yaşam tarzının getirdiği yeniliklerle birlikte her iki grubun kadın ve erkeğe yönelik algı ve tasavvurlarının nasıl bir değişim geçirdiğini ortaya koymaktadır.

19- Hamit Aktürk (2025), "Dini Gruplarda Bölünme: Menzil ve İsmailağa Gruplarında Bölünmenin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" adlı makale çalışması ile yapısal olarak benzeyen İsmailağa ve Menzil cemaatlerinin liderlik sonrası yaşadıkları bölünme süreçlerini, neden ve sonuç ilişkisi içerisinde karşılaştırmalı bir analizle ortaya koymayı amaçlamıştır.

Ulusal Tez Merkezi'nde ve İslam Araştırma Merkezi'nde yapılan inceleme sonucunda, İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını doğrudan konu edinen herhangi bir akademik çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak bu araştırmalar içerisinde İsmailağa cemaatinin eğitim faaliyetlerine dair bazı bilgilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Nitekim bu tespitlerden bazıları şu şekildedir:

1- Akın (2015) tarafından hazırlanan bildiri çalışmasında İsmailağa cemaatinin bünyesindeki medreselerin kuruluşuna, bu medreselerdeki eğitim müfredatı ve usulüne dair bazı bilgiler yer almaktadır.

2- Demir (2018) tarafından hazırlanan araştırma makalesinde İsmailağa cemaatinin ev medreselerindeki eğitimlerde kullanılan yöntem ve kaynaklara dair bilgiler yer almaktadır.

3- Kafadar (2019) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde ilgili cemaatin ilmi faaliyeti, cemaate ait kitaplar (kaynak, fıkıh, hadis, Arapça dil bilgisi, ahlak) üzerinden ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra kadınların eğitimlerine yönelik bilgilere de yer verilmektedir.

4- Ege (2020) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde İsmailağa cemaatinin eğitim ve inşaa sürecine dair bazı bilgiler yer almaktadır.

5- Zehra Işık (2020) tarafından hazırlanan doktora tezinde, İsmailağa cemaatinin kızların eğitimine yönelik yaklaşımına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

6- Balkanlıoğlu (2021) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde Mahmud Ustaosmanoğlu'nun eğitim faaliyeti; hafızlık eğitimi, medrese içerisinde Arapça ve şer-i ilimlerin eğitimi, cemaatin süreli-süresiz yayınları ve reddiyeler üzerinden ele alınmıştır.

7- Çelik (2021) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde yeni iletişim teknolojilerinin İsmailağa cemaatinin eğitim faaliyetleri üzerindeki etkisinin nasıl olduğuna dair bilgiler yer almaktadır.

8- Ögüt (2022) tarafından hazırlanan doktora tezinde İsmailağa cemaatinin; medreselere bakışı, medreseleri ve buradaki eğitim usullerine yönelik bazı bilgiler bulunmaktadır.

Fakat İsmailağa cemaatine ilişkin bu araştırmalar, İsmailağa cemaatinin eğitim boyutunu içermekle birlikte yapısal, sosyolojik ve dini pratiklere yönelik yönleri sebebiyle yalnızca din eğitimi faaliyetleri kapsamında ele alınmamaktadır. Öyle ki bu çalışmalarda cemaatin eğitim faaliyetlerinin sınırlı bir biçimde ele alındığı; müstakil ve sistematik bir inceleme konusu haline ise getirilmediği tespit edilmiştir. Bu yönüyle İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışını ve faaliyetlerini cemaatin kendi perspektifinden ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, İsmailağa cemaati üzerine yapılan çalışmalar içerisinde özgün bir değere sahip olmakla birlikte literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, araştırmanın dayandığı kavramsal ve kuramsal zemin ortaya konulacaktır. Yaygın din eğitimi hareketi olarak ele alınan İsmailiğe cemaatinin sağlıklı biçimde analiz edilebilmesi amacıyla, genelden özele bir yaklaşım benimsenecektir. Öncelikle eğitim, din eğitimi ve yaygın din eğitimi kavramları açıklanacak, ardından yaygın din eğitiminin hedef kitlesi, yöntem ve metotları, eğitim araçları ve eğitim kurumları araştırma konusu bağlamında ele alınacaktır.

2.1. Eğitim

İnsanın davranışlarının şekillenmesi ve kişiliğinin oluşması sürecinde eğitim ve terbiye birbirini tamamlayan iki temel kavramdır. Dolayısıyla burada terbiye kavramına değinmek yerinde olacaktır. Terbiye kavramı, "Rab" kökünden gelmektedir. Ayrıca sahip olma, yetiştirme, geliştirme ve olgunlaştırma gibi anlamları içermektedir. Rab, Allah'ın en çok kullanılan isimlerinden biri olmakla birlikte varlıkları aşama aşama kemale erdiren anlamını da taşımaktadır. Bu bağlamda terbiye, Allah'ın insanı farklı hallerden geçirerek mükemmelleştirmesi sürecini ifade eder. Terbiye, doğuştan kazanılan bir nitelik değildir. İnsan terbiye edilmeye ihtiyaç duymaktadır. Buna binaen terbiye, insanın içinde bulunduğu durumdan daha üst bir seviyeye ulaştırılmasını amaçlar. Eğitim kavramı ise zamanla terbiye kavramının yerine kullanılmaya başlanmıştır. Eğitim, terbiye ile birlikte insan davranışlarında değişim oluşturmayı hedefleyen tamamlayıcı bir süreçtir. Öğretim de bu sürecin planlı, düzenli ve kurumsal boyutunu ifade eder. Zira terbiye, eğitim ve öğretim, bireyin toplumun değerleri, kültürü ve bilgi düzeyi çerçevesinde kişilik kazanmasını sağlar (Bilgin, 1995).

Eğitim kavramı yeni bir kavram olup "eğmek" kökünden gelmektedir. Ayrıca yeniden şekil vermek, düzeltmek, geliştirmek gibi anlamları da içermektedir (Kızılabdullah, 2017). Eğitim insanı rastgele değil bir plan ve hedefe göre yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Ayhan, 1997). Bu doğrultuda eğitimi "Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir." şeklinde tanımlamak mümkündür (Ertürk, 1997). Eğitim; bireyin bilgi, tutum ve davranışlarında değişim oluşturmayı amaçlayan ve onu içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısı ile buluşturan çok yönlü bir süreçtir. Fakat eğitim, yalnızca planlı ve kontrollü öğrenme ortamlarıyla sınırlı kalmamaktadır. Bu sebeple eğitim, bireyin sosyal çevresinde kendiliğinden gerçekleşen öğrenmeleri de içeren dinamik bir yapıya sahiptir. Eğitim, hem bireysel gelişimi destekleyen hem de kültürel sürekliliği sağlayan kapsamlı bir kültürleme süreci olarak da değerlendirilebilmektedir (Gökalp, 2020). Eğitim, bireysel ve toplumsal yaşamı yönlendirme, düzenleme ve biçimlendirme amacı taşıyan bilinçli bir süreçtir.

Bu süreç, bireye yalnızca bilgi aktarmayı değil; zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyerek belirli yeterlilikler kazandırmayı da hedefler. Eğitim aracılığıyla bireyin davranışlarında istenilen değişiklikler oluşturulması ve onun üretken, topluma uyum sağlayabilen bir yapıya kavuşması amaçlanır. Sosyolojik açıdan bakıldığında ise eğitim, bireyi içinde yer aldığı topluma hazırlayan, kültürel değer ve normları yeni kuşaklara aktaran temel bir mekanizmadır. Toplumun ideolojik, ekonomik ve siyasal yapıları eğitim amaçlarını etkiler; bu nedenle eğitim sistemi, hem bireyin gelişimini hem de toplumsal düzenin devamlılığını sağlamaya yönelik bir işlev üstlenir (Gökçe, 2005). Eğitim yalnız kültürün nesilden nesile aktarılmasını değil aynı zamanda her alanda donanmış kültürel ve bilimsel yönden üreten, toplumun değerleri ile çelişmeyen bir nesil yetiştirmeyi de sağlamaktadır (Ayhan, 1997). Eğitimin farklı tanımları bulunmakla birlikte genel çerçevede bireyleri belirli amaçlar doğrultusunda yetiştirme süreci olarak değerlendirilir. Bu süreçte kişideki davranış değişikliği; kazanılan bilgi, beceri ve tutumlarla meydana gelmektedir (Erden ve Fidan, 1998).

Eğitim veriliş şekline göre formal ve informal olarak ikiye ayrılmaktadır. Formal eğitim bir gayeye sahip olup belirli bir plan ve program etrafında yürütülen eğitim faaliyetleridir. Informal eğitim ise insanın hayatında plansız, düzensiz, kayıtsız ve gelişigüzel gerçekleşir (Aydın, 2019). Formal eğitim kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. Formal eğitim içerisindeki örgün eğitim; düzenli, programlı, belirli bir yaş/kademe düzeyindeki kişilere bir çatı altında verilen eğitimdir. Formal eğitim içerisindeki yaygın eğitim ise kişilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre isteğe bağlı, her yaş grubundan bireylere sunulan eğitimdir (Taymaz, 1978 akt. Fidan, 1996). Yaygın eğitimde kendi içerisinde halk eğitimi ve hizmet içi eğitim olarak ikiye ayrılmaktadır. Halk eğitimi, örgün eğitim dışındaki bireylerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik hazırlanan etkinlik ve programlardır. Hizmet içi eğitim ise belirli bir kurumda çalışan bireylerin mesleki yeterlilik düzeylerini geliştirmesine yönelik verilen eğitimlerdir (Demirel ve Kaya, 2007).

2.2. Din Eğitimi

Eğitim ve din, özünde bireyin hayatında olumlu ve kalıcı alışkanlıklar oluşturmayı amaçlayan iki ortak disiplindir. İslam inancına göre her insan, doğuştan gelen bir inanma eğilimiyle dünyaya gözlerini açar. Ancak bu saf potansiyelin nasıl bir kimliğe ve inanç biçimine dönüşeceği, kişinin içinde büyüdüğü aile, sosyal çevre ve aldığı eğitimle şekillenir (Batar, 2018).

Din eğitimi genel eğitimle yapı ve nitelik açısından örtüşmektedir. Bir nevi eğitimsel amaçlar açısından da aynı ilkeleri benimsemektedir. Bu bağlamda din eğitimini "Bireyde kendi

yaşantısı yoluyla dinle ilgili davranış değişikliği meydana getirme sürecidir." şeklinde tanımlamak mümkündür (Aydın, 2019).

Din eğitimi üzerine yapılan en kapsamlı tanım ise şu şekildedir: "Din eğitimi, bireyin fitratında bulunan inanma duygu ve ihtiyacı çerçevesinde din olgusu kavramına rehberlik etme ve kabul ettiği dinin önerdiği yaşam biçimini öğrenmesine yardımcı olma sürecidir." Din eğitimi, insanın içinde bulunan din duygusunu anlamasına rehberlik etmekte ve bireyde dinle ilgili problemleri cevaplandırmada yardımcı olmaktadır. Bir nevi din eğitimi bireyin "Din nedir?" veya "Dinin anlamı nedir?" gibi sorunlarına cevap bulmasında yol gösterici rol üstlenmektedir. Dolayısıyla din eğitimi, bireyin dinin yaşam şartlarını algılamasına ve bu şartlara uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır (Okumuşlar, 2017).

Din eğitimi, insanda doğuştan var olan dini inanç ve inanma duygusunu harekete geçirir. Böylece onu açığa çıkarma eylemini ve inanma duygusunu geliştirerek insanı batıl inançlara yönelmekten korur. Bunun yanı sıra genel eğitim ile işbirliği yaparak insanın sosyalleşmesine ve topluma karışmasına da yardımcı olur (Keyifli, 2013a).

Din eğitimi, teorik olarak ilahiyatın bir parçası veya eğitimin bir alt disiplini gibi görülse de aslında hayatın tamamını kapsayan geniş bir meseledir. Bununla birlikte eğitim, tek bir mekânda gerçekleşmemektedir. Keza din eğitimi de aile, okul, cami, medya gibi formal ve informal her ortamda gerçekleşmektedir. Sonuç olarak din eğitimi, sadece akademik bir konu değil; okuldan aileye, camiden topluma kadar her alanda karşılığı olan bütüncül bir faaliyettir (Nazıroğlu, 2020; Bilgin, 1995).

Eğitim biliminin tarihi süreç içerisinde kazandığı tecrübeler, geliştirdiği metot ve teknikler din eğitimi için hazır imkânlar sunmaktadır. Din eğitimi bunu kendi amaçlarına uygun şekilde kullanabilmektedir. Zira genel eğitiminin ve din eğitiminin merkezinde insan bulunmaktadır (Cebeci, 2005). Ancak inancın kime, hangi seviyede ve ne amaçla anlatılacağını belirlemek; bu konuda yöntemler geliştirip bunları sahada test etmek mühimdir. Din, hayatın her alanında bireyi bu kadar etkilerken, dinin eğitimini bilimsel ilke ve metotlarla yürütmek, dinin hem doğru anlaşılması hem de doğru yaşanması için gereklidir. Din eğitimi insanı yalnızca birey olarak değil varoluşuyla bütün bir şekilde ele almaktadır. Din eğitimi birey için insanın yaratıcıyla ilişkisini, kökenini, dünyadaki anlamını ve geleceğe dair tasavvurunu öğretilbilir kılmayı amaçlar. Nitekim bunun için yöntemler bulmaya ve geliştirmeye çalışır (Altaş ve Arıcı, 2017).

Din eğitiminin amacı sadece kural öğretmek değil; bu kuralların arkasındaki asıl

duyguyu, yani inanç bilincini onlara aşlamayı hedeflemektir. Bu bilinç bireyde oluştuğunda din hakkında kendi fikirlerini üretebilir ve inancın hayattaki yansımalarını doğru yorumlayabilir. İyi bir din eğitimi, bireye geçmiş hadiseleri bugünün gözüyle tartabilme ve iyi ile kötüyü birbirinden ayırabilme becerisi kazandırır. Kısacası din eğitimi, geçmişi ve bugünü doğru okuyabilen uyanık bir zihin inşa etmeyi amaçlamaktadır (Bilgin, 1995).

2.3. Örgün Din Eğitimi

Örgün eğitim, belirli yaş grubuna mensup bireylerin, Millî Eğitim sisteminin amaçları temel alınarak yapılandırılmış öğretim programları kapsamında, kurumsal okul yapısı içinde düzenli ve planlı şekilde yürütülen eğitim sürecidir (Taymaz, 1978 akt. Erden ve Fidan, 1998). Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır (Demirel ve Kaya, 2007). Örgün din eğitimi ise bu kurumlarda aynı sisteme bağlı olarak verilen din eğitimidir. İlköğretimden yükseköğretime kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde yürütülen din eğitimi bu kapsamda değerlendirilmektedir (Akyürek, 2010).

Örgün din eğitimi kapsamında ülkemizde din dersleri 1982 Anayasası ile birlikte, ilkokul ve ortaöğretim kademesinde 2’şer saat olarak verilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2025). Bu da din eğitimi ve öğretiminin yasalarla teminat altına alındığını göstermektedir. Bunun yanı sıra 1982 Anayasasının 24. ve Millî Eğitim Temel Kanunu’nun 32. maddesi din eğitiminin yasal dayanağıdır (Ayhan, 2014).

2.4. Yaygın Din Eğitimi

Yaygın eğitim, örgün eğitim sistemi dışında, planlı, programlı ve sistemli bir şekilde yürütülen bütün eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır. Yaygın eğitim; eğitim kurumları dışında, herhangi bir sebeple okula gitmeyenlere ya da gidemeyenlere verilen planlı ve amaçlı eğitimlerdir. Nitekim bu eğitimler resmi veya özel kurum ve kuruluşlarca bireylerin çalışma gücünü artırmak, yaşayış ve düzeylerini yükseltmek, milli ve insancıl değerlerini geliştirmek amacıyla verilmektedir (Tosun, 2015). Yaygın din eğitimi ise örgün eğitim kurumları dışında yürütülen ve toplumun farklı kesimlerine yönelik olarak gerçekleştirilen dinî bilgilendirme faaliyetlerinin bütünüdür. Bu eğitim anlayışı; bireyleri din konusunda bilinçlendirmeyi, batıl inanç ve hurafelerden uzaklaştırmayı, dinin kardeşlik, fedakârlık ve hoşgörü gibi temel değerlerini kazandırmayı ve ibadetlerin doğru biçimde yerine getirilmesine rehberlik etmeyi amaçlar (Yılmaz, 2019a).

Yaygın din eğitimi faaliyetlerinin yürütüldüğü pek çok alan bulunmaktadır. Aile, cami

ve mescitler, Kur'an kursları, huzurevleri bunlardan bazılarıdır. Bu yerlerde hutbe, vaaz, Kur'an eğitimi, irşad faaliyetleri, konferans, panel ve sempozyumlar yapılmaktadır (Doğan, 2017).

Türkiye'de en önemli yaygın din eğitimi faaliyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. DİB'e bağlı çalışan imam-hatipler, vaizler ve müftüler tarafından gerçekleştirilen vaazlar ve sohbetler halka dini bilginin aktarılmasında önemli rol üstlenmektedir (Doğan, 2017). Yaygın din eğitimi, toplumda dinî bilgiyi derinleştirir, bireyler arasında güven ve beraberlik duygusunu besler. Ayrıca toplumsal barışın güçlenmesine de zemin hazırlar (Bulut, 1999).

Yaygın din eğitimi, farklı yaş grupları ve sosyo-kültürel topluluklara hitap eden, genellikle gönüllülük esasına dayalı bir eğitimidir. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı camiler, Kur'an kursları, yaz kursları, yetişkinlere yönelik eğitimler ve birçok farklı projelerle geniş bir yelpazede yaygın din eğitimi faaliyeti yürütmektedir (Doğan, 2017). Tek partili ve çok partili dönemlerin siyasal koşulları, Kur'an kurslarının gelişimini büyük ölçüde etkilemiş; bu durum din eğitimi politikalarının toplumsal ihtiyaçlardan çok siyasal ve ideolojik faktörlerle şekillendiğini göstermektedir. Bu süreçte Kur'an kursları niceliksel olarak artmış, ancak nitelik bakımından önemli bir ilerleme sağlanamamıştır. Nitelik odaklı ilk ciddi adımlar 2004–2005 öğretim yılından sonra atılmıştır. Keza Diyanet İşleri Başkanlığı 2005'ten itibaren Kur'an kurslarına yönelik yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır (Korkmaz, 2017). Bu gelişmelerle birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı koordinasyonu ile kısa ve uzun dönemli olarak farklı yaş gruplarındaki bireylere yönelik çeşitli programlar düzenlemektedir. Ayrıca çocuklar için hazırlanan yaygın eğitim programları, okul dönemini engellemeyecek şekilde ayarlanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı..., 2019).

Türkiye'de yaygın din eğitimi başta resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bunun dışında ise fiilen faaliyet gösteren cemaatler ve tarikatlar aracılığıyla yürütülmektedir (Aydın, 2019). Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte dini cemaatlere yaklaşımda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Laik devlet anlayışı doğrultusunda tekke ve zaviyelerin kapatılması gibi adımlar atılmış, cemaatlerin kamusal alandaki etkisi sınırlanmak istenmiş, ancak yapılar tamamen ortadan kalkmamış ve faaliyetlerini gizli yollarla sürdürmüştür. Çok partili hayata geçiş ve özellikle 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle dini özgürlüklere daha esnek bakılmış, tarikat ve cemaatler daha görünür hâle gelmiştir. 1980'lerden sonra liberal politikalar ve siyasilerin dine bakışındaki değişimle birlikte, cemaatler kamusal alanda daha aktif olmuştur (Akıncı ve Acar, 2020). 1980'lerden itibaren stratejilerini yeniden şekillendiren tarikatlar, eğitim, barınma ve yayıncılık alanlarına odaklanmış; 1990'lı yıllardan

sonra televizyon ve radyo gibi medya araçlarını da kullanarak etkilerini genişletmişlerdir (Sarıkaya, 1998).

2.4.1. Yaygın din eğitiminin önemi

Eğitim ve din, insan hayatının her evresinde varlığını sürdüren olgulardır. Bu bağlamda din eğitimi, bireyin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. İnanan insan için yalnızca dünya hayatı değil, ahiret hayatı da önemlidir. Bu nedenle her iki hayatın sağlıklı bir şekilde şekillenebilmesi için dinî bilgilerin doğru öğrenilmesi ve uygulanması gerekmektedir.

Günümüzde “halk eğitimi”, “kitle eğitimi”, “yaşam boyu eğitim” gibi isimlendirmeleri de bulunan yaygın din eğitimi, bireylerin dini açıdan bilgilendirilmesinde önemli alanlardan biridir (Bulut, 1999). Şu halde yaygın din eğitiminin örgün din eğitimine göre daha geniş bir kitleye hitap etmesi onun önemini artırmaktadır. Yaygın din eğitimi, camiler, mescitler, Kur’an kursları, hastaneler, sosyal hizmet alanları, ceza infaz kurumları gibi birçok alanda hizmet vermektedir. Türkiye’de yaygın din eğitimi, DİB haricinde farklı kurum ve dini yapılar tarafından da yürütülmektedir. Böylece geniş bir yelpazeye sahip olan yaygın din eğitimi, birey ve toplumu doğru inanç, ibadet ve ahlak sistemlerine ulaştırması açısından önem arz etmektedir (Doğan, 2017).

Bir nevi yaygın din eğitimi, hedeflemiş olduğu kitlenin dini konularda bilgi düzeyini yükseltmek ve toplumda daha sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlamak açısından önemlidir. Sürekli gelişen ve değişen insan yapısı bu süreç içerisinde din ile ilişkisini canlı tutabilmek için eğitime ihtiyaç duymaktadır. Yaygın din eğitimi ise bireyin bu ihtiyacını karşılayabilmesi açısından önem kazanmaktadır. Örgün eğitim kurumları farklı inanç ve değer yargısına sahip bireylerin bir arada bulunduğu kurumlardır. Bu durum, örgün eğitim kurumlarında dini pratiklerin öğretimini zorlaştırmaktadır. Oysaki yaygın din eğitimi ile isteyenlere kendi ihtiyaçları doğrultusunda dini pratikler öğretilmektedir. Yaygın din eğitimi, hedef kitleye bu imkânı sunması açısından önemlidir (Doğan, 2017).

Netice itibarıyla yaygın din eğitimi, toplumda bulunan din eğitimi açığını tamamlayarak bu boşluğu doldurmaktadır.

2.4.2. Yaygın din eğitiminde hedef kitle

Yaygın din eğitimi, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş, bu eğitim sisteminin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademelerin birinden ayrılmış olan kişilere verilen eğitimdir. Sürekli eğitime kapı aralayan yaygın din eğitimi mekân, zaman, yaş sınırı olmaksızın, insanların istek ve ihtiyaçlarına göre düzenlenen örgün eğitim dışındaki tüm eğitsel faaliyetleri

kapsamaktadır. Bu nedenle yaygın din eğitimi örgün eğitime göre daha kapsamlı bir hedef kitleye ulaşmaktadır (Bulut, 1993).

Yaygın din eğitimi toplumun her kesimine hitap etmekle birlikte genellikle çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından kurslar açılarak verilmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar, ilgili kursların duyurularını yaparak, katılımcılarını bilgilendirmektedir. Bu bakımdan hedef kitesini örgün eğitime devam eden, örgün eğitimin dışına çıkmış ya da herhangi bir eğitim almamış kişiler oluşturmaktadır (Keyifli, 2013b).

Öyle ki yaygın din eğitimi kurumlarından olan camilerdeki cemaatin; yaş, eğitim düzeyi, kültürel yapısı, meslek ve sosyal rolleri bakımından farklı özelliklere sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum, eğitim sürecinde görev alan din görevlilerinin, dinî mesajı etkili biçimde iletebilmesi için cemaatin ihtiyaçlarını gözeterak uygun yöntem ve dili kullanmasını gerektirir (Selçuk, 2002: 176).

Netice itibariyle yaygın din eğitiminin hedef kitlesi; yaş grupları, eğitim düzeyleri, sosyo-kültürel yapıları, öğrenme kabiliyetleri, ilgi ve ihtiyaçları bakımından farklılıklara sahip bireylerden oluşmaktadır (Keyifli, 2013b).

2.4.3. Yaygın din eğitiminde yöntem ve metotlar

Yaygın din eğitiminde hedef kitlenin yaş aralığının geniş olması, mekânların çeşitliliği ve farklılığı sebebiyle uygulanacak yöntem ve teknikler birden fazla olacaktır. Bunların yanı sıra öğrenme-öğretme sürecinde öğrenmeyi etkileyen faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu faktörler: Öğrenenin hazırbulunuşluk düzeyi, öğrenme ortamının elverişliliği, öğreticinin niteliği, ihtiyaç duyulan dini bilgi-konu içeriği ve zamandır. Bu sebeple yaygın din eğitiminde tek bir yöntemden söz edilmesi mümkün değildir (Doğan, 2017).

Zamanla eğitim biliminin kazanmış olduğu tecrübeler, geliştirdiği metot ve teknikler Din Eğitimi'nin hedef ve amaçları ile örtüşecek şekilde kullanılabilir. Bu metotlardan bazıları şu şekildedir: anlatım, soru cevap, problem çözme, gösteri, gözlem, rol oynama, örnek olay inceleme, tartışma metotlarıdır. Ancak din eğitiminin müstakil bir alan olması sebebiyle kullandığı bazı metotları da bulunmaktadır. Bunlar: tebliğ, davet, tartışma, örnek olma, temsili anlatım, tedrici öğretim, özendirme-sakındırma ve tekrarlayarak belletme metotlarıdır (Cebeci, 2005). Bunun yanı sıra Kur'an'da genel eğitim ve öğretime ilişkin çeşitli yöntemler yer almakta olup bunlar; örnek alma, ibret ve öğütle terbiye, kıssa ile eğitim, darb-ı mesel yoluyla öğretim, teşvik ve sakındırma ile emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker temelli yaklaşımlardır. Bu yöntemler, sünnette de tedricilik, egzersiz ve tekrar, kıssa yoluyla eğitim, duyguları eğitime

dâhil etme ve ikna ederek öğretme gibi metotlarla desteklenmiştir (Bayraktar, 2015). Nitekim Hz. Peygamber'in Mekke döneminde uyguladığı eğitim faaliyetlerinde birebir görüşme, öğretmen gönderme, grup tartışması, konferans, alan gezisi ve toplantı gibi yöntemlerin kullanıldığı da görülmektedir (Yıldız, 1998).

2.4.4. Yaygın din eğitimi araçları

Yaygın din eğitimi faaliyetlerinin gerçekleştirilme alanları oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu husus dikkate alındığında aile, cami, mescitler, Kur'an kursları, cezaevleri, çocuk ıslah evleri, huzur evleri, yetiştirme yurtları, hastaneler yaygın din eğitimi faaliyetlerinin yürütüldüğü alanlardan bazılarıdır. Yaygın din eğitiminin gerçekleşeceği bu alanlara göre eğitimin araçları da değişiklik gösterebilmektedir. Yaygın din eğitimi araçları cami içi ve cami dışı eğitim şeklinde sınıflandırılabilir. Fakat bu sınıflandırmaya tabi tutulmaksızın bu araçlardan bazıları şunlardır: hutbe, vaaz, Kur'an kursları, merkez irşad ekipleri, konferans, panel ve sempozyum (Doğan, 2017).

Camilerde yaygın din eğitimi kapsamında hutbe ve vaazlar verilmektedir. Hutbeler birçok Müslüman için dini bilgiye ulaşma fırsatıdır. Hutbeler, hem dini iletişim aracı hem de yaygın bir eğitim vasıtasıdır. Cuma ve bayram namazlarında okunan bu hutbeler, içerdiği vaaz ve nasihatlerle Müslümanlara yönelik yaygın din eğitimi işlevi görmektedir (Kaya, 2021). Geçmişten günümüze vaazlar da toplumun eğitimi için önemli görülmüştür. Öyle ki vaazlar, öğüt ve nasihatler ile insanları dini konularda bilinçlendirmeyi amaçlamıştır (Yılmaz, 2013). Şu halde din eğitimi ve öğretimi vasıtası olan hutbe ve vaazları, "sözel dini iletişim aracı" olarak tanımlamak mümkündür. Hutbe ve vaazlar dini konularda olduğu gibi dinleyicilerine sosyo-kültürel ve güncel konularda da bilgiler sunmaktadır (Keyifli, 2019).

Kur'an kursları da yaygın din eğitimi faaliyetlerinin en önemli merkezlerinden biridir. Bu sebeple DİB tarafından Kur'an kurslarının farklı grupların ihtiyaçlarını karşılayabilmesi adına geçmişten günümüze bireylerin düzeylerine uygun faaliyetler yürütmüştür. Ayrıca çocuk, genç, yetişkin fark etmeksizin her gelişim dönemine hatta mültecilere ve dezavantajlı gruplara yönelik yaygın din eğitimi programları geliştirmektedir. (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2022). Kur'an kursları, İslam inanç ve ibadet esaslarını, milli manevi değerleri bireylere doğru bir şekilde öğretmeyi amaçlamaktadır. Böylece bu kurslar bireylerin dini doğru anlamasına, toplumsal huzur ve birliğe katkı sağlamaktadır (Aydın, 2007).

DİB, ilahiyat fakülteleri ve müftülüklerle işbirliği içerisinde düzenlediği sempozyum, panel, seminer, konferans ve şuralar aracılığıyla da yaygın din eğitimi faaliyeti yürütmektedir.

İhtiyaçlara veya belirli günlere binaen düzenlenen bu faaliyetler dini, ahlaki ve toplumsal konular içermektedir (Koç, 2001 akt. Baz, 2020). DİB, dinî rehberlik kapsamında sunulan bilgi, danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerini toplumun günlük yaşamına ulaştırmak amacıyla çeşitli çalışmalar da yürütmektedir. Yayın faaliyetlerinden medya programlarına, özel gün ve haftalarda yapılan etkinliklerden; cezaevleri, hastaneler ve sosyal hizmet kurumlarındaki manevi destek çalışmalarına kadar geniş bir alanda hizmet sunmaktadır. Ayrıca ailelere yönelik rehberlik birimleri ve hac-umre sürecinde verilen irşat hizmetleri bu faaliyetlerin daha etkili bir hâle getirilmesini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra DİB irşad ekipleri ile de her alanda yaygın din eğitimi faaliyetleri yürütmektedir (Söylev, 2013).

DİB'in yanı sıra çeşitli tarikat ve cemaatler de kendilerini takip eden topluluklara vaaz ve sohbetler vererek yaygın din eğitimi hizmeti vermektedir. Son dönemlerde özellikle bazı cemaatler tebliğ ekipleri kurarak büyük şehirlerde halkı bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Nitekim bu cemaatlerden biri de İsmailağa cemaatidir. İsmailağa cemaati kurmuş olduğu tebliğ ve irşad biriminde kişilere "Emir Bi'l-Ma'ruf Nehiy Ani'l Münker" adıyla eğitimler vermektedir. İsmailağa cemaati, bu eğitimi tamamlayan kişilerden sahada bu faaliyetleri sürdürmesini beklemektedir (İsmailağa Camiası, 2021).

2.4.5. Yaygın din eğitimi kurumları

Yaygın din eğitimi faaliyetleri aile, cami, Kur'an kursu, kitle iletişim araçları, tarikat ve cemaatler ile yürütülmektedir. Bu kurumlar insanların dini ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır. Bu kurumlarda din eğitimi toplumun sosyo-kültürel ve bilişsel durumlarına uygun yöntem ve teknikler ile sunulmaktadır (Yılmaz, 2001).

Bu başlık altında yaygın din eğitimi kurumlarından bahsedilecek olup bu kurumlardan cami ve Kur'an kursu "Diyanet İşleri Başkanlığı" adlı alt başlık içerisinde ele alınacaktır.

2.4.5.1. Aile

Eğitimin en temel kurumu ailedir. Eğitim, ailede başlamaktadır. Bu sebeple ailenin eğitimdeki yeri büyüktür. Bunun bir göstergesi olarak aileler çocuklarının bakımı ve terbiyesi ile görevlidir. Aile çocuğun ruh ve beden olarak gelişmesi için en iyi ortamdır. Sevgi, şefkat gibi duygular çocuğun ebeveynleri ile bağlarını kuvvetlendirmekte ve çocuk üzerinde etkili olabilmesini sağlamaktadır (Dodurgalı, 1998).

Çocuk dünyaya geldiğinde ailenin-toplumun eğitim ve yönlendirmeleri ona dini inançları kazandırmaya başlar. Öyle ki çocuk öğrenmiş olduğu dini inançlardan ve çevresinden etkilenir. Bu sayede çocuğun inanç dünyası ortaya çıkmaya başlar (Peker, 2008). Birey, dış

dünya ile ilişkisini annesinin ve babasının gözüyle kurmaya çalışır (Yavuzer, 2011).

Aile, bireyin din eğitiminin önemli ölçüde şekillendiği ilk ortamdır. Birey anne ve babasının dini duygu, düşünce ve yaşantısından etkilenir ve onları model olarak alır. Dolayısıyla ebeveynlerin dini davranışları ve dini temsil etme şekilleri birey için önemlidir. Bu da bireyin anne ve babasından derin bir şekilde etkilenmesini sağlar (Aydın, 1996). Keza aile, bireyde dini duyguların gelişmesini sağlayabileceği gibi bireylerdeki dini duyguların körelmesine de neden olabilmektedir. Ailenin bu konudaki bilinçli yaklaşımı çocukta sağlıklı bir din gelişiminin oluşmasını sağlar (Peker, 2008).

Birey güven ortamına sahip bir ailede bulunduğu, emniyette olduğunu, dış tehlikelerden uzak olduğunu hisseder. Güven hissinin bulunduğu aile, çocuğu dış dünyanın verdiği kaygılardan ve üzüntülerden kurtaracak bir ortam sunar. Anne ve babanın olumsuz bir kişilik yapısına sahip olduğu ve güven ortamının olmadığı durumlarda bu olumsuzluğun çocuğa yansması söz konusudur. Dolayısıyla çocuğun yetiştiği ev ortamı, içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik düzeyi, onun ilk tecrübelerini ve duygusal gelişimini etkileyecektir (Cüceloğlu, 1993).

Din eğitiminde ailenin üzerine düşen önemli görevlerden biri de din eğitimi verilen kurumlarda öğrenilen ilkelerin ve uygulamaların aile içerisinde desteklenmesidir (Alpaydın, Ayar ve Gümüş, 2015). Ailenin dini bilgi birikimini aktarabilmesi ve çocuğun öğrendiklerini destekleyebilmesi için öncelikle kendisinin bu dini bilgileri uygulaması gerekmektedir. Çocuk ibadetle iç içe olan bir ailede büyüdüğünde bir zaman sonra kendisi de ibadete meyilli olur. Fakat ebeveynlerin dinin uygulanması noktasında çocuğa zorlayıcı bir yaklaşımda bulunmaması gerekir. Aksine çocuğu teşvik edici unsurlar kullanarak ibadetlere yönlendirmelidir (Ayhan, 1998). Çocuğa kazandırılmak istenen davranışların kazandırılabilmesi için aile fertlerinin birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Ebeveynlerden biri ibadetlerini zamanında ve tam yerine getirip diğeri ibadetlerini aksatırsa çocuk neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar veremez. Ebeveynler ortak hareket edip yanlış ve doğru durumlarda ortak tepkiler verirlerse çocuk da neyin doğru neyin yanlış olduğunu daha iyi kavrar (Aydın, 2003).

2.4.5.2. Diyanet İşleri Başkanlığı

Türkiye’de din hizmetleri başta Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Nitekim DİB; camiler, Kur’an kursları, müftülükler ve yurt dışı teşkilatları gibi kurumlar aracılığıyla yaygın din eğitimi hizmetlerini yerine getirmektedir. DİB, bu kurumlar üzerinden

yürüttüğü irşat, yayın ve hizmet içi eğitim faaliyetleriyle değişen toplumsal ihtiyaçlara cevap vermeyi ve din hizmetlerini çeşitlendirmeyi amaçlamaktadır (Oğul, 2017).

İslam toplumunda camiler, her zaman eğitim merkezi görevi görmüştür. Her ne kadar sonraki süreçlerde farklı eğitim kurumları açılrsa da camilerdeki eğitim faaliyetleri günümüze kadar gelmiştir. Özellikle camilerde verilen hutbe, vaaz ve benzeri yöntemlerle milyonlarca kişiye din eğitimi verilmeye devam etmektedir (Zengin, 2017b). Yaygın din eğitiminin temel kurumları arasında yer alan camiler, vaaz ve hutbeler aracılığıyla halkı dini konularda bilgilendirmektedir. Peygamber efendimiz döneminden itibaren bu yapılar ibadet mekânı olmanın yanında çok yönlü toplumsal işlevlere de sahiptir. Bu tarihsel birikim, camilerin günümüzde de farklı yaş, eğitim ve sosyal gruplardan bireylere aynı anda ulaşabilen yaygın din eğitimi kurumları olma niteliğini sürdürmesini sağlamaktadır. Bu faaliyetler, herhangi bir ayırım gözetmeksizin camiye gelen herkesi hedef almaktadır. Bu nedenle camilerde gerçekleştirilen din eğitiminin, eğitim biliminin ilkeleri doğrultusunda, toplumsal ihtiyaçlara cevap verecek biçimde planlanması önem arz etmektedir (Karataş, 2022).

Türkiye'de yaygın din eğitiminin önde gelen kurumlarından biri de Kur'an kurslarıdır. Bu kurslarda temel eğitim çağındaki çocuklardan uzun bir yaşam tecrübesine sahip yaşlılara kadar geniş bir halk kitlesi faydalanabilmektedir. Bu özelliği ile Kur'an kursları, toplumun neredeyse her kesimine yaygın din eğitimi hizmeti sunmaktadır (Korkmaz, 2017). Cumhuriyet'in kurulmasından sonra 2 Nisan 1925'te Kur'an kursları konusu ilk kez mecliste gündeme gelmiş, o günkü adıyla Diyanet İşleri Reisliği'ne 10 kişilik eğitici kadrosu tahsis edilmiştir. Sonraki yıllardaki inkılap ile Kur'an kursları kapatılmıştır. Daha sonraki yıllar içinde ise 9 tane Kur'an kursu var olup inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir (Baltacı, 2000). Günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı, "Kur'an Eğitim ve Öğretime Yönelik Kurslar İle Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliğine" dayanarak Kur'an eğitim ve öğretime yönelik kursları, Kur'an kurslarını, öğrenci yurt ve pansiyonlarını ve buralarda yürütülen hizmetleri, yaygın din eğitimi faaliyetleri kapsamında düzenlemekte ve yürütmektedir. Kur'an kursları, öğrencilere Kur'an'ı Kerim'i doğru bir şekilde okuyabilmek için gerekli olan temel kuralları öğretmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte öğrencilere, tecvit, tashih-i huruf ve talim gibi güzel okuma becerilerini geliştirmeye yönelik bilgiler kazandırarak, Kur'an'ın usulüne uygun şekilde okunmasını sağlamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı..., 2019).

DİB'in taşra teşkilatında yer alan müftülükler il ve ilçe düzeyindeki din hizmetlerini ve din görevlilerinin çalışmalarını düzenler ve denetler. Bu görevleriyle yaygın din eğitiminin yerelde yürütülmesini sağlar (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024).

DİB'in yurt dışı teşkilatları, din hizmetleri müşavirlikleri ve ataşelikler aracılığıyla yurt dışında yaşayan vatandaşların dini ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik yaygın din eğitimi faaliyetleri yürütmektedir. Nitekim cami ve mescitlerde vaaz, irşat ve dinî merasimler düzenlenmekte; konferans, seminer ve eğitim programlarıyla dinî ve millî kimliğin korunması desteklenmektedir. Böylece yurt dışı teşkilatları, yaygın din eğitiminin uluslararası boyutunu oluşturmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024).

Sonuç olarak yaygın din eğitimi bağlamında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde bulunan cami-mescitler, Kur'an kursları, müftülükler ve yurt dışı teşkilatları ile 7'den 70'e geniş bir halk kitlesine hizmet vermektedir.

2.4.5.3. Kitle iletişim araçları

Kitle iletişim araçları; kitap, gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet gibi araçlarla geniş ve farklı toplumsal kesimlere ulaşarak bireyler üzerinde etkili olmaktadır. Bu araçlar, insanların duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyebilmekte; özellikle çocuk ve gençler üzerinde belirgin izler bırakmaktadır. Karşılaşılan içerikler zamanla benimsenerek kişilik gelişimine ve sosyal hayata yansımaktadır. Bu yönüyle kitle iletişim araçları, bireyin sosyalleşme sürecinde önemli bir etki alanı oluşturmaktadır (Yılmaz, 2019a). Kitle iletişim-medya araçları üzerinden yürütülen din eğitimi faaliyetleri informal niteliktedir. İletişim-medya araçlarının çeşitlenmesi ve erişimin kolaylaşması, dinî bilginin aktarımını hızlandırmıştır. Dinî bilgi aktarımı, doğrudan öğretici programların yanı sıra dizi ve film gibi içerikler aracılığıyla da gerçekleşmektedir. Dinî bilginin bu araçlar üzerinden aktarımı, dinî sosyalleşmeye ve dinî kimliklerin oluşumuna da yön vermektedir (Furat, 2015). Medya, gelişme gösterdiği her dönemde dinin de medyada yer aldığı görülmektedir. Nitekim medya, dini bilgiyi toplumun her kesimine ulaştırması açısından bir tebliğ aracı olarak görülmektedir (Ermiş Vural, 2022).

Yaygın din eğitiminde kitle iletişim araçları, yüz yüze eğitimin ötesinde dini bilgi ve değerlerin daha geniş kitlelere ulaştırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Kitle iletişim araçlarını, yazılı-basılı araçlar (gazete, dergi, kitap, açık hava reklamları), işitsel-görsel araçlar (radyo ve televizyon) ve dijital araçlar (internet ve sosyal medya) şeklinde gruplandırabiliriz (Yılmaz, 2020).

Modern toplumlarda dini içerikli bilgiler, kitle iletişim araçları üzerinden çeşitli biçimlerde yansımaktadır. Radyo, televizyon, SMS, e-posta ve internet siteleri gibi araçlar, dini içerikler ve sanal cemaat örüntüleri sunmaktadır. Bireyler bu mecralara doğrudan katılarak veya izleyerek dini bilgi ve kültür düzeylerini geliştirebilmektedir. Bu mecralardaki dini

programlar; Diyanet Saati, Huzura Doğru gibi dini bilgi veren yayınların yanı sıra ilahi ve marş içerikleri, Ramazan programları, dini filmler ve diziler gibi çeşitlilikler göstermektedir. Halkın duygu ve düşüncelerini dikkate alan bir üslup kullanan bu programlar geniş kitleleri etkilemektedir (Arslan, 2009).

Türkiye'de yaygın din eğitimi başta resmi ve kurumsal yapısı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak DİB'in dışında farklı kurum ve dini yapılar (tarikathar ve cemaathar) tarafından da yaygın din eğitimi faaliyetleri sürdürülmektedir. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde sınırlı imkânlarla faaliyet gösteren DİB, süreç içerisinde yaygın din eğitimi alanındaki hizmetlerini hem çeşitlendirmiş hem de geliştirmiştir. DİB, cami derslerinin yanı sıra dini danışmanlık birimleri, fetva hatları, dini gün ve haftalara yönelik programlar, sempozyum ve konferanslar düzenlemektedir. Böylece basılı, görsel ve işitsel yayınlar yaygınlaştırılarak geniş bir kitleye hitap etmek amaçlamaktadır (Aydın, 2019).

DİB, yaygın din eğitimi faaliyetleri kapsamında görsel-işitsel kitle iletişim araçlarını aktif olarak kullanmaktadır. "Diyanet TV" ve "Diyanet Radyo" buna örnek teşkil etmektedir. Diyanet TV'nin ve Diyanet Radyo'nun resmi web siteleri bulunmaktadır. Diyanet TV kanalı üzerinden "Yeni Güne Merhaba", "Değerli Ailem", "Hadislerle O'nu Anlamak", "Nebiler Tarihi", "Kudüs Ribatı", "Kalemin İzinde", "Eve Dönüş Yolu", "Satır Arası", "Sanat Yolunda", "Mecelle Medeniyeti", "Arasta", "Ahlak Atlası", "Helal Kazancın Peşinde", "İslami Desenler" ve "Güfteden Besteye" adında programlar yapılarak yaygın din eğitimi faaliyetleri yürütülmektedir (Diyanet Tv, t.y.). Diyanet Radyo çatısı altında üç farklı tematik alanda "Diyanet Radyo", "Diyanet Kur'an Radyo" ve "Diyanet Risalet Radyo" adıyla yayın yapmaktadır. 12 yıllık deneyim ve 40 farklı programla yayın yapan Diyanet Radyo, aylık ortalama 40.000 dinleyici tarafından takip edilmektedir. Diyanet Radyo içerik olarak dini, kültürel, sosyal, edebi, kuşak ve dini musiki alanlarında yayınlar yaparak insanlara rehberlik etmektedir (Diyanet Radyo, t.y.). Yaygın din ve değerler eğitimi açısından çocukların gelişiminde çizgi filmler önemli rol oynamaktadır. Tuğgehan Namdar'ın (2022) "Çizgi Filmlerde Din ve Değerler Eğitimi: Diyanet TV Çizgi Film Örnekleri" adlı çalışmasında incelediği "Dedemin Öyküleri", "Şeker Hoca", "Yusuf'un Dünyası" adlı yapımlarda verilen dini bilgilerin doğru kaynaklara dayandığını, kullanılan dilin çocukların yaş ve gelişimin düzeyine genel olarak uygun olduğunu tespit etmiştir. Bu çizgi filmler aracılığıyla dini kavramların, ahlaki değerlerin çocuklara somut ve anlaşılır biçimde aktarıldığını; çocukların bilişsel ve ahlaki gelişimine katkı sunduğunu ortaya koymuştur (Namdar, 2022).

Diyanet TV ve Diyanet Radyo dışında Türkiye'de dinî içerikli televizyon ve radyo

yayımları farklı odak ve yapılarla faaliyet göstermektedir. Bu doğrultuda Vav TV; İslam medeniyeti, sanat ve kültürüne odaklanan yapımlar üretmektedir. Semerkand TV; tasavvuf, edep ve aile konularına yoğunlaşmaktadır. Dost TV; sohbet ve tefekkür programları ile dini yayımlar yapmaktadır. Cemaat ve vakıf odaklı kanallar arasında bulunan Lalegül TV ve FM TV, İsmailağa camiasına yakın yayımlar sunduğu görülmektedir. Meltem TV ve Mesaj TV dini içeriklerin yanı sıra milli ve ekonomik konuları da işlemektedir. Hilal TV ve İkra TV ise Kur'an merkezli tefsir, tasavvuf ve şer'î soruların yanıtladığı içerikler üretmektedir. Mezhepsel kanallar olan On4 TV ve Kanal 12, Ehli Beyt (Caferi/Şii) inancına sahip izleyicilere hitap ederken, Sat-7 Türk Türkiye'deki Hristiyan topluma yönelik yayımlar sunmaktadır. Bölgesel ve tematik kanallar arasında Rehber TV ve Kudüs TV siyasi ve toplumsal konulara odaklanırken; Berat TV, Medine TV, Yasin TV, Gonca TV gibi kanallar Kuran tilaveti, dua ve ilahi gibi tematik içerikler sağlamaktadır. Yeşilyol TV ve Sam TV gibi yerel veya internet tabanlı kanallar ise dini ve kültürel içerikler sunmaktadır. (Canlı Tv Me, 2024).

Uzay Medya'nın ulusal radyo istasyonları listesinde yer alan dini temalı radyolar; Bayram FM, Semerkand Radyo ve Akra FM gibi kanallardan oluşmakta olup ağırlıklı olarak dini sohbetler, Kur'an-ı Kerim tilavetleri ve manevi içerikli yayımlar ile dinleyicilerine hitap etmektedir (Uzay Medya, t.y.). Erenköy cemaatine ait olan Erkan Radyo'da "Bir Gönül Çağrısı" sloganıyla yayımlar yapmaktadır. Öyle ki Osman Nuri Topbaş ve Ahmet Taşgetiren'in programlarıyla ilim, sanat, aile ve gündem konularını ele almaktadır (Yakışır, 2019).

Bunların yanı sıra televizyon kanalları, Ramazan ayı boyunca hazırladıkları programlarla geniş bir kitleye hitap eden bir nevi din eğitimi platformu oluşturmaktadır. Bu süreçte TRT, "Ramazan Sevinci" ve "Sahur Bereketi" gibi programlarla Sultanahmet gibi sembol mekânlardan yayımlar yaparak izleyiciye hem tarihi bir bilinç hem de manevi bir derinlik sunarken; Kanal 7'de Necmettin Nursaçan ve Mustafa Karataş, ATV'de ise Nihat Hatipoğlu gibi isimler halkın günlük yaşamda karşılaştığı dini soruları cevaplandırmaktadır. Diyanet TV, "Vefa Sokak" ve "Bereket Vakti" gibi programlar ve çocuklar için özel içerikler üretmektedir. VAV TV gibi kanallar ise Kur'an-ı Kerim tilavetleri, hadis açıklamaları ve İslam tarihine dair derinlikli sohbetlerle izleyicinin bilgi birikimini artırmayı hedeflerken; Star ve Kanal D gibi kanallar sahur vaktini Kur'an ve ilahilerle zenginleştirerek dinin estetik ve ruhani yönünü ön plana çıkarmaktadır. Sonuç olarak, mukabelelerden ahlak sohbetlerine kadar uzanan bu geniş içerik yelpazesi, televizyon ekranlarını Ramazan ayı boyunca yaygın din eğitimi alanına dönüştürmektedir (İslam ve Medya, 2024).

Günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal medya araçları, dini kurum ve kuruluşlar

tarafından da önemli bir haberleşme ve bilgilendirme kaynağı olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde DİB sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. DİB'in resmi X hesabının 24.11.2025 tarihinde 391,9 bin takipçisi bulunmaktadır. Bu hesap üzerinden güncel meseleler ve kurumun çalışmalarına dair bilgiler paylaşılarak halk bilgilendirilmektedir. Örneğin DİB'nin 18 Kasım 2025 tarihinde halkı bilgilendirmek için yapmış olduğu paylaşım şu şekildedir: "Bulgaristan Kırcaali kentindeki Kırcaali Yeni Cami, Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy ve Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Safi Arpaguş'un katılımıyla dualarla açıldı." Ayrıca DİB tarafından her cuma namazında okunacak hutbenin konusunun da paylaşıldığı görülmektedir. Böylece namaza katılmayan Müslümanlara hatta gayrimüslimlere dahi hutbeyi okuma imkânı sunmaktadır. Ayrıca DİB'e bağlı Diyanet TV'nin Instagram, Facebook, X platformlarında hesapları bulunmaktadır. DİB, son dönemlerde medya faaliyetleri ile kendisini takip eden farklı kitlelere içerikler üretmeye başlamıştır. Bu bağlamda bakıldığında Diyanet TV ve Diyanet Çocuk TV, Youtube ve TV kanallarında kendine ait içerikler üretmektedir. "Diyanet TV" Youtube kanalının 28 Ocak 2026 tarihinde 1,65 milyon abone sayısı ile bu alanda önemli bir takipçisi bulunmaktadır (Diyanet Tv, t.y.). "Diyanet Çocuk" Youtube kanalının ise 629 bin abonesi bulunmaktadır. Bu kanal üzerinden çocukların ilgisini çekecek animasyonlarla dini ilke ve ibadetlere dair bilgiler verilerek çocuklar bilgilendirilmektedir. (Diyanet Çocuk, t.y.).

DİB'in yanı sıra dini yapılar da bu mecralar üzerinden yaygın din eğitimi faaliyeti yürütmektedir. Bu bağlamda Erenköy cemaati, "www.islamveihsan.com" adlı resmi web sitesi üzerinden "İslam'dan İhsana" sloganıyla ziyaretçilerini İslam'ın temel ilkelerinden ihsana ulaşmaya davet etmektedir. Site, Erkam Radyo, İOS ve Android uygulamaları ile İlam TV'ye kısa yollar sunmakta ve Facebook, X, Instagram, Youtube ve Vimeo bağlantılarıyla kurumsal iletişimi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Menzil cemaatinin www.semerkand.com.tr adlı web sitesi, "Aydınlık Bir Hayata Doğru" sloganıyla tüm grup şirketlerini tek platformda sunmaktadır. Fakat medya ve yayın gruplarını ayırmıştır. Almanya'daki hedef kitleye ise "www.semerkandonline.de" ve "www.erolmedien.de" uzantılı adresler üzerinden ulaşmaktadır. Ayrıca Menzil cemaatinin önde gelen isimleri de sosyal medyayı aktif olarak kullanmaktadır. Yeni Asya grubu ise gazetesini merkeze almakla birlikte dijital alanda bağlantılar aracılığıyla grup oluşumlarını ziyaretçilere sunmaktadır (Yakışır, 2019).

Herhangi bir kurum ve yapıya bağlı olmaksızın bireyler de sosyal medya üzerinden dini içerikler paylaşmaktadır. Örneğin Facebook, X ve Instagram gibi platformlarda dua içerikli paylaşımlar yoğun şekilde yapılmaktadır (Haberli, 2013). Sosyal medyada paylaşılan dini

içeriklerin bir kısmı dini pratiklerle ilgilidir. Bu sebeple internet ve sosyal medya, bazı dini uygulamaları farklı boyuta taşımaktadır diyebiliriz. Bu araçlar dini ritüellerin görünürliğini artırmaktadır. Öyle ki kişiler, dini ritüelleri gerçekleştirdiği mekânların da görüntü ve videolarını sosyal medyada paylaşmaktadır (Küçükcan, 2005).

Yaygın din eğitiminde kitle iletişim araçlarından biri de dini yayınlardır. Bu kapsamda televizyon, radyo ve dijital mecralar üzerinden yürütülen görsel ve işitsel yayınların yanı sıra basılı süreli yayınlarda önemli bir yere sahiptir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan Diyanet gazetesi (1991 yılına kadar) ile Diyanet Aylık, Diyanet Aile, Diyanet Çocuk ve Diyanet İlmi Dergileri gibi süreli yayınlar, dini bilgi ahlaki değerler ve toplumsal konuların farklı yaş ve ilgi gruplarına uygun biçimde aktarılmasına katkı sağlamaktadır (Solmaz, 2024). Özellikle gençlere yönelik basılı, görsel ve dijital içerikler, dini eğitimin zamana ve mekâna bağlı kalmadan sürdürülmesine olanak sağlamaktadır (Bütüner, 2024). Ayrıca cemaatler de bünyesindeki yayınevleri ve dergiler aracılığıyla benzer faaliyetler yürütmektedir. Erenköy cemaati, Erkam Yayınları ve Altınoluk dergisi ile bu alanda çalışmalar sürdürmektedir. Süleymancı cemaati, Çamlıca Basım Yayını, Yedikıta Tarih ve Kültür dergisi ve Fazilet takvimi ile dini ve tarihi bilgilendirmeler yapmaktadır. Nurcuların Yeni Asya Grubu ise Yeni Asya Neşriyat ve Yeni Asya Gazetesi ile bu alanda yerini almıştır. Menzil cemaati, Semerkand yayınları ve Semerkand dergisi ile dini içerikli konular yayınlamaktadır (Yakışır, 2019).

Son dönemlerde yaygın din eğitimi araçları arasında sinema da önem kazanarak ön plana çıkmıştır. Bu alanda irşat ve tebliğ odaklı yapımlardan epik-tarihi filmlere, belgesellerden evrensel değerleri konu edinen eserlere kadar geniş bir yelpaze sunmaktadır. Ayrıca mesajını doğrudan vermek yerine alt metinler üzerinden ileten veya belirli sahnelerinde dini motiflere yer veren filmlerle yaygın din eğitimi faaliyeti yürütülmektedir (Yorulmaz, 2013). Medya araçları, dini bilgiyi çoğu zaman yüzeyselleştirerek mistik ve büyüsel unsurlarla sunmaktadır. Televizyon dizileri, sinema filmleri ve yazılı yayınlar aracılığıyla bu temalar geniş kitlelere ulaşmakta olup din algısının şekillenmesinde etkilidir (Arslan, 2016).

Sonuç itibari ile kitle iletişim araçları, dini bilgi ve rol modellerin insanlara ulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir.

2.4.5.4. Yaygın din eğitimi hareketi olarak tarikatlar ve cemaatler

Cumhuriyet'in ilanıyla eğitim alanında köklü değişiklikler yapılmış ve bu değişiklikler, din eğitiminin örgün eğitim içindeki konumunu önemli ölçüde etkilemiştir. Bu süreçte din eğitimine yönelik faaliyetler, örgün eğitim kurumlarının dışında yaygın din eğitimi formatında

da yürütülmüş ve farklı yaş grupları ile çeşitli sosyo-kültürel topluluklara hitap eden önemli bir alan hâline gelmiştir. Yaygın din eğitimi başta Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmekte olup (Doğan, 2017), bazı kurum ve dini yapılar da bu alanda faaliyet göstermektedir (Aydın, 2019). Tasavvuf geleneğinin kurumsallaşmış yapıları olan tarikatlar, XII–XV. yüzyıllarda oluşarak İslam toplumunun sosyal ve dini hayatında merkezi bir rol üstlenmiştir. Osmanlı döneminde çoğunlukla devletle uyum içinde faaliyet gösteren bu yapılar, vakıf sistemi ve devlet desteğiyle güçlenmiş, zaman zaman da resmi denetim dışında varlıklarını sürdürmüştür (Sarıkaya, 1998). 1925 yılında tekke ve zaviyelerin yasaklanmasından sonra tarikat ve cemaat faaliyetleri daha çok gizliden yürütülmüştür. Bazı Nakşi-Halidi şeyhler hukuki ve yasal problemler yaşamamak için şeyh olmadıklarını ve tarikat faaliyetlerinde bulunmadıklarını söylemek durumunda kalmışlardır (Bulut, 2025). Bazı din âlimleri halkla doğrudan ilişkiler kurarak popüler din anlayışıyla bütünleşmiş, 1933–1947 arasında din eğitiminin kısıtlandığı dönemde tarikatlar hem din görevlisi yetiştirmiş hem de Kur'an öğretiminin sürekliliğini sağlamıştır. 1947 sonrası devletin din eğitimine dönmesi ve 1970'lerde resmî Kur'an kursları ile İmam Hatip Liselerinin yaygınlaşması, cemaatler ile resmî din görevlileri arasında nüfuz çatışmalarını gündeme getirmiştir. 1980'lerden itibaren stratejilerini yeniden şekillendiren tarikatlar, eğitim, barınma ve yayıncılık alanlarına odaklanmış; 1990'lı yıllardan sonra televizyon ve radyo gibi medya araçlarını da kullanarak etkilerini genişletmişlerdir (Sarıkaya, 1998).

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde İsmailağa cemaatinin teşekkülünün tarihsel süreci, kurucu şahsiyetleri-liderleri, benimsediği dini anlayışı, eğitim anlayışı, eğitim kurumları ve müfredatı, toplumun eğitiminde kullandığı kitle iletişim-medya araçları ve yayın faaliyetleri ele alınacaktır.

3. İSMAİLAĞA CEMAATİ VE EĞİTİM-ÖĞETİM FAALİYETLERİ

3.1. İsmailağa Cemaati ve Kurucu Liderleri

Cemaat kelimesi Arapça “جمع” mastarından türemiştir. Diyanet Dini Kavramlar Sözlüğüne göre cemaat kelimesi; “insan topluluğu” olarak açıklanmaktadır (Paçacı, 2017). Bir başka tanımda ise cemaat; “namazı imamla birlikte kılan topluluk” anlamında kullanılmaktadır (Uzunpostalcı, 1993). Bu doğrultuda İsmailağa cemaati, Nakşibendiyye tarikatının Halidiyye koluna mensup tasavvufi bir cemaattir. Cemaat, "İsmailağa" ismini Mahmud Ustaosmanoğlu'nun görev yapmış olduğu İstanbul'un Fatih ilçesindeki Çarşamba semtinde bulunan İsmailağa Camii'nden almaktadır. Cemaat, Mahmud Ustaosmanoğlu'nun ismine nispetle "Mahmud Efendi Cemaati" ve İsmailağa Camii'nin bulunduğu semte nispetle "Çarşamba Cemaati" gibi isimlerle de anılmaktadır (Bulut, 2025).

İsmailağa cemaati, Cumhuriyet'in ilanının ardından, tekke ve zaviyelerin kapatılması ve yeni bir hayat modelinin getirilmek istenmesine karşı aktif faaliyet gösteren bir oluşumdur. Cumhuriyetle birlikte Osmanlı devrinde varlık gösteren tarikat geleneğinin engellenmesi neticesinde cemaatler ve tarikatlar faaliyetlerini gizlilikle yürütmüşlerdir. Bu engellemeler 1950'lere kadar açık bir şekilde devam etmiştir. Çok partili döneme geçişin ardından yumuşayan siyasi ortamla birlikte başta Nakşi geleneğinin temsilcileri olmak üzere birçok tarikat faaliyetlerini açıktan yürütme imkânı bulmuşlardır. İsmailağa cemaati de bu dini yapılardan biridir (Öğüt, 2022).

3.1.1. Ali Haydar Gürbüzler

İsmailağa cemaatinin teşekkül sürecinde Mahmud Ustaosmanoğlu'nun hocası Ahıskalı Ali Haydar Gürbüzler önemli bir paya sahiptir.

Ali Haydar Gürbüzler 1866 yılında Gürcistan'ın Ahıska kazasında dünyaya gelmiştir. Erken yaşlardayken anne ve babasını kaybetmiştir. İlk tahsilini Ahıska'da almıştır. Rusların uygulamış olduğu baskıcı politikalardan dolayı 1894 yılında Erzurum'a gelmiş ve Bakırcı Medresesinde eğitimine devam etmiştir. Daha sonra tahsil hayatına devam etmek için İstanbul'a yerleşmiştir. Fatih Camii'nde almış olduğu eğitimler ile Çarşambalı Hoca Ahmet Efendi'nin icazetini almıştır. Bu dönemde girdiği imtihanı kazanarak dersiam olarak göreve başlamıştır. 1915 yılında Te'lifi Mesail heyeti reisliğine tayin edilmiştir. Gürbüzler, bu dönemde Mecelle üzerine gerçekleştirilen çalışmalara katılarak Kitabü'l-Büyü ve Kitabü'l-İcare bölümlerine katkıda bulunmuştur (Bayak, 1998).

Ali Haydar Gürbüzler Nakşibendiyye tarikatının Halidiyye koluna mensuptur. 1853

yılında Mustafa İsmet Garibullah tarafından kurulan İsmet Efendi Tekkesi'nde irşad faaliyetlerini sırasıyla Mustafa İsmet Garibullah, Halil Nurullah, Ali Rıza Bezzaz sürdürmüştür. Hocası Ali Rıza Bezzaz'dan sonra irşat faaliyetleri sürdürme görevini ise Gürbüzler devam ettirmiştir (Şenocak, 2023). Ali Haydar Gürbüzler, tekke ve zaviyelerin kapatılması üzerine eğitimlerini sürdürmüş olduğu İsmet Efendi Tekkesi'ne minare ekleterek cami formu kazandırmıştır. Gürbüzler, bu girişimi ile irşad faaliyetlerine devam etmiştir (Bulut, 2025).

Ali Haydar Gürbüzler ve Mahmud Ustaosmanoğlu'nun tanışmasıyla ilgili kaynaklarda bazı bilgiler yer almaktadır. Bu bilgilere göre Gürbüzler, kendisinden sonra İsmet Efendi Tekkesi'nin başına kimin geçeceği ve irşadının devam edip etmeyeceği konusunda endişelenmiştir. Nitekim bir gece rüyasında şeyhi Ali Rıza Bezzaz'ı görmüş; Bezzaz, Gürbüzlere Bandırma'da asker olan Ustaosmanoğlu'nu işaret ederek emaneti ona teslim etmesini istemiştir. Gürbüzler gördüğü rüyanın üzerine Bandırma'ya gitmiş, Ustaosmanoğlu'nu bularak aklındakileri Ustaosmanoğlu'na anlatmıştır. Ustaosmanoğlu askerliğini bitirip memleketi Of'a döndüğünde Gürbüzler bir mektup yazarak onu İstanbul'a davet etmiştir. Ustaosmanoğlu, Gürbüzler'in aracılığıyla İsmailağa Camii'nde imam-hatiplik görevine başlamıştır. Bunun yanı sıra Gürbüzler, Ustaosmanoğlu'nu eğitmeye başlamış ve vefatından sonra vekil olmasını vasiyet etmiştir (Şenocak, 2023).

Ali Haydar Gürbüzler, 1960 yılında hayatını kaybetmiştir. Ustaosmanoğlu Gürbüzlerden devraldığı geleneği, Gürbüzlerin öğrenci yetiştirdiği ve irşat faaliyetlerini sürdürdüğü İsmet Efendi Tekkesi'nde değil; imam-hatipliğini yaptığı İsmailağa Camii'nde devam ettirmiştir (Çelik, 2022).

3.1.2. Mahmud Ustaosmanoğlu

Mahmud Ustaosmanoğlu, 1928 yılında Trabzon ilinin Of ilçesine bağlı Miço köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Ali Ustaosmanoğlu, annesi Fatma Ustaosmanoğlu'dur. Ailesi, Ustaosmanoğlu'ndan önce doğan çocukları vefat ettiği için, Allah'tan kendilerine hayırlı bir evlat vermesi için duada bulunmuştur. Bu konuda aktarılanlara göre, annesi kendisine ay parçası bir çocuk verildiğine dair bir rüya görmüş ve sonrasında hamile kalmıştır. Ustaosmanoğlu dünyaya geldiğinde babasının onu bölgede tanınan Kalömerli Mahmud Efendi'ye götürdüğü; bu kişinin ise bebeğe kendi ismini verdiği ifade edilmektedir (Keskin, 2025a).

Ustaosmanoğlu'nun babası Ali Ustaosmanoğlu, köyün camiinde gönüllü olarak imamlık yaparak hayatını idame ettirdiği; annesi Fatma Ustaosmanoğlu ise ev hanımı olduğu

belirtilmektedir. Ustaosmanoğlu'nun babasının ve annesinin ibadete düşkün takva sahibi kimseler oldukları aktarılmaktadır. Ustaosmanoğlu'nun İsmail adında kardeşi olduğu ve hafızlık eğitimiyle bizzat ilgilenerak onu yetiştirdiği ifade edilmektedir. Ustaosmanoğlu'nun 1949 yılında annesi Fatma Ustaosmanoğlu, 1954 yılında ise Babası Ali Ustaosmanoğlu vefat etmiştir (Keskin, 2025a).

Ustaosmanoğlu 1946 yılında teyzesinin kızı olan Zehra Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten, Ahmed ve Abdullah adında iki erkek ve Fatma adında bir kız çocukları olmuştur. Zehra Ustaosmanoğlu'nun ibadete düşkün takva sahibi bir kimse olduğu, çocukların ibadet eğitimi konusunda yetenekli olduğu aktarılmaktadır. Zehra Ustaosmanoğlu uzun yıllar tıp ilminin tespit edemediği bir hastalığa yakalandığı; eşinin rahatsızlığından dolayı Ustaosmanoğlu'nun ev işlerinde ona yardım ettiği hatta şehir dışına çıkarken ondan müsaade istediği belirtilmektedir. Eşi Zehra Ustaosmanoğlu 30 Mart 1993'te vefat etmiştir (Keskin, 2025a). Ustaosmanoğlu, 26 Ağustos 1993 yılında Müşerref Hanım ile evlenmiştir. Müşerref Ustaosmanoğlu Adile Sultan Vakfı adında bir vakıf kurarak cemaat adına sosyal faaliyetler yürütmüştür (Keskin, 2025b).

Mahmud Ustaosmanoğlu, eğitimine ailesinde başladığı, ailesinin ona genel dini bilgileri ve hafızlık eğitimi verdiği daha sonra ise Arapça ve Farsça öğrenmek amacıyla Kayseri'ye giderek Tesbihcizade Ahmet Efendi (ö. 1946)'den bir yıl kadar sarf, nahiv ve Farsça eğitimi aldığı aktarılmaktadır. Buradaki eğitimini tamamladıktan sonra ise memleketi Of'a gelerek Mehmet Rüştü Aşıkkutlu'dan (ö. 1980) Kur'an kıraati dersleri almıştır (Keskin, 2023). Ustaosmanoğlu, Süleymaniye Medresesi'nde ilim tahsil etmiş olan eniştesi Dursun Nuri Feyzi Güven'den (ö. 1977) diğer dini ilimleri de tahsil ederek 19 yaşında icazet almıştır. Ustaosmanoğlu, askerde tanıştığı Ali Haydar Gürbüzler'in daveti üzerine İstanbul'a giderek İsmet Efendi Camii'nde Nakşibendiyye tarikatının adap ve erkânı üzerine eğitim almıştır. Bu eğitimlerde tarikat geleneklerini, dört mezhebin fıkhnı ve Kur'an-ı Kerim tefsirini öğrenmiştir. Ustaosmanoğlu, 1960 yılında Ali Haydar Gürbüzler'in vefatından sonra imamlık görevinin yanında Gürbüzler'den kalan vasiyete binaen liderlik görevini de üstlenmiştir. İrşat faaliyetlerini İsmet Efendi Tekkesinde değil, imam hatiplik görevini icra ettiği İsmailağa Camii'nde sürdürmüştür. 1996 yılında imamlıktan emekli olsa da İsmailağa Camii ile bağı koparmamıştır (Bulut, 2025).

Mahmud Ustaosmanoğlu'nun telif ve derleme mahiyetindeki çeşitli eserleri bulunmaktadır. Bunlardan en kapsamlı olanı, Kur'an-ı Kerim'e yönelik bir tefsir çalışması niteliği taşıyan Rûhu'l-Furkân Tefsiri olup ayetlerin kelime kelime açıklanmasına önem verilerek

hazırlanmış ve fıkıh, kelâm ile tasavvuf gibi İslâmî ilimlerle bağlantılı konuların ele alındığı geniş kapsamlı bir çalışmadır. Kur'ân'ın anlaşılmasına yönelik bir diğer çalışma olan Kur'ân-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi, meâl ile tefsirin birlikte sunulduğu, bazı ayetlerin nüzul sebepleri ve ilgili konuların açıklamalarla desteklendiği bir eser olarak hazırlanmıştır. Benzer şekilde Kur'ân-ı Mübîn ve Kelime Manalı Meâl-i Âlîsi ise ayetlerin hem kelime kelime gramatik çözümlemesini hem de akıcı genel anlamını "soru edatlı" anlatımla sunarak Kur'an dilini kavramaya yönelik bir eserdir. Uzun yıllar boyunca gerçekleştirilen vaaz ve derslerden oluşan Sohbetler adlı eser ise Mahmud Ustaosmanoğlu'nun çeşitli sohbetlerinin derlenmesiyle meydana gelmiş ve bu sohbetlerde ayetlerin açıklamaları ile farklı kaynaklardan yapılan alıntılara yer verilmiştir. Tasavvufî içerikli çalışmalar arasında yer alan Risâle-i Kudsiyye Şerhi, Nakşibendî-Hâlidî geleneğinde önemli bir yere sahip olan Risâle-i Kudsiyye üzerine yapılan açıklamaların derlenmesiyle oluşmuştur. Bunun yanında çeşitli sohbetlerinde dile getirdiği öğütlerin bir araya getirilmesiyle Hikmetli Sözler adlı eser oluşturulmuş, yine nasihat ve uyarı mahiyetindeki konuşmaların derlenmesiyle Tembîhât ortaya çıkmıştır. Tasavvuf yoluna giren kimselerin uyması gereken virdler, görevler ve tasavvufî adabın ele alındığı çalışma ise İrşâdü'l-Mürîdîn adıyla kaleme alınmıştır. Rabita, tevessül ve teberrük gibi tasavvufî kavramların delilleriyle birlikte ele alındığı eser Füyûzâtü'l-Vâsıta olarak bilinirken, zikir ibadetinin fazileti, çeşitleri ve adabına dair konuların tasavvufî bir çerçevede değerlendirildiği çalışma ise Zikir Risalesi adıyla anılmaktadır (Keskin, 2025b).

Mahmud Ustaosmanoğlu, ilerleyen yaşı ve hastalığı sebebiyle 4 Haziran cumartesi günü rahatsızlanıp hastaneye kaldırılarak bir süre yoğun bakımda tedavi görmüştür. 23 Haziran 2022 Perşembe günü ise vefat etmiştir. Haziran 2022 Cuma günü Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Sakızağacı Mezarlığına defnedilmiştir (Keskin, 2025b).

3.2. İsmailağa Cemaatinin Parçalanma Süreci

İsmailağa cemaatinin lideri Mahmud Ustaosmanoğlu 1960-1990 yılları arasında etkin bir şekilde cemaate liderlik etmiştir. Sonrasında yaşlılık ve hastalıkları nedeniyle vefatına kadar geçen 25 yıllık süreçte cemaatte eskisi kadar etkin olamamış, cemaat ile iletişimini aracılar yoluyla sürdürmüştür. Bu 25 yıllık süreçte bölünmeye mahal vermemek için cemaatin işlerini yürütecek "Heyet" sistemi uygulanmıştır (Öğüt, 2022). Bu önlem işe yararmış olsa da cemaatteki bazı isimlerin ön plana çıkmasını engelleyememiştir. Ustaosmanoğlu'nun bakımını ve cemaatle iletişimini sağlayan bacanağı Muhammed Keskin, aracılık vasfıyla cemaatte ön plana çıkmıştır. Cübbeli Ahmet Hoca olarak bilinen Ahmet Mahmud Ünlü ise sosyal medya ve TV üzerinden yaptığı yayın ve içeriklerle cemaatte ön plana çıkmıştır. Ustaosmanoğlu kendisinden sonra vekil

olarak Hasan Kılıç'ı belirlemiş ancak Kılıç'ın şeyhlik dönemi hastalığı ve yaşlılığı sebebiyle kısa sürmüştür. Hasan Kılıç, kendisinden sonra vekil olarak Ahmet Fikri Doğan'ı seçmiştir. Doğan'ın Ustaosmanoğlu'na ve Kılıç'a kan bağıının olmaması ve cemaat tarafından yeterince tanınmaması cemaat içerisinde ayrışmaları beraberinde getirmiştir (Aktürk, 2025).

3.2.1. Hasan Kılıç ve sonrasındaki gelişmeler

Hasan Kılıç (ö. 2024), 1931 yılında Trabzon'un Çaykara ilçesinin Taşçılar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Abdullah Kılıç, annesi Şehriye Kılıç'tır (İsmailağa Câmiası, 2025).

Hasan Kılıç ve Mahmud Ustaosmanoğlu'nun tanışması ikilinin medrese yıllarına kadar gitmektedir. Ustaosmanoğlu'nun icazetini alıp talebe okutmaya başladığı yıl, Kılıç da aynı medresede eğitime başlamıştır. Bu dönemde başlayan muhabbet askerlik dönemleri ve sonrasında da devam etmiştir. Kılıç, askerliğini tamamladıktan sonra Bursa'nın Muradiye semtinde bulunan Azapbey Camii'nde imam hatip olarak göreve başlamıştır. Ustaosmanoğlu'nun davetiyle İstanbul'a gelen Kılıç, burada Ali Haydar Gürbüzler ile tanışmış ve bir süre sonra İsmailağa Camiine yakın olan Kumrulu Mescid Camii'ne tayin olmuştur. Kılıç, Kumrulu Mescid Camii'ndeki görevi boyunca her sabah namazından sonra İsmailağa Camii'ne gelerek Ustaosmanoğlu'nun ders halkalarına katılmıştır. Yıllık izinlerinde Ustaosmanoğlu ile birlikte tebliğ ve irşad faaliyetlerinde bulunmuş, kadınlara sohbet vermek istemeyen hocaların yerine yaşlı olması sebebiyle sohbetler vermiştir. Eğitim faaliyetlerine İsmailağa Taşmedresesi'nde başlayıp İsmailağa Kur'ân Kursu'nda devam etmiş; bu süreçte talebelere Emâlî (akaid), Nesefî ve Celâleyn (tefsir) eserlerini okutmuştur. Kılıç, Ustaosmanoğlu'nun şehir dışında olduğu dönemlerde de onun yerine sohbet halkasını devam ettirmiştir (Balkanlıoğlu, 2021; İsmailağa Câmiası, 2025).

Hasan Kılıç, iki kızını Ustaosmanoğlu'nun oğullarıyla evlendirmiştir. Bu sayede Kılıç ve Ustaosmanoğlu arasında akrabalık ilişkisi kurulmuştur. Kılıç, Ustaosmanoğlu'nun hastalığı döneminde cemaat işlerinin takibi ile görevlendirilmiş, Ustaosmanoğlu'nun vefatından sonra ise İsmailağa Yüksek İstişare Heyeti'nin kararıyla cemaatin lideri ilan edilmiştir. Kılıç, bir yıl kadar cemaate liderlik yapmıştır. Hasan Kılıç'ın cemaatin başında olduğu dönemde rabitanın kime yapılacağı problemi ortaya çıkması ile Ahmet Mahmut Ünlü rabitanın Ustaosmanoğlu'na yapılması gerektiğini açıklamıştır. Bu açıklama, Ahmet Mahmut Ünlü'nün istişare heyeti tarafından cemaatten dışlanması ile sonuçlanmıştır. Böylece İsmailağa cemaati içerisindeki fikir ayrılıkları ve gruplaşmalar belirgin hale gelmeye başlamıştır (Bulut, 2025).

Hasan Kılıç, görevi devraldıktan yaklaşık iki yıl sonra 22 Nisan 2024 tarihinde vefat

etmiştir. Kılıç'ın cenaze namazı Fatih Camii'nde Ahmet Fikri Doğan tarafından kıldırılmış ve Sakızağacı Mezarlığı'na defnedilmiştir. Cenaze namazı sırasında İsmailağa Yüksek İstişare Heyeti'nin Ahmet Fikri Doğan'ı cemaatin yeni lideri olarak ilan etmesi tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Bulut, 2025).

3.2.2. İsmailağa merkez grup (Ahmet Fikri Doğan)

Ahmet Fikri Doğan, 1944 yılında Çanakkale'nin Ayvacık ilçesinin Gülpınar köyünde dünyaya gelmiştir. Mahmud Ustaosmanoğlu'nun kayınbiraderi İlyas Vanlıoğlu'nun yanında hafızlığını tamamlayan Doğan, İstanbul Hasköy Kur'an Kursu Medresesinde yine Vanlıoğlu tedrisinde Arapça eğitimine başlamıştır. 1962 yılında Mahmud Ustaosmanoğlu'nun ders halkalarına katılan Doğan, Ustaosmanoğlu'nun isteği ile 1999 yılında İsmailağa Camii'nde imam hatip olarak göreve gelmiştir. Doğan, 2009 yılında emekli olana kadar da bu görevini sürdürmüştür (İsmailağa Câmiası, 2024a).

Hasan Kılıç, kendisinden sonra cemaatin başına geçmesi için Ahmet Fikri Doğan'ı vekil tayin etmiştir. Doğan'ın Ustaosmanoğlu ile kan bağının olmaması ve cemaat içerisindeki etkinliğinin az olabileceği gibi sebepler cemaat içerisindeki bölünmeyi geniş bir kitleye yaymıştır (Aktürk, 2025).

3.2.3. Ahmet Mahmut Ünlü ve Masum Bayraktar

Hasan Kılıç'ın liderliği hususunda yapılan önemli eleştirilerin başında, rabitanın kime yapılacağı meselesi gelmektedir. Keza tarikat geleneğinde “rabita kime yapılırsa gerçek mürşit odor” görüşü bulunmaktadır. Bu görüş tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Kılıç'ın liderliği hususunda Ahmet Mahmut Ünlü ve çevresi itirazlarda bulunmuştur. Bu itirazlar, Kılıç'ın rabita yapılacak kişi için kendisini işaret etmesi üzerine ortaya çıkmıştır. İtiraz edenler, gerçek mürşidin Mahmud Ustaosmanoğlu olduğunu sonrasında gelenlerin ise sadece idareci olduğunu ifade etmiş ve Mehdi'nin zuhuruna kadar Ustaosmanoğlu'na rabita yapacaklarını söylemişlerdir (Bulut, 2025). Bu itirazlar üzerine İsmailağa Yüksek İstişare Heyeti, rabitanın Ustaosmanoğlu'na yapılması kararını alarak Hasan Kılıç'ın cemaate Ustaosmanoğlu'nun çizdiği doğrultuda liderlik etmesini istemiştir (Öğüt, 2022). Ünlü ve çevresindekilerin başlattığı itirazlar cemaat içerisinde parçalanmalara neden olmuştur (Bulut, 2025). Kılıç'ın vefatının ardından Ünlü, Kılıç'ın cenazesi henüz defnedilmemişken kendi Youtube kanalında İsmailağa cemaatinin Denizli'deki temsilcisi İbrahim Uslu'yu şeyh olarak ilan etmiştir. Nitekim bu olaylar sırasında İsmailağa İstişare Heyeti'nin kimi işaret edeceği tartışılmaktaydı. Bu süreçte Mahmud Eren, Ahmet Ustaosmanoğlu, Ramazan İlhan gibi isimlerin de adı geçmekteydi (Ruşen Çakır Medyascope,

2024). Bu gelişmelerle Ahmet Mahmud Ünlü'nün ve çevresinin itirazlarına rağmen Ahmet Ustaosmanoğlu, Salih Topçu, Ahmet Fikri Doğan ve Ramazan İlhan gibi isimler arasından yaşça büyük ve cemaat içerisinde önemli bir yere sahip olan Ahmet Fikri Doğan üzerinde ittifak edildiği belirtilmektedir (Erdeğer, 2024). Bunun yanı sıra cemaatin öncü isimleri zaten Hasan Kılıç'ın vefatından önce Ahmet Fikri Doğan'ı vasiyet ettiği ancak bunun ilanının cenaze esnasına bırakıldığını ifade etmektedir (İsmailağa Net, 2024)

Tüm bu olaylar ve yaşananlar neticesinde birçok grup ortaya çıkmıştır. Bu gruplardan ilki İsmailağa cemaatinin çoğunluğunu oluşturan ve ilgili cemaat üzerine açıklamalarda bulunan "İsmailağa Grubudur." Bir diğer grup ise Ustaosmanoğlu'nun bacanağı Muhammed Keskin'in liderlik yaptığı "Beykoz Marifet Derneği" grubudur. Bunların yanı sıra Ustaosmanoğlu'nun şeyhliğini kabul eden "Şura Heyeti" grubu da bulunmaktadır. Burada "Masum Bayraktar ve Fatih Medreseleri" grubundan da söz etmek gerekir (Bulut, 2025). Zira İsmailağa cemaati, Masum Bayraktar ve çevresinin cemaatin ve Mahmud Ustaosmanoğlu'nun ismini kullanarak insanların dini duygularını istismar ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Masum Bayraktar'ın geçmişte Mahmud Ustaosmanoğlu tarafından cemaatten uzaklaştırılarak onunla ilişki kurulmasının yasaklandığı ifade edilmektedir (İsmailağa Camiası, 2022). Son olarak Ahmet Mahmud Ünlü'nün başında olduğu "Cübbeli Ahmet Hoca" grubu bulunmaktadır. İsmailağa cemaati yapmış olduğu duyuru ile Ünlü'nün televizyon ve sosyal medya ile cemaatin mahrem konularını gündeme taşıdığı, hocaları ve medreseleri hedef gösterdiği, rabıta ve tarikat konularını kendi iddiaları doğrultusunda çarpıttığı ifade edilmektedir. Bu noktada söz konusu cemaat, Ünlü'nün söz ve davranışlarının cemaat açısından bağlayıcı olmadığını ve kendisi ile artık resmi bir ilişkinin bulunmadığını vurgulamaktadır (İsmailağa Camiası, 2024b). Mahmud Ustaosmanoğlu'nun vefatı ile liderlik, meşveret anlayışı ve irşat usulü bakımından bazı ayrışmalar yaşandığı görülmektedir. Bu ayrışmaların medreseler, vakıflar, dernekler ve kitle iletişim-medya araçları üzerinden yürütülen din eğitimi ve irşat faaliyetlerine de çeşitlilik bakımından etki ettiği görülmektedir (Bulut, 2025)

3.3. İsmailağa Cemaatinin Din Anlayışı

İsmailağa cemaatinin inançları; ehl-i sünnet ve'l cemaat itikadı, tasavvuf anlayışı ve geleneği, hayat tarzı ve kılık-kıyafet, cemaate özgü dinî ritüeller ve yetiştirilmek istenen insan profili başlıkları altında ele alınacaktır. Ancak bu başlıklara geçmeden önce, cemaatin tevhid, şirk, mürted ve küfür gibi temel kavramlara yönelik yaklaşımının kısaca ortaya konulması, söz konusu inanç ve pratiklerin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Tevhid, sözlükte "bir şeyin bir ve tek olduğunu kabul etmek"; ıstılahi olarak "Allah'ın zâtında, sıfatlarında, mâbud oluşunda bir ve tek olduğunu zihin ve kalp yoluyla kabul etme"

anlamına gelmektedir (Özler, 2012). Şirk ise sözlük anlamı olarak ortak kabul etmek, ortak koşmak gibi anlamları taşımakla birlikte terim olarak Allah'ın eşi, dengi ve ortağının bulunduğuna inanmak; Allah'a ve Allah'ın var olduğuna inanmanın yanı sıra ondan başka ilahın-ilahların var olduğunu kabul etmek gibi anlamlara gelmektedir. Bu doğrultuda Allah'a şirk koşanlara "müşrik" denilmektedir (TDV, 2017). Tevhid inancı, Allah'ın varlığını ve birliğini vurgulamaktadır. Bu hususta Mahmud Ustaosmanoğlu: "Tek olan Allah'tan başka neyi arıyorsan, o senin putundur" diyerek, kişinin Allah'tan başkasına aşırı bağlılık duyarak o şeyi farkında olmadan puta çevirdiğini ifade etmektedir. Ustaosmanoğlu'na göre kişi Allah dışında birini ya da bir şeyi kalbine koyması durumunda, tevhid inancına aykırı davranmış olur (Ustaosmanoğlu, 2024a). Zira Allah'tan başkasına ulûhiyet atfedilemez. Ancak cahil insanlar kendisine her türlü nimeti veren Allah'ı unutup ona şirk koşabilirler. Ustaosmanoğlu, bu durumun insanın imanının zayıflığından kaynaklandığını ve Allah'tan başkasına iyi görünmeye çalışıp bir başkasının kalbinde yer edinme çabası içerisinde olmanın riya olduğunu vurgulamıştır. Bunun yanı sıra Peygamber Efendimizin: "Riyanın azı da şirkdir." (İbn Mace, Fiten, 16) hadisinden yola çıkarak riyanın da kötü bir şey olduğunu ve şirke eşdeğer olduğunu savunmuştur (Ustaosmanoğlu, 2024b).

Küfür kelimesi sözlükte "örtmek ve gizlemek" anlamına gelirken, dinî bir terim olarak imanın karşıtı anlamında kullanılmaktadır. Bu bağlamda küfür, Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği kesin dinî esaslardan birini veya birkaçını inkâr etmeyi ifade etmektedir. Kâfir ise kendisine ulaşan hakikati örtüp reddeden kişi olarak tanımlanmaktadır (Alper, 2022). Mürted, İslam hukukçularına göre ergenlik çağına girmiş bir Müslümanın hiçbir baskı ya da zorlama olmadan kendi hür iradesiyle İslam'ı terk etmesidir (Toksarı, 2010). Allah dini inanç yönünden insanları zorlamamıştır. Hiçbir insan dine girerken zorlanamayacağı gibi, dinden çıkmaya da zorlanamaz. Bu durum Kur'an'da "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğru ile eğri yol birbirinden ayrılmıştır." (Bakara, 2:256) ayetinde açıkça beyan edilmiştir. İnsan inanma ya da inanmama konusunda özgür irade sahibidir. Bu konuda Kur'an Kerim'de "De ki, hak Rabbinizden gelmiştir. Artık ona dileyen inansın dileyen inkâr etsin." (Zümer, 39:41.) ayetiyle inanma konusunda kişi kendisi ile baş başa bırakılmıştır. İslam inancında bir kimse Allah'ı ve iman esaslarını kabul ediyorsa mü'min, reddediyorsa kâfirdir. Bu doğrultuda bu tercih kendisine aittir. Ustaosmanoğlu, Allah'ın ilmi, kudreti ve ihsanı yönünden oldukça zengin olduğunu, yer ve gök arasında ne varsa hepsinin Malik'inin Allah olduğunu dile getirmektedir. Dinden dönen kimsenin yani mürtedin de yüce Allah'ın bu zenginliğinden bir şey eksiltmeyeceğine vurgu yapmaktadır (Ahıska Neşir Heyeti, 2025a). Ustaosmanoğlu'na göre bir müminin, mürted durumuna düşmesi için farz olanları

inkâr etmesi gerekir. Ameldeki eksikliğin ise kişiyi mürted durumuna düşürmeyeceğini belirtmektedir. Ustaosmanoğlu, namazı, orucu eksik olanın mürted ya da kâfir olmayacağını yalnızca günahkâr olacağını dile getirmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024b).

3.3.1. Ehl-i sünnet itikadı

Hz Peygamber hayattayken her konuda sahabeye önderlik etmekteydi. Sahabenin yaşayışında, inancında, düşünce ve davranışlarında büyük oranda Hz Peygamber etkiliydi. Hz Peygamberin vefatından sonra sahabeler sonraki nesillere sünnetin birer yansıması olmuşlardır. Peygamberimiz de yakın arkadaşlarının yolunu takip etme tavsiyesinde bulunmuştur. O halde ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışı, Peygamber efendimize ve çizmiş olduğu sünnet sevgisine uygun bir dini inanın içerisinde bulunmaktır (Öge, 2019).

Mahmud Ustaosmanoğlu'na göre akıl huccettir ancak mutlak maksada ulaştırıcı değildir. İnsan tamamen aklıyla bir yere varamaz, mutlaka aklın önüne bir rehber olması gerekmektedir. Bu rehber ise Kur'an ve sünnet olduğunu ifade etmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024a). Ustaosmanoğlu'na göre Kur'an'da ve sünnette her konuya değinildiğinden başka bir şeye gerek duyulmamaktadır. Keza İslam'ın ilk halifeleri ve Hz. Peygamber'in ashabı peygamberin izinden ayrılmamışlardır. Bu nedenle Ustaosmanoğlu, günümüz Müslümanlarının da aynı şekilde Kur'an ve sünnete bağlı kalması ve Hz Peygamberin izinden ayrılmaması gerektiğini ifade etmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2025a).

İsmailağa cemaatinin temel amacının, Kur'an ve sünnet rehberliğinde İslam'ı doğru biçimde öğrenmek, hayatın her alanında yaşamak ve başkalarına da yaşatmak olduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda emir bi'l maruf nehiy ani'l münker görevini yerine getirebilmek için ilim, amel ve ihlâsın birlikte kazanılması gerekli görülmekte; bu hedefe ulaşmanın ise şeriat ve tarikat esaslarının eksiksiz bir şekilde uygulanmasıyla mümkün olacağı vurgulanmaktadır (Kara, t.y.). İsmailağa cemaati, ehl-i sünnet ve'l-cemaat çizgisi üzerine bir yaşayış hedeflemektedir. Ustaosmanoğlu, sohbetlerinde ve vaazlarında ehl-i sünnet ve'l cemaat yolunun öneminden bahsetmiştir. Müritlerinin ehl-i sünnet ve'l cemaat bağlı kalmalarını ve onu korumalarını istemekle birlikte ehl-i sünnet ve'l cemaat âlimlerinin de büyük adamlar olduğunu ve bu büyüklüklerini Allah'tan aldıklarını ifade etmiştir. Zira ehl-i sünnet ve'l cemaat çizgisi dışında fetva verenleri ise sert bir dille eleştirerek onların büyük hoca değil büyük şeytan olduklarını dile getirmiştir. Ustaosmanoğlu'na göre ehl-i sünnet ve'l cemaat yolunun kurucusu bizzat Peygamber efendimiz olup bu yoldan ayrılanların ise yanlış anlayış ve inanışlara kapılacaklarını ifade etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a).

Genellikle cemaatler Peygamber Efendimizin Fırka-i Naciye yani kurtuluşa erecek olan fırka hadisini kendilerine referans alırlar. Hadis-i şerifte: "Ümmetim 73 fırkaya ayrılacak, bunların içinden bir fırkası ehli necat (Fırka-i Naciye) olacaktır." buyurmuştur. Sahabe: "Ya Resulallah, o kurtulan fırka hangi fırka olacaktır?" Diye sorduğunda Peygamberimiz şöyle cevap vermiştir: "Benim sünnetimden şaşmayanlar kurtulanlardan olacaktır." (Tirmizî, İman, 18; İbn Mâce, Fiten, 17). İsmailağa cemaati de Fırka-i Naciye hadisi üzere ehl-i sünnet ve'l cemaat çerçevesinde bir yol izlediğini belirtmektedir (Ünlü, 2010). Bunun yanı sıra İsmailağa cemaati, ehl-i sünnet ve'l cemaat çizgisinde olan ancak cemaatten olmayan hocaların dinlenmesinde bir sakınca görmemektedir. Bu konuda Ahmet Mahmut Ünlü bir sohbetinde Nihat Hatipoğlu ve Fatih Çıtlak gibi hocaların ehl-i sünnet ve'l cemaat olduğunu ve dertleri din olduğu için bu hocaların dinlenebileceğine vurgu yapmaktadır (Lâlegül TV, 2018).

İsmailağa cemaatinin ehl-i sünnet ve'l cemaat çizgisindeki ana gayesi sünneti muhafaza etmektir. Bu bağlamda ehl-i sünnet ve'l cemaate dair yapılan eleştirilere de reddiyelerde bulunmuştur. Örneğin bunlardan biri olan "dinler arası diyalogu" savunmayı doğru bulmamıştır. İsmailağa cemaati, dinler arası diyalogu savunan grupların Ali İmran suresi 64. ayeti delil olarak gösterdiklerini ancak bu ayeti davalarına delil olarak gösterenlerin ilmi kapasitelerinin yeterli olmadığını ya da bunu bilinçli olarak yapıp inançlarını sattıklarını ifade etmektedir (Ustaosmanoğlu, 2025). İsmailağa cemaati, kabir azabı, Hz İsa'nın nüzülü, şefaath, tevessül, mehdilik gibi birçok meseleyi geleneksel ehl-i sünnet ve'l cemaat bakış açısıyla kabul etmektedir (Bulut, 2025). Günümüzde bazı ilahiyatçıların ise bu kavramları eleştirmesini ve sünneti reddetmesini kabul etmemektedir (Ustaosmanoğlu, 2022).

Nakşi gruplar genelde Şia karşıtı bir tutum sergilemektedirler. İsmailağa cemaati de bu gruplardan biridir. İsmailağa cemaatinin Şia karşıtlığını daha çok kitap ve dergilerde müstakil bir şekilde dile getirdiği görülmektedir. Bu yazılarında, Şia'nın, Pers zihniyeti ürünü olduğunu, Müslüman gibi gözüken ancak İslam'ı içeriden yıkma amacı taşıyan bir grup olduğunu savunmaktadır. Ayrıca Şii'lerin Mecusiliği yaşatmak ve İslam dünyasının her tarafına yayılmak için ideoloji ihraç etmeye çalıştıklarını vurgulayan İsmailağa cemaati, onların asıl hedeflerinin kâfirler değil Müslümanlar olduğunu dile getirmektedir (Bulut, 2025).

İsmailağa cemaati son dönemlerde Vehhabilik/Selefilik akımına da eleştirilerde bulunmuştur. Bu noktada Vehhabilik akımına karşı mesafeli bir tutum sergilemiştir (Korkmaz, 2023).

3.3.2. Tasavvuf anlayışı ve geleneği

Dini kurum ve kuruluşlar, bireylerin dini eğitim, irşad ve tebliğ faaliyetlerini yürütmekle birlikte aynı zamanda insanların sosyalleşmesini sağlamaktadır. Bu kurumlar, faaliyetleri gerçekleştirirken; ibadet, dua, hutbe, vaaz, sohbet gibi yöntemleri kullanmaktadırlar. Tasavvufi ekoller ise bu faaliyetlerini daha çok sohbet ve zikirler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. (Göktaş, 2011). Tasavvufi ekoller, gerçekleştirdikleri sohbet ve dersler aracılığıyla bir nevi toplumun eğitim-öğretim ihtiyacına katkı sunmaktadır (Kissling, 1994).

İsmailağa cemaati Nakşibendiye tarikatının tasavvuf esaslarını benimsemiştir. Nitekim bu tarikatın kurucusu kabul edilen Bahauddin Nakşibend, Hanefi fihhına tâbi bir sufidir. Bunun yanı sıra tarikatın rabita ve sohbet gibi konulara çokça önem verdiği görülmektedir. Nakşibendiliğin önde gelen isimlerinden olan Abdülhalik Gücdüvani tarafından Nakşibendiliğin 11 esası ortaya çıkarılmıştır. Genel itibariyle bu esaslar şunlardır:

1. Vukûf-i zamani, içinde bulunulan halin bilincinde olmak,
2. Vukûf-i adedî, zikri belli sayıya riayet ederek icra etmek,
3. Vukûf-i kalbi, zikreden kalbinde Allah'tan başka bir şey olmaması ve zikir sırasında kalbe yönelmek,
4. Hûş der-dem, alınan her nefesin bilincinde olmak,
5. Nazar ber-kadem, yürürken öne bakmak,
6. Sefer der-vatan, kötü huylardan iyi huylara doğru yolculuk,
7. Halvet der-encümen, kalabalıklar içinde yalnız, halk içinde Hak ile olmak,
8. Yâd-kerd, Allah'ı zikretmek,
9. Baz-geşt, nefesi tutarak icra edilen kelime-i tevhid zikrinde nefesi salarken "ilahi ente maksûdî ve rızake mablûbî" demek,
10. Niğâh-dâşt, kalbi dünyevi düşüncelerden muhafaza etmek,
11. Yâd-dâşt, Allah'ı her daim hatırdan tutmak şeklindedir (Yılmaz, 2019b)

Mahmud Ustaosmanoğlu tasavvuf anlayışının özüne Bahauddin Nakşibend'in şu sözünü koymaktadır: "Mutasavvıf, sûrette insanlarla, hakikatte ise Allah ile beraber olandır." Ustaosmanoğlu bu anlayışı ile mutasavvıfın bedenen toplumla beraberken kalben Allah'la beraber olması gerektiğini vurgulamaktadır. İsmailağa cemaatine göre sufi olmanın ise bazı aşamaları bulunmaktadır. Sufi olmak isteyen kimse öncelikle istihare eder. İstihare sonucuna göre kişi, kendisine özel olarak belirlenen virdlerden oluşan bir uygulama programına tabi tutulur.

Bu program hadislerden ve nakşi tarikatının dualarından oluşmaktadır. Böylece sufinin sünnetle bütünleşmesi hedeflenir. Ustaosmanoğlu sünnetle bütünleşmenin önemini İmam-ı Rabbani'nin "Birisini dağ başında yüz yıl ibadet etse fakat ibadet şekilleri sünnete muvafık olmasa, birisi de öğle vaktinde Resulullah uyudu diye uzanıp kayılsın yapsa, ikincisi ilkinden daha fazla ecir alır." sözleri ile vurgulamaktadır (Şenocak, 2016).

Buradaki önemli noktalardan biri tarikatlarda ve cemaatlerde icazetin önemli olmasıdır. Öyle ki Ustaosmanoğlu, alınan bu icazetnamelerin ahirette Allah tarafından insanlara sorulacağını, icazetnamesi olmayıp diploması olanların ise Kur'an-ı Kerim'i karanlıkta bırakmakla suçlanacağını ifade etmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024a). Ustaosmanoğlu, "Hoca Efendi! Diplomam var ben aydınım ve münevver insanım" diyen birine "Dikkat edelim! Allah'ın yolu, Kur'an ve hadislerdir. Bir de Kur'an ve hadisten çıkarılan fıkıh, akaid ve tasavvufur. Sen bunlar vasıtasıyla karanlıktan nura çıkıyorsun. Eğer sen bunları bilmiyorsan karanlıktasın." diyerek cevap vermiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). Buradan da anlaşılacağı üzere Ustaosmanoğlu, tasavvufu karanlıktan aydınlığa çıkararak bir vasıta olarak görmüştür. Bunun yanı sıra Ustaosmanoğlu tasavvufun Hz Peygamberin yolu olduğunu, tasavvuf ehli olan insanların ise bu yolda yardımcısının Allah olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Ustaosmanoğlu tasavvufu, şeriatın inceliği olarak nitelendirmektedir. Nitekim bu açıklamaları ile Ustaosmanoğlu, tasavvufun önemine ve gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). İslam âlimlerinden Seyyid Muhammed Alevî el-Maliki (ö. 2004), "Mahmud Efendi ve cemaati ilimle ameli, şeriatle tarikati birlikte yaşayıp-yaşatan müstesna cemaatlere aittir." diyerek Ustaosmanoğlu ve cemaatinin tasavvuf ile ilim arasında bir denge kurduğunu, her ikisini de ihmal etmediğini ifade etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a).

İsmailî cemaati içerisinde mürid-mürşid (şeyh) ilişkisi de önemli bir yer tutmaktadır. Cemaat nezdinde mürşide duyulan sevginin kalpler arasında bir bağ oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu doğrultuda mürid, mürşidine karşı sevgi ve bağlılık göstermeli, onun sözünü dinlemeli ve manevi eğitiminden kopmamalıdır. Ancak bu ilişki, yalnızca bağlılıkla sınırlı değildir. Zira müridin de İslam'ın emirlerine uyması ve ibadetlerini yerine getirmesi beklenmektedir. İsmailî cemaati müridin, tarikat büyüklerinin eserlerinden istifade etmesi ve onların usullerinin dışına çıkmaması gerektiğini vurgulanmakla birlikte müridin şeyhine tanzimde bulunmasının kişinin kendi eğitim ve olgunlaşmasına vesile olduğunu ifade etmektedir. İsmailî cemaatinde müridin, mürşidine itiraz etmemesi ve onun sevgisini ve manevi ilgisini elde etmeye gayret göstermesi beklenmektedir. Öyle ki onların nezdinde tasavvuf yoluna giren kişi rabita ve zikir ile meşgul olur, ibadetlerini yerine getirip haramlardan sakınır. Bu hal devam

ettikçe manevi bir yoğunluk oluşur ve buna fena hali denir. Bu doğrultuda tasavvuf yoluna giren kişi önce şeyhine fani olur (fenâ fi'ş-şeyh) yani kendi irade ve arzularını geri plana bırakıp mürişdidinin rehberliğine teslim olur. Bu aşamadan sonra peygamber de fani olma (fenâ fir-rasul) mertebesine ulaşır, kişi bütün varlığını resulün nurunda yok etmeye çalışır. Son aşamada ise Allah'a fani olma (fena fillâh) gerçekleşir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b).

Burada mürid ve mürişdid ilişkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için bey'at kavramına değinmek yerinde olacaktır. Bey'at, sözlük anlamı olarak satmak, satış yapmak gibi anlamlara gelmektedir. Tasavvufta ise mürişdidin tarikata ya da cemaate girmek için şeyh ile görüşme yapmasıdır. Bu süreçte tarikata girmek isteyen kişi önce kendine uygun bir mürişdid arar. Bu noktada şeyh de talibin tarikata uygun olup olmadığını araştırır. Uygun görürse bey'at gerçekleşir. Bey'at sırasında talip abdestli olarak şeyhin huzuruna gelir, el ele tutuşarak biat edilir. Burada talibe geçmiş günahları için tevbe etmesi; Allah ve kul hakkını gözetmesi öğütlenir. Talip de şeyhin öğütlerine uyacağına söz vererek tarikata katılır. Bu süreç hemen hemen bütün tarikatlarda aynıdır. (Yılmaz, 2019b). Öyle ki İsmailîğe cemaatinde de buna benzer bir süreç yürütülmektedir. Tarikata girmek isteyen kişi önce evinde iki rekât istihare kılar, dünya işleriyle ilgilenmeden uyur ve rüyasında alacağı işaretlere göre mürid olmasına karar verilir. Olumlu rüyalar genellikle beyaz, yeşil, su ve deniz gibi sembollerle, olumsuzlar ise siyah veya çirkin nesnelere değerlendirilir. Rüyasını şeyhe anlatan adayın, hem kendisinin hem şeyhin istiharesi olumlu çıkarsa tarikat dersine başlanır. Başlangıçta dersler birebir verilse de mürid sayısı arttıkça toplu şekilde yapılır ve uzak şehirlerde yaşayanlar şeyhin vekilleri aracılığıyla eğitim alır. Ders sırasında müriden, geçmiş günahlarından tövbe etmesi, kul haklarını ödemesi ve kaza namazlarını tamamlaması istenir; ardından erkek müridlerle musâfaha yoluyla beyat gerçekleştirilir. Kadın müridler ise belirli bir mesafeden biat eder. Böylece mürid, ibadetlerine özen göstermeyi ve şeyhinin emirlerine uymayı taahhüt ederek tarikata katılmış olur. Mahmud Ustaosmanoğlu'na göre ise bey'at etmek Peygamberden gelen feyzin akması için gereklidir (Balkanlıoğlu, 2021).

İsmailîğe cemaatinin tasavvuf anlayışı noktasında murakabe, vahdet-i vücud ve vahdet-i şühud kavramlarına açıklık getirmek gerekmektedir. Murakabe, sözlük anlamı olarak denetlemek, kontrol etmek, sürekli olarak düşünmek gibi anlamlara gelmektedir (Yılmaz, 2019b). Tasavvufta ise kişinin içine yönelmesi, tüm dikkatini kalbi ve nefsi üzerine yöneltmesi, kendini hakka teslim ederek derin düşüncelere dalmasıdır (Uludağ, 2020). İsmailîğe cemaatine göre ise murakabe, salikin bütün dikkatiyle Allah'a yönelmiş halde olmasıdır. Bu hususa binaen İsmailîğe cemaati tarafından murakabe yapılırken dünya ile irtibat kesilmesi, gafil insanlarla

sohbet edilmemesi ve nefse karşı sabırlı olunması beklenmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b). Vahdet-i Vücut, "birlik" bilgi ve düşünme ilelerdir. Gerçek anlamda varlık bir tanedir. O da Hakk ve Hakk'tan tecelli edenlerdir. Allah'ın dışında hiçbir şeyde hakiki bir vücut yoktur (Yılmaz, 2019b). Nakşibendiyye tarikatında zaman zaman Vahdet-i Vücut düşüncesi benimsenmiş olsa da genellikle tasvip edilmemiştir. Bu hususta Ustaosmanoğlu'nun düşünceleri İmam Rabbani ile aynıdır. İmamı Rabbani'ye göre Vahdet-i Vücut, Vahdet-i Şuhud'a geçerken ki haldir. Vahdeti Şuhud ise kişinin baktıklarında yalnızca Allah'ı görmesidir (Balkanlıoğlu, 2021).

3.3.3. Hayat tarzı ve kılık kıyafet

Cemaatin sosyal yapısına bakıldığında genellikle taşradan gelen, sosyo-ekonomik olarak işçi-esnaf kesiminden oluştuğu görülmektedir. Bundan dolayıdır ki bu cemaat için “metropoldeki taşra” benzetmesi yapılmıştır (Çakır, 2014). Dolayısıyla modern dünya düzeni içerisinde geleneksel yapıyı korumak için tercih ettikleri hayat tarzı, cemaatin temel yapısını oluşturmaktadır. Bu nedenle cemaat içerisinde bireyin dini kurallara uyması beklenmektedir. Bunun yanı sıra çevre ile ilgisini azaltması, kendi iç dünyasına dönük bir hayat tarzı benimsemesi istenmektedir (Bulut, 2025). İsmailağa cemaatinde genel olarak günümüz dünya düzenine karşı mücadele edilmesi, modern dünyanın dayattığı her şeyden sıyrılıp İslam'ı temsil edecek şekilde yaşanılması beklenmektedir.

İsmailağa cemaatine göre cihad, zahiri ve batını olmak üzere iki şekildedir. Zahiri cihad kâfirlerle yapılan mücadele; batını cihad ise şeytan ve kişinin nefsiyle verdiği mücadele olarak kabul edilir. İsmailağa cemaatine göre cihadın en önemlisi emri bil ma'ruf nehyi anil münkerdir. Dolayısıyla medreseler ve camiler cihad etmenin merkezidirler. Burada kast edilen cihad kişinin insanlara tebliğ yapmasıdır. (Ustaosmanoğlu, 2024a). Ustaosmanoğlu'na göre cihadın bir fonksiyonu da İslamiyet'i tam bir şekilde yaşamaktır. Onun nezdinde İslam'ın emir ve yasaklarına tam bir riayet gösterilirse Allah kâfirleri Müslümanlara hizmetçi kılar. Ancak İslamiyet tam yaşanmaz, kâfire özentisi artarsa Müslümanlar kâfirlere hizmetçi olurlar. Bu bağlamda İsmailağa cemaati, Müslüman erkeklerin sarık, cübbe ve şalvar; Müslüman kadınların ise çarşaf giymesine önem vermiştir. İsmailağa cemaati bu kişilerin toplumsal baskıya yenik düşüp camiden çıkınca sarığı çıkarması ya da kadının çarşafını çıkarmasının Türkiye'nin geri kalmasına sebep olacağını ifade etmektedir. Ustaosmanoğlu bu ifadelerinde nefis ile yapılacak cihada vurgu yapmaktadır. Çünkü Ustaosmanoğlu'na göre insanın en büyük düşmanı nefsidir. İsmailağa cemaati, mensuplarının nasıl giyinmesi gerektiği hususuna özel bir ehemmiyet göstermektedir. Şekilci denilebilecek bir sünnet anlayışına sahip olan İsmailağa cemaatinde erkeklerin ve kadınların uyması gereken giyim kuşam şartları bulunmaktadır. (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b).

İsmailağa cemaatinde erkekler için imandan sonra en dikkat edilmesi gereken husus Hz. Peygamber'e benzemektir. Özellikle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) giyim şeklinin takip edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Müslüman erkekler giyiminde Hz. Peygamber'in giyim şeklini yansıtmayı gerektiği, böyle olması durumunda İslami bir kimliğe bürünmüş olacaklarını düşünmektedirler. (Ahıska Neşir Heyeti, 2025a; Ustaosmanoğlu, 2024a). Ustaosmanoğlu'na göre günümüzde modern kıyafetlerin yaygınlaşması sonucunda müminlerle kâfirlerin ayırt edilemez hale gelmiştir. İsmailağa cemaatinde Müslüman erkekler sarık takarak kendilerini kâfir olanlardan ayırmaktadır. Sarık İslam'ın bir nişanı ve mümin ile kâfir arasında bir perde olarak ifade edilmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024a).

İsmailağa cemaatinde kadınlar için en çok dikkat edilen konu ise tesettür konusudur. Allah, kadınlara tesettürü emrederek (Nur, 24:31) onları kötü niyetli erkeklerin bakışlarından korumaktadır. Bu doğrultuda İsmailağa cemaati söz konusu tesettürün ancak çarşafıyla mümkün olacağını savunmaktadır. Ayrıca çarşaf giymenin dinin bir emri olduğunu, bu emre uymanın hem Allah'ın rızasını kazandırdığını hem de kadınların güvenliğini sağladığını vurgulanmaktadır (Ahıska Neşir Heyeti, 2025a). Burada günümüz Müslüman kadınlarının giydikleri diğer kıyafetlerin; İslam'a uygun olmadığı, kadınların iffetlerini koruma görevini yerine getirmediği zikredilmektedir. Ayrıca Ustaosmanoğlu, tesettürün Kur'an'ın bir emri olduğunu ve insanlara emanet olarak verilen bedenlerin korunması gerektiğini ifade etmiştir. (Ahıska Neşir Heyeti, 2024c). Bunun yanı sıra İsmailağa cemaatinde kadının insanlara liderlik yapmasının doğru olmadığı savunulmaktadır. Bu düşüncenin temelinde kadınların liderlik ya da hâkimlik yapacağı bir ortamda erkeklerin çoğunlukta olması ve kadının namahremlik hususuna aykırı olacağı yatmaktadır. Ustaosmanoğlu, bu gibi durumların yaşanmaması için kadınlara bu tür rollerin verilmemesi gerektiğini ifade etmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024a).

İsmailağa cemaati kadının eğitim alması hususunda ise uygun mekân kriteri üzerinde durmaktadır. Bu hususta karma eğitimin kadının değerini düşüreceğini savunmaktadır. Çünkü İsmailağa cemaatine göre kadın, erkeklerle aynı ortamda kendisini koruyamamakta, değerlerini muhafaza edememektedir. İsmailağa cemaati, kadınların namahremle karşılaşmayacağı şeriata uygun medreselerde eğitim almalarını daha uygun görmektedir. Öyle ki İsmailağa cemaati kadınların iş ortamlarında da erkeklerle aynı ortamı paylaşmaları uygun görmemiştir. Kadınların erkeklerle aynı ortamda bulunma sürelerinin sınırlı olmasını ve aynı ortamda bulunurken özellikle dikkatli olmalarını ifade etmiştir. Kadınlar mahrem olmayan erkeklerle doğrudan iletişim kurmadan kendilerini uzak tutup mahremiyet kurallarına uygun şekilde hareket etmesi beklenmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024a). İsmailağa cemaatinde kadının yeri evi olarak görülür.

Bu nedenle kadınların fiziksel özelliklerinden dolayı Allah'ın onları evde korumak için yarattığı belirtilir. Ancak İsmailağa cemaati kadınlarla ilgili kuralları aktarırken kadının değersiz bir varlık olduğunun anlaşılması gerektiğine, aksine bu kuralların kadınları korumak için var olduğuna da vurgu yapmaktadır (Ustaosmanoğlu, 2024b).

3.3.4. Cemaate özgü dini ritüeller

İsmailağa cemaati diğer dini gruplarda olduğu gibi bazı ritüeller gerçekleştirmektedir. Cemaatin uyguladığı bu ritüellerle birlikte müritlerin diri tutulması ve cemaat yapısının devam ettirilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle İsmailağa cemaatinde dini ritüellere önem verilmektedir. Ritüeller aracılığıyla İslami bir hayat yaşamak isteyen bireylere manevi bir destek sunmayı amaçlayan cemaat, müntesiplere öncelikle Kur'an-ı Kerim eğitimini tavsiye etmektedir. Bunun yanında ilmihal bilgisi ve fıkıh bilgisi vermekle birlikte öğretilen bu bilgilerin günlük hayatta uygulanması amaçlanmaktadır. Cemaate girmek ve eğitim almak isteyen bir kimsenin ilk olarak liderin görevlendirdiği bir vekilden tövbe alması beklenmektedir. İlk aşamayı geçen bir kimse kendisine verilen virtleri yerine getirdikten sonra, cemaate o an vekâlet eden kişinin yanına giderek derslerini tekrarlar. Daha sonra vazifelerini tamamlayan müridin zikirlerinde artış yapılmakta ve bir sonraki derse yükseltilmektedir (Taştan, 2021).

Rabıta, İsmailağa cemaatinin dini ritüellerinin önemli bir parçasıdır. Nitekim günümüzde cemaat içerisinde oluşan fikir ayrılıklarının ana kaynağı rabitanın kime yapılacağı sorusudur. Rabıta, kelime anlamı olarak iki şeyi birbirine bağlayan ip, alaka, münasebet, sevgi gibi anlamlara gelmektedir (Tosun, 2007). Ustaosmanoğlu'na göre rabıta sadece cemaate mensup kişilere verilmelidir. Nitekim rabıta, istihare yapıp cemaate alınmış kişiler ile paylaşılmalıdır. (Eren, 2023) İsmailağa cemaatine göre rabıta Allah'a kavuşmak için en yakın vesiledir. İsmailağa cemaati rabitanın yapılışını müridin şeyhin yüzünü hayaline getirmesi, feyzin önce müridin kalbine daha sonra tüm vücuduna yayılması şeklinde izah etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016b). İsmailağa cemaati içerisinde rabitanın farklı yapılış şekilleri bulunmaktadır. Cemaat tarafından rabıta yapılırken muhakkak bunlardan biri ile yapılması beklenmektedir. Bunlar; ayna rabıtası, çeşme rabıtası ve ölüm rabıtasıdır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b)

Zikir, sözlük anlamı olarak unutmamak, hatırlamak, yâd etmek, anlamak gibi anlamlara gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde geçer ve genelde Allah'ı anmak anlamında kullanılır (Yılmaz, 2019b). Zikir iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Birincisi gizli olarak yapılan hafi zikir ikincisi ise açık-aşikâr olarak yapılan cehri zikirdir. Ustaosmanoğlu hafi yani gizli zikrin, cehri yani açıktan yapılan zikirden üstün olduğunu belirtmiştir. Bu sözlerine delil olarak "Rabbimize yalvararak ve gizlice dua edin şüphesiz ki O, haddi aşanları sevmez." (Araf, 7:55) ayetini

göstermiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2025b). Ustaosmanoğlu, zikrin çok önemli olduğundan ve gün içerisinde çok rahat yapılabileceğinden bahsetmiştir. Yemek yaparken, ev işleri ile uğraşırken, günlük bir meşgalenin içerisindeyken insanın bir yandan da zikrine devam edebileceğini ifade etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2025c). Bunun yanı sıra zikrin daha etkili olabilmesi için müridin bazı adaplara riayet edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu çerçevede müridin abdestli olması, temiz bir mekânda temiz elbiselerle ve mümkünse tenhada özellikle teheccüt namazından sonra zikretmesi tavsiye edilir. Ayrıca zikre istiğfar ile başlaması, verilen sayıların gözetilmesi ve sonunda dua edilmesi beklenir. Böylece müridin mürşidi tarafından belirlenen usule uygun şekilde zikretmesi istenilir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b).

Hatmi Hacegan, Nakşibendiyye tarikatında toplu olarak gerçekleştirilen zikir türlerindedir. Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okuyup bitirmeye hatim denmektedir. Hace ise Farsça'da hoca, âlim gibi anlamlara gelmektedir. Hatmi Haceganda zikir kısık sesle ve sadece mensuplar arasında yapılırken; tarikattan olmayanlar zikir halkasına dâhil edilmez (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b). Bu ritüel İsmailağa cemaatinde salı, perşembe ve cuma günleri; sabah, ikindi ya da yatsı namazlarından sonra yapılmaktadır (Taştan, 2021). İsmailağa cemaatinde Hatmi Hacegan bazı şartlarda gerçekleştirilmektedir. Buna binaen ritüele katılanların maddi ve manevi olarak temiz olması beklenilir. Ayrıca ritüelde ilk olarak surelerin okuyucuları belirlenir. 25 ya da 15 kez istiğfar getirildikten sonra ritüelin başında 7 defa Fatiha Suresi okunur. Daha sonra ise sırasıyla 100 salavat, 79 İnşirah, 1001 İhlas, 7 Fatiha ve 100 salavat getirilir. Son olarak ise hatme duası ve bir miktar Kur'an tilaveti yapılmaktadır (Kandemir, 2020).

Sohbet, İsmailağa cemaatinde önemli bir yere sahip olup Ustaosmanoğlu bu önemi "tarikah sohbetten ibarettir" ifadesiyle vurgulamıştır. Nakşibendiyye tarikatına göre de dini konuların anlatılması ve dinlenmesi sünnettir. İsmailağa cemaati de bu düsturla sohbeti her fırsatta icra etmiştir. İsmailağa cemaatinde sohbet icra edilirken bazı kurallara uymak gerekir. Buna göre sohbet adabında; sohbet verenin sesi duyulmalı, sonradan gelenlerin yer bulmakta zorluk çekmemesi amacıyla sıkışık oturulmalı, sohbet esnasında sessiz olunmalı ve sohbette anlatılanlar dikkatle dinlenmelidir. Ayrıca Ustaosmanoğlu sohbetin yarısında kalkıp gitmeyi de ayıplamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b). Bu çerçevede Ahmet Mahmut Ünlü de "Bu ilim meclislerinde biriyle konuşulmaz, vaktinden evvel kalkılmaz, ders bitmeden ayaklanılmaz, usul bu." diyerek bu konuya dikkat çekmektedir (Ünlü, 2014).

3.3.5. Yetiştirilmek istenen insan profili

İslamiyet, bireyden aileye, aileden topluma uzanan kuşatıcı kurallara sahip bir yaşam tarzı ortaya koyarak ideal Müslümanı yetiştirmeyi hedeflemekte, ideal Müslümanın da ideal

toplumu oluşturması beklenmektedir. Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin cahil olması kabul edilmemektedir (Doğan, 1997). İşlam, Hz. Peygamber'e indirilen ilk ayette "Oku!" buyurarak eğitimin önemini vurgulamıştır. Hz. Peygamber, kendisine gelen vahyi insanlara tebliğ etmekle kalmamış; Müşlümanların bu öğretiyi hayatlarına aktarmalarını da teşvik etmiştir. Bu amaçla, hicretin ardından Medine'de eğitim ve öğretim faaliyetlerine mahsus mekânlar inşa ettirmiştir. Bu merkezlerde okuma yazma, Kur'an-ı Kerim ve dini hükümlerin eğitimi için muallimler görevlendirmiştir. İnsanın tekâmülü için gerekli her adımı atan Hz. Peygamber ve ashabı, eğitim anlayışıyla kendisinden sonraki nesillere de rehber olmuştur (Yılmaz, 2012).

İsmailağa cemaati, tasavvufi/dinî bir yapıya sahiptir. Kendi mensuplarını da bu doğrultuda dini ve ahlaki eğitimden geçirerek, İşlam'ın çizdiği Müşlüman kimliğine büründürmek istemektedir. İlgili cemaatin teşekkül ettiği dönem dikkate alındığında modern hayat tarzına karşı bir dini yapı olarak ortaya çıkmıştır. İsmailağa cemaati, İşlami yaşam anlayışına sahip, tarikat geleneklerine bağlı dini bir yapı olup modern hayata karşı geleneksel yönü ağır basan bir dindarlık türü sunmaktadır (Günay ve Ecer, 1999 akt. Dede, 2023). Ehl-i sünnet ve'l cemaat üzere yaşamayı hedefleyen Mahmud Ustaosmanoğlu, Kur'an'dan ve sünnetten ayrılmamayı birçok sohbetinde ve vaazlarında konu edinmiştir (Keskin, 2025a). Ayrıca Ustaosmanoğlu müridin sünnete son derece riayet etmesi gerektiğini; bir insana en güzel örneğin Hz. Peygamber olduğunu ifade etmiştir. Açıkça Hz. Peygamber neyi yapıyorsa onun yapılması gerektiğini neyden uzak duruyorsa ondan da uzak durulması gerektiğini vurgulamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b). "Tekkeyi bekleyen çorbayı iğer. Köprüden de geçer, hakkı batılı da seğer." ifadelerinde bulunan Ustaosmanoğlu, dini-tasavvufî bir anlayışa sahiptir. Zira onun nezdinde bu yol tasavvufsuz düşünülemez çünkü söz konusu yolu Resulün yolu olarak görmektedir. Nakşibendi geleneğini benimseyen İsmailağa cemaati, Hanefî mezhebine bağlıdır (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a).

"En büyük ilim şeriat ilmidir." diyen Ustaosmanoğlu, medrese merkezli eğitimi benimsemiş; günümüz eğitim sistemini ise eleştirmiştir. Bu konuda Ustaosmanoğlu kendisine "Bir emriniz arzunuz var mı?" diye sorulduğunda "Her mahalleye bir kız bir erkek medresesi yapın." diyerek duruma dikkat çekmiştir. Eğitimde tefsir, hadis, fıkıh, akaid, tasavvuf ve Arapça ilimlerinden ayrılmamak gerektiğini ve ilim tahsil ederken de ezber ve tekrarın önemli olduğunu belirtmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). İsmailağa cemaati nezdinde verilecek olan eğitimin din temelli olması oldukça önemlidir. Bu noktada ebeveynlerin çocuklarını karma eğitimin görülmediği kurumlara göndermesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca Ustaosmanoğlu, liselerin

ve üniversitelerin insanların imanını yok edebileceğini; buralarda eğitim veren kimselerin itikadi görüşlerinin ne olduğunun bilinmediğini, bu kişilerin Şii ya da bidat ehli olabileceğini bundan sebep ebeveynlerin çocuklarını ehl-i sünnet ve'l cemaat çizgisinde eğitim veren kurumlara göndermeleri gerektiğini de ifade etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2022). Ustaosmanoğlu, “Biz ilme karşı değiliz; kadın ve erkeğin bir arada okumasına karşıyız.” diyerek, İsmailağa cemaatinin kadın-erkek ilişkilerinde mesafenin korunması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca kadın ve erkeğin bir arada bulunmasının dinen uygun olmadığını vurgulamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). Bunun yanı sıra İsmailağa cemaati giyim kuşam hususunda geleneksel çizgide bir tavır sergilemekle birlikte cemaate mensup bireylerin giyim kuşam adabında sünnete riayet etmesi beklenmektedir. Bu durumda cemaat içerisinde kılık kıyafet adabına uymayan kimseler ayıplanmaktadır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024b).

Netice olarak, İsmailağa cemaatinin ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışı çerçevesinde, en iyi örnek olan Hz. Peygamber ve ashabına benzemeyi amaçladığı dikkat çekmektedir. Nakşi-Halidi tarikatı ve Sünni-Hanefi fikhî çerçevesinde geleneklerine bağlı tasavvuf merkezli bir tavır sergileyen İsmailağa cemaati; sünnete bağlı, şeriat konusunda hassas, tasavvufî terbiyeden geçmiş, dinî ilimlerle donatılmış, dini bilgilere sahip, ibadetlerini düzenli yerine getiren cemaat yapısına bağlı bir Müslüman birey yetiştirmeyi hedeflemektedir.

3.4. İsmailağa Cemaati ve Eğitim

3.4.1. Eğitime bakışı

Dini-tasavvufî tarikatlar, tarihsel süreçte toplumsal yapıyla etkileşim içinde gelişen sosyolojik oluşumlardır. Zamanla işlevsel dönüşüm geçiren bu yapılar, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yapılan yasal düzenlemelerle kurumsal niteliklerini kaybetmiş; bunun sonucunda cemaat yapılanmaları ortaya çıkmıştır. Günümüzde ise tarikatlar ve cemaatler, kolektif dindarlığın farklı biçimleri olarak varlığını sürdürmektedir (Efe, 2017).

Cemaatin devamlılığını etkileyen önemli faktörlerden biri şüphesiz eğitim faaliyetleridir. İsmailağa cemaatinin kurucusu Mahmud Ustaosmanoğlu, sohbet ve derslerinde ümmet bilincini esas alarak İslam'ın daha çok ameli yönüne değinmektedir. Ayrıca eğitimin yaşla sınırlı olmadığını savunarak her yaştan insanı ilim öğrenmeye teşvik ettiği görülmektedir. İsmailağa Camii'ni tekke ve medrese olarak kullanan Ustaosmanoğlu, burada kitap merkezli muhalled usulü eğitim vererek birçok kişiye icazet verdiği aktarılmaktadır. Nakşibendi tarikatının temel ilkeleri ile büyük ölçüde örtüşen tasavvufî eğitim anlayışına sahip olan İsmailağa cemaati; eğitimi, sünnete uygun yöntemlerle Allah'a yakınlaşmayı hedefleyen bir süreç olarak ele almaktadır.

Eğitim s¼recinde ibadetin niceliğinden ziyade s¼nnete uygunluğunun esas olduğunu da vurgulamaktadır (Şenocak, 2016). İsmailağa cemaatinin eğitim anlayışının temelinde “geçmişten gelen eğitim yapısını sonraki nesle aktarmak” yer alır. Zira onların nezdinde “Talebelerin hocaların vazifesi; bu Şeriat ilimlerini ¼đrenip yaşamaktır. Ondan sonra bunları insanlara yaŐatmaktır.” (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d).

Emir bi'l-maruf nehiy ani'l m¼nker ilkesi ile çoğunlukla informal bir eğitim veren İsmailağa cemaati, tebliğ faaliyeti ile toplumun kurtuluŐ ve refahını sağlamayı amaçladığı dile getirilmektedir. Bunun yanı sıra tebliğin terk edilmesi durumunda ise toplumun bozulup, yozlaŐacađı d¼Ő¼n¼lmektedir. Ali Haydar G¼rb¼zler bu konu ¼zerine "Din-i M¼b¼n-i İslam'ın ink¼razı emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-m¼nkerin terkine bağlıdır." ifadesinde bulunmuştur. Ustaosmanoğlu, hocasının bu s¼z¼ ¼zerine Anadolu'nun birçok yerine emir bi'l-maruf nehiy ani'l m¼nker seferleri yaparak; camilerde insanlara Kur'an-ı Kerim'i ve s¼nneti birlikte anlayıp yaŐamayı tavsiye ettiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Ustaosmanoğlu, İsmailağa Camii başta olmak ¼zere birçok camide vaazlar ve sohbetler vermiştir (Keskin, 2025a). İsmailağa cemaati çeşitli b¼lgelerde eğitim aracılığıyla varlık g¼sterdiđi kaydedilmektedir. Bu amaçla mahalle kursları açmıŐlar ve her mahallede bir medrese anlayışı ile eğitim faaliyetlerini s¼rd¼rm¼Őlerdir. Mahmud Ustaosmanoğlu'nun "ArkadaŐlar! En çok ¼zerinde duracağımız Şey, medrese yapmak olacak. Her mahallede 3 talebe dahi olsa erkek ve kız medresesi olsun." ifadeleri bunu g¼stermektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d).

"Şeriat ¼ç saç ayağı ¼zerine kuruludur. Bunlar da; ilim, amel ve ihlastır. İlim; hocalardan ¼đrenmekle, kitaplardan okumakla kazanılır, amel de bildiğini yapmakla olur. “İhlasa ulaŐmak i¼in mutlaka bir tarikata ihtiyaç vardır.” Őeklindeki ifadeleriyle dikkat çeken Mahmud Ustaosmanoğlu'nun eğitim anlayışının; Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'i merkeze alan, tefsir, hadis, fıkıh, akaid, tasavvuf ve Arapça gibi ilimleri kapsayan, temeli klasik İslamî ilimler ve medrese geleneğine dayanan bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir. "¼niversite akrep yuvaları, orta-lise onun oğludur. İlk medreseler onun yavrularıdır." diyen Ustaosmanoğlu, modern eğitim kurumlarına y¼nelik karma eğitim, m¼fredat i¼eriđi bakımından sert eleştirilerde bulunarak buraların İslam ile harp ettiğini, insanın imanını aldığını, ahiretten ise en k¼çük bir pay bile elde edemediğini ve buraların cehennem asfaltı, zinanın asfaltı olduğunu dile getirmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). Bu ifadeler doğrultusunda Ustaosmanoğlu'nun okulların m¼fredatına ve ¼đretilen bilgilerin manevi değerine y¼nelik g¼vensizlik duyduğu, burada okutulan derslerin ve ¼đretim Şeklinin ise çocukların imanına zarar vereceği endiŐesi i¼erisinde olduğu s¼ylenilebilir. İsmailağa cemaatine g¼re bir kimsenin ¼rg¼n eğitim i¼erisinde din eğitimi

alırken bu eğitimin, ehil kişiler tarafından verilmemesi ya da farklı düşüncelere sahip kimseler tarafından verilmesi bireylerin dini inancının sarsılmasına hatta küfre girmesine neden olabilmektedir. Ustaosmanoğlu, bu doğrultuda çocukların İslami eğitim verilen okullarda eğitim görmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2025a).

Mahmud Ustaosmanoğlu'na göre insanların örgün eğitimi, dini eğitim veren kurum ve kuruluşlara tercih etmeleri sakıncalıdır. Nitekim onun nezdinde bu durum, bireylerin dünyalık şeyleri, dini esaslardan üstün görmelerinden kaynaklanmaktadır. Buna binaen Ustaosmanoğlu bireylerin bu şekilde davranmalarını kıyamet alameti olarak nitelendirmektedir (Ustaosmanoğlu, 2024b). Ustaosmanoğlu, modern eğitim sisteminin, eğitimi dini açıdan ihmal ettiğini de vurgulamaktadır. Sonuç olarak modern eğitim sistemi içerisinde türlü uğraşlarla meşgul olan insanların, asıl uğraş olan İslam'ı geri planda bıraktığını belirten Ustaosmanoğlu, dünyevi uğraşların dini vecibelerin önüne geçtiğine dikkat çekmektedir. Tağut, sözlük anlamı olarak ileri derecede sapkınlık durumu olarak haddin aşılması, dinin emirleri dışına çıkılarak küfre girme gibi anlamlara gelmektedir (Fîrûzâbâdî, akt. Tay, 2017). Mahmud Ustaosmanoğlu, modern okulların açıkça tağuta tapmayı öğrettiğini söylemese de bu kurumlarda küfrün ve din dışı bilgilerin öğretilmesi ile gençlerin zihinlerinin doldurulduğunu ve bu nedenle daha sonra dini ilimleri öğrenmelerinin zorlaştığını ifade etmektedir. Ustaosmanoğlu, Osmanlı döneminde fenni ve dinî ilimlerin birlikte okutulduğunu, ancak sonradan bu iki alanın ayrıldığını dile getirmektedir. Bununla birlikte fen ilimleri okuyanların farklı mesleklere yönlendirildiğini, dinî ilimleri okuyanların ise imam veya müftü olabileceğinin söylendiğini; buna rağmen zamanla bu görevler için de devlet okullarından mezun olma şartı getirildiğine değinmektedir. Bu bağlamda Ustaosmanoğlu, devletin eğitim kurumlarını doğru bulmamakta ve gençlerin en doğru şekilde kendi medrese eğitiminden geçmesi gerektiğini savunmaktadır (Cömert, 2024).

Bununla birlikte Ustaosmanoğlu, kız ve erkeklerin aynı ortamda okutulmasının uygun olmadığını dile getirmekte ve “Cehennemde yanan, bir nefesten yedi bin seneye kadar yanacaktır. Ya üniversiteye giden gelinlik kızlarımız ne olacak?! Biz ilme karşı değiliz ama kadın ve erkeğin bir arada okumasına karşıyız.” ifadeleriyle de ilme önem verdiklerini ancak bu eğitimlerin karma şekilde alınmasına karşı olduklarını belirtmektedir. Ayrıca şeriat ilimleri gitti diyerek örgün eğitim kurumlarının içeriğini eleştirmekle birlikte, bu ilimlerin önce öğrenilip icazet alındıktan sonra dünya ilimleriyle meşgul olunabileceğini ifade etmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). Söz konusu cemaatin kadınları arasında aktarılan hikâyeler ve Ustaosmanoğlu'nun örgün eğitim kurumlarında öğrenim görmeye karşı olduğu bilgisi doğrultusunda bu tutum sorgulandığında, Ustaosmanoğlu'nun erkek cemaat mensuplarına öncelikli olarak dinî ilimleri öğrenmeyi şart

koştuğu, bu koşul yerine getirildiğinde bazı üyelerin eğitimine izin verdiği ve açık öğretim yoluyla diploma alınmasına karşı olmadığı belirtilmektedir. İsmailağa cemaatinin eğitim anlayışı içerisinde özellikle kızların karma eğitim veren devlet okulları veya örgün eğitim kurumlarında tahsil görmesine izin verilmediğine değinilmektedir. İsmailağa cemaati bu yaklaşımını mahremiyet, iffet ve namus gibi değerler üzerinden yapılandığı, kızların “namahrem” erkek öğrenciler ve öğretmenlerle karşılaşmaması gerektiği inancıyla hareket ettiği görülmektedir. Buna karşılık ev geçindirme yükümlülüğü ve İslam’a hizmet etme gerekçeleriyle erkeklerin karma ortamda eğitim alması cemaate mensup bazı kişiler tarafından bir nebze kabul edilebilir görülmektedir. Cemaat, kızlar için alternatif olarak kendi medreselerinde hem İslami hem de modern eğitim unsurlarını bir arada sunmakta ve diplomalarını dışarıdan alabilecekleri bir sistem geliştirmektedir. Bu durum, cemaatin ilme ve eğitime değer verdiğini, ancak bu değeri cinsiyet temelli bir eğitim modeli ve dini-ahlaki çerçeveye göre şekillendirdiğini göstermektedir (Işık, 2020).

Zehra Öğüt’ün (2022) İsmailağa cemaatine mensup kişilerle yaptığı görüşmelere göre cemaat içinde modern eğitim ve diplomaya ilişkin tek tip bir yaklaşım bulunmamaktadır. Bununla birlikte medrese eğitimi hâlâ merkezî konumunu korumaktadır. Görüşmelerde bazı katılımcılar, medrese eğitimi alan bireylerin toplumda daha etkili olabilmesi için diplomalarını açık öğretim veya dışarıdan sınavlarla tamamlamasının gerekli olduğunu ifade etmekte ve bu nedenle “medrese+açık öğretim” şeklinde bir çözümün yaygınlaştığı görülmektedir. Kadınların eğitim ve çalışma hayatına ise mahremiyet ve dinî hassasiyetler gerekçe gösterilerek daha temkinli yaklaşılmaktadır. Bazı katılımcılar diploma arayışını ihlâsa engel bir durum olarak değerlendirirken, bazıları ise günümüz şartlarında diploma almanın gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda medrese eğitimi sonrasında akademik kariyere yönelen örneklerin de bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri, tasavvuf ve ehl-i sünnet ve’l cemaat anlayışını yeterince yansıtmadığı düşüncesiyle eleştirilmekte; kadınların bu kurumlara daha mesafeli yaklaştığı, erkeklerin ise ıslah edilmesi gerektiğini savunduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı kişilerin şer’î hassasiyetlere uygun kolej talepleri de cemaatin modern eğitimle ilişkisinde belirli bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Genel olarak cemaatin modern eğitime yaklaşımının zamanla esnediği, ancak medrese eğitiminin önceliğini koruduğu anlaşılmaktadır (Öğüt, 2022).

Mahmud Ustaosmanoğlu eğitim veren hocaları ipek böceğine benzetmektedir. Ve bunu "Hocasınız elhamdülillah! Sizi ipek böceğine benzetiyorum. Yaprığı önüne koydu mu, kıt kıt yer. Kitapları verdik mi elinize, tamamdır. Memnun oluyorum; çok seviniyorum. Bu, halis

Mevla'nın lütfudur." ifadeleri ile belirtmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d). Ayrıca hocalar sayesinde Kur'an-ı Kerim'in manasının anlaşıldığını ileri sürmektedir. Bunu da "Hoca ne büyük nimettir! Kendiniz (Kur'an-ı Kerim'in) manasını çözecek olsaydınız uğraşır dururdunuz. Ya rabbi! Hocalardan ayırma bizi, dünya ve ahirette!" sözleriyle ele almaktadır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d). Ustaosmanoğlu, nasihatleri ile eğitim veren hocalara hem tavsiyede bulunmuş hem de onların eğitim alanındaki yerinin önemini vurgulamıştır. Hatta "Hocalarla oturmak, dut ağacının altında oturmaya benzer. Bir tane düşer yersin, bir tane daha düşer yersin, yine düşer yine yersin." sözleri ile hocalarla aynı ortamda bulunmanın bile farkında olmadan insanı kalben ilim, edep ve hikmet noktasında besleyeceğini ifade etmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d). Mahmud Ustaosmanoğlu, çeşitli sözleri ile öğrencilere hocalık yapacak kimselerin eğitim sürecindeki önemine dikkat çekmektedir. Bu ifadeler, İslami ilimlerin öğretiminde medrese eğitiminin önemsendiğini göstermektedir.

Ustaosmanoğlu, eğitimin ikinci yüzü olan öğrencilere verilen değer ve sorumluluğu ise "Ey talebeler! Sizler kurumuş toprakların, yağmur yüklü bulutlarıdır. Direksiz kubbelerin direklersiniz." sözleri ile ifade etmiştir. Ustaosmanoğlu bu sözler ile onların bu toplumun ilim ve manevi hayatını canlandıracağını ve ayakta tutacağını vurgulamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d). Ayrıca ilim yoluna girenlerin Allah nazarındaki değerini de "Dünya'da Allah'u Teâlâ'ya, talebelerden daha sevimli yoktur." sözüyle ifade etmiştir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d).

3.4.2. Eğitim kurumları ve müfredatı

İsmailağa cemaatinin özel okullar, medreseler, Kur'an kursları, basım-yayın organları gibi çeşitli kurumları üzerinden din eğitimi faaliyeti yürütmektedir (Yıldırım, 2020). İsmailağa cemaatinde eğitim kurumları içerisinde başta medreseler ve Kur'an kursları ön plana çıkmaktadır. Söz konusu cemaatin eğitim anlayışı, medrese merkezli ve modern eğitime eleştirel bir zeminde şekillenmektedir. Özellikle karma eğitim, seküler müfredat ve din karşıtlığı gibi iddialarla modern okullara mesafeli durdukları görülmektedir. Bu nedenle ilgili cemaat nezdinde geleneksel medrese eğitimi esas alınırken imam hatip ve ilahiyat gibi modern kurumlar ise eleştirilmektedir (Bulut, 2025). Ancak yapılan bazı araştırmalar, İsmailağa cemaatine mensup kişilerden bazılarının modern eğitime bütünüyle karşı olmadığını, medrese ile açık öğretimin bir arada yürütüldüğü eğitim modelini ise genel olarak benimsediklerini ortaya koymaktadır. Özellikle çocukların eğitimi konusunda dile getirilen şer'i kolej talebi, grubun modern eğitime karşı tutumunun zamanla daha esnek yönde geliştiğini göstermektedir (Öğüt, 2022). Bunun yanı sıra İsmailağa cemaatinin Kur'an kursları ve medreselerinde okutulan derslerde ise Osmanlı dönemi geleneğinin devam ettiği Mahmud Ustaosmanoğlu'nun "Sultan Fatih devrinde neler okunuyordu

ise onları okumamız lazım. Yoksa "hoca var" diyemeyeceğim." sözlerinden çıkarılabilmektedir (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d).

Ancak Ömer Faruk Korkmaz, Osmanlı dönemindeki medreseler ile günümüzdeki medreseleri mukayese etmenin sağlıklı bir değerlendirme olmayacağını ifade etmektedir. Ona göre kadim dönemlerdeki medreseler hem müfredatları hem de sahip oldukları ilmî ve kurumsal imkânlar bakımından günümüz medreselerine kıyasla daha ileri bir seviyededir. Nitekim Nizamiye Medreseleri'nde İmam Gazâlî gibi büyük âlimlerin yetişmiş olması, Osmanlı dönemindeki Sahn-ı Seman Medreseleri'nde ise Molla Hüsrev ve Molla Gürani gibi önemli isimlerin ilmi faaliyetlerde bulunması bu kurumların ilmî seviyesini göstermektedir. Korkmaz, söz konusu medreselerin devlet yapısı içerisinde yer almaları sebebiyle ciddi imkânlara ve kurumsal güce sahip olduklarını, bu durumun da yetiştirdikleri âlimlerin niteliğini doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır. Buna karşılık günümüz medreselerinde aynı kurumsal destek ve imkânların bulunmadığını, bu nedenle geçmişteki medreselerle birebir kıyas yapmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte Korkmaz, bugünkü medreselerin kendi imkânları ölçüsünde önemli bir mesafe katettiğini, zamanla daha da gelişerek toplumun dinî ve ilmî ihtiyaçlarına daha geniş ölçüde cevap verebilecek bir konuma ulaşacağını düşündüğünü de dile getirmektedir (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a).

İsmailağa cemaatine bağlı medreselerde geleneksel usulde tasavvufi ve akademik eğitim bir arada verilmektedir. Türkiye genelinde resmi ve vakıf destekli kurslarla yürütülen bu eğitim süreci, doğu medreselerinden farklı olarak öğrencileri kabiliyetlerine göre önce hafızlığa sonra İslami ilimlere yönlendirmektedir. Hafızlık eğitimi sonrasında yaklaşık 7 yıl süren Arapça ve İslami ilimler eğitimi başlamaktadır. Bu eğitim sürecinde öğrencilere Arapça, nahiv, belagat, mantık, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tasavvuf alanında eğitimler verilmektedir. Cemaat tarafından her ne kadar modern eğitime eleştirel bir yaklaşım söz konusu olsa da öğrenciler bu eğitim sürecinde bir taraftan geleneksel müfredatı takip ederken diğer taraftan dışarıdan resmi okulları bitirerek diploma almaya teşvik edilmektedir. Böylece toplumsal yapıda varlığını sürdürmeyi hedeflediği görülmektedir (Bulut, 2025). İsmailağa medreselerinde tatil günü Cuma günüdür. Medreselerin şehrin içerisinde yer alması, öğrencilerin dışarıyla iletişimde olmasını sağlamaktadır. Yani öğrencilerin dışarıdan yemek yemesi veya sipariş vermesi, berberlerde tıraş olması gibi aktiviteleri normal karşılanmaktadır. Ancak öğrencilerin medrese dışına çıkarken cemaate has olan kılık kıyafetleri giymesi zorunlu tutulmaktadır (Ören, 2019).

İsmailağa cemaatinin eğitim kurumları ve müfredatı daha detaylı ele alınması amacıyla "Kur'an Kursları" ve " Medrese" alt başlıkları oluşturulmuştur.

3.4.2.1. Kur'an kursları

"Bu dünyaya neden geldin? Bilenden al haberi, bu dünyaya Kur'an'ın ayetlerini okuyup anlayıp amel etmeye geldik." sözleriyle Mahmud Ustaosmanoğlu, Kur'an-ı Kerim eğitiminin önemini vurgulamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). İslam'ın ilk yıllarından itibaren ilk eğitim kademesi olarak Kur'an eğitimi tercih edilmektedir. İsmailağa cemaati içerisinde de Kur'an eğitimine önem verildiği görülmektedir. Başlangıçta Kur'an eğitimi, mahallelerde kiralanılan evlerde veya apartman dairelerinde verilmiştir. Daha küçük yaşlarda eğitime başlanan bu kurslarda kız ve erkek öğrenciler ayrı ayrı eğitim gördüğü belirtilmektedir. Fakat 1997 yılında 8 yıllık zorunlu eğitimin uygulanmaya başlamasıyla birlikte kurslara katılım yaşı yükseldiği ve öğrenci sayısında da azalma yaşandığı aktarılmaktadır. Bu gelişme cemaatin eğitim yapısını yeniden düzenlemesini zorunlu kılmıştır. Öğrenci devamlılığını sağlamak amacıyla İsmailağa cemaati, ortaokul derslerini kurs programına dâhil etmiş böylece ilgili cemaat tarafından eğitim faaliyetlerinin daha kurumsal bir yapıya dönüştürülmesi amaçlanmıştır. 2012 yılında 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesi ile birlikte resmi statüye sahip kurslar açma çalışmaları cemaat tarafından hız kazanmıştır. Günümüzde cemaatin eğitim anlayışı, anaokulundan başlayarak Kur'an eğitimi, hafızlık, temel dini bilgiler ve ahlak eğitimi ekseninde şekillendiği dikkat çekmektedir. İsmailağa cemaati, bireylerin ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışı doğrultusunda hem ilmi hem ahlaki bakımdan donanımlı yetişmelerini hedeflemektedir (Taştan, 2021).

Resmi olarak DİB tarafından yaygın din eğitimi kapsamında hafızlık eğitimi DİB bünyesindeki Kur'an kurslarında yapılmaktadır. Ancak özelde bazı kurum ve yapılar da bunu devam ettirmektedir. İsmailağa cemaatinde medreseye gelen ve hafızlık kabiliyeti bulunan talebeler öncelikle hafızlık eğitimine yönlendirilmektedir. Yeşil Cami Kur'an kursu olarak bilinen Bayrampaşa Yeşil Cami İlme Hizmet Vakfı ve İsmailağa Kur'an Kursu, İsmailağa cemaati nezdinde öncü Kur'an kurslarıdır. Bunun yanında Kemal Efendi Vakfı ve İlkseç Vakfı gibi yapılar hafızlık eğitiminin resmi eğitimle birlikte yürütülmesine yönelik uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu kurslar cemaatin kurduğu vakıf ve dernekler aracılığıyla sistemli bir yapıda faaliyet göstermektedir (Balkanlıoğlu, 2021).

Nitekim eğitim giderleri İmam Ebû Hanîfe ve İmam Mâtûrîdî Araştırma Vakfı tarafından karşılanmakta olan İsmailağa Kur'an Kursu web sitesinde "Kursumuzun Tarihçesi" bölümünde belirtildiği üzere bu Kur'an kursu tarihsel olarak Osmanlı dönemine uzanan cami ve medrese geleneği üzerine inşa edilmiş bir eğitim kurumudur. Öyle ki 1979 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın izniyle İstanbul Fatih Müftülüğüne bağlı olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Ayrıca yaygın din eğitimindeki faaliyetlerin Diyanet İşleri Başkanlığı müfredatı çerçevesinde

yapıldığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda öğrencilere Kur'an'ı Kerim, Hafızlık ve İslami ilimler alanında eğitimler verdiği ifade edilmektedir. Öğrenciler 20'şer kişilik sınıflarda eğitim almakta olup, başta Kur'an-ı Kerim'i yüzünden doğru ve hızlı okumayı öğrendiği ve başarılı olması durumunda hafızlık bölümüne ayrıldığı belirtilmektedir. Bu süreçte ise talim, tecvid, tashihi huruf, aşr-ı şerif okuma, itikat, ibadet ve siyer bilgileriyle desteklenerek ahlaki değerler kazandırıldığı da ifade edilmektedir. Buradaki önemli hususlardan birisi bu kurslara kayıt şartlarıdır (İsmailağa Kuran Kursu, t.y.a). İsmailağa Kur'an kursunun web sitesi "Duyurular" bölümünde 2025-2026 eğitim yılı için başvuruların başladığı belirtilmiştir. Hafızlık bölümüne başvuracak öğrencilerin ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencisi veya ortaokul mezunu olması; İslami ilimler bölümüne başvuracak öğrencilerin ise ortaokul mezunu ve hafız olmaları şartı bulunduğu görülmüştür (İsmailağa Kuran Kursu, t.y.b). "Kursumuzun Tarihçesi" bölümünde ise yaz dönemlerinde ilköğretim ve lise öğrencilerine yönelik 9 haftalık yaz Kur'an Kursu programları da uygulandığı ifade edilmektedir. Ayrıca İsmailağa Kur'an Kursu içerisinde öğrencilerin günlük ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mescid, konferans salonu, bilgisayar ve televizyon odaları, spor salonu, yemekhane, yatakhane, sağlık ve berber hizmetleri gibi imkânlar sunulduğu da belirtilmiştir (İsmailağa Kuran Kursu, t.y.a).

Masum Vanlıoğlu, İsmailağa Kur'an kursunun eğitim içeriğini "Öğrencilerimize önce hafızlık ve kıraat eğitimi devamında da İslami ilimler eğitimi vermek suretiyle onları verimli bir şekilde hayata hazırlamaya çalışmaktayız" şeklinde ifade etmektedir (Muhammet Masum Vanlıoğlu, 2016). Hafızlık eğitimini tamamlayan kişilere icazet verilmektedir (Muhammet Masum Vanlıoğlu, 2024). Bunun yanı sıra hafızlık sonrası öğrenciler sarf, nahiv, pratik Arapça, fıkıh dersleri gördüğü ifade edilmektedir (İsmailağa Kur'an Kursu, 2022).

3.4.2.2. Medreseler

İsmailağa cemaati, mensuplarına dinî bilgi ve kuralları öğretmek ve bu bilgilerin pratik hayata aktarılmasını sağlamak amacıyla çeşitli mekânları eğitim ortamı olarak kullanmıştır. Bu kapsamda apartman daireleri ve müstakil evler kiralama, satın alma ya da bağış yoluyla temin edilerek dinî eğitimin verildiği alanlara dönüştürülmüştür. Söz konusu eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü bu mekânlar, "ev medreseleri" olarak adlandırılmaktadır. Ev medreseleri, Nakşibendi-Halidiye geleneği çerçevesinde dini bilgilerin korunması ve yaşantıya dönüştürülmesi amacıyla ortaya çıkan klasik medrese anlayışının, günümüz şartlarına uyarlanmış bir eğitim biçimi olarak faaliyet göstermektedir. Öğrenci kabulü çoğunlukla tavsiye yoluyla gerçekleşirken bu medreseler yalnızca ders verilen yerler değil aynı zamanda barınma, beslenme ve günlük hayatın birlikte paylaşıldığı kapalı bir eğitim ortamı sunduğu kaydedilmektedir. Söz

konusu cemaat tarafından bu süreçte öğrencilerden derslere devamlığın yanı sıra disiplini bir yaşam tarzı ve ahlaki hassasiyet beklenmektedir. Eğitim içeriği ve yöntemi bakımından ev medreseleri, Osmanlı medrese geleneğinden beslenen ancak daha sınırlı ve pratik bir yapıya sahip olan bir model sunmaktadır. Öğretim sürecinde ezber, karşılıklı müzakere, anlatım ve tekrar gibi yöntemler iç içe kullanılırken; Kur'an, hadis, fıkıh ve akaid gibi temel dini ilimler belirli bir sıra dâhilinde okutulmaktadır. Nakli ilimlerin merkezde yer aldığı bu yapıda Arapça eğitimi yalnızca yardımcı bir unsur değil doğrudan öğrenilmesi gereken temel bir alan olarak ele alınmaktadır. Bu medreselerde eğitim amacı salt bilgi kazandırmakla sınırlı görülmemekte öğrencilerin ahlaki ve manevi yönden şekillenmesi de sürecin vazgeçilmez bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Demir, 2018).

İsmailağa cemaati medreselerinde eğitim, sınıf geçmeye değil kitap bitirmeye dayalıdır. Ayrıca kitapların hangi hocalar tarafından okutulduğu da önem arz etmektedir. Bu noktada bazı hocaların aktarım kabiliyetleri ve bilgi düzeyleri daha güçlü olabilmektedir. Bu eğitim sürecinde kitaplar sadece okunmakla kalmaz aynı zamanda anlam ve içerikleri bakımından da ezberlenir. Yatılı olarak sürdürülen bu eğitimlerde gündüz okutulan dersler akşamları tekrar edilerek pekiştirilmektedir. Bu noktada öğrencilerin ilgileri, yetenekleri, kabiliyetleri ve kapasiteleri bu eğitim sürecini etkilediği düşünülerek öğrencinin istek düzeyi dikkate alınmaktadır (Akın, 2015).

İsmailağa cemaatinde ev medreseleri dışında klasik medrese usulüne uygun medreselerde bulunmaktadır. Bunlar kimi zaman cami külliyesi içerisinde kimi zaman da bağımsız olarak inşa edilmiştir. İsmailağa cemaatinin dernek sayfasında "İsmailağa Külliyesi" detaylarına bakıldığı zaman İstanbul Fatih ilçesinin Çarşamba semtinde inşa edilen külliye hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Bu külliyenin eğitim, danışmanlık ve sosyal hizmetlerin birlikte yürütülmesine imkân verecek biçimde tasarlandığı ifade edilmektedir. Külliye içerisinde aşevi, tekâmül ve ihtisas medreseleri, seminer ve toplantı salonları, dini meseleler danışma hattı, çağrı merkezi kütüphane ve çeşitli sosyal etkinlik alanlarını bünyesinde barındırdığı aktarılmaktadır (İsmailağa Derneği, t.y.a).

Medrese eğitiminde öğrenci yetiştirme ve başarı elde etmenin temel şartlarını Mahmud Ustaosmanoğlu "Talebelerin medreseleri sevmeleri, güzel yetişmeleri iki şeye bağlıdır: 1- Okutulan derslerin, hocalar tarafından iyi anlatılmasına; 2- Hocaların, talebelerin başından hiç ayrılmamasına. Bu ikincisi biraz zordur amma, böyle yapılırsa talebe hocasını sever. Sevince de derslerine çalışır. Sevgi olmayınca, hiçbir şey olmaz." ifadeleriyle açıklamıştır (Ahıska Neşir Heyeti, 2024d).

İsmailağa cemaatinin eğitim sistemi, ehl-i sünnet ve'l cemaat (Keskin, 2025a) ve Hanefi

mezhebine bağlı, klasik Osmanlı medrese geleneğini esas alan Arapça merkezli bir yapıya sahiptir. İsmailağa cemaati, medrese eğitim sistemi ile Kur'an'ı Kerim'i ve temel İslami ilimleri asli kaynaklardan okuyup anlayabilen ve irşat faaliyetlerinde görev alabilecek nitelikli hocalar yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Kafadar, 2019). Ömer Faruk Korkmaz medreseyi, yalnızca ders okutulan bir eğitim mekânı olarak değil, insanın yaratılış amacını kavradığı ve bu doğrultuda bir hayat sürmeyi öğrendiği bir kurum olarak tanımlamaktadır. Korkmaz'a göre medrese, bireyin Allah'a, insanlara ve tüm mahlûkata karşı sorumluluklarını öğrenerek bu bilinçle yaşayabilmesi için gerekli dinî ve ahlaki altyapıyı kazandığı bir eğitim ortamıdır. Bu bağlamda medrese, Kur'an, hadis, fıkıh ve tasavvuf gibi İslâmî ilimlerin öğretildiği; aynı zamanda insanın Müslüman olmanın anlamını idrak ederek dünya ve ahiret hayatını buna göre şekillendirmeyi öğrendiği bir müessese olarak görölmektedir. Ömer Faruk Korkmaz “neden medrese?” sorusunu ise ilmin yalnızca bilgi aktarımından ibaret olmadığı düşünceyi üzerinden açıklamaktadır. Ona göre İslam'da ilim, bireyi takvaya, edebe ve Allah'a karşı sorumluluk bilincine yönelten bir nitelik taşımalıdır. Bu nedenle medrese, ilmin amel ve takva ile birlikte öğretildiği; mahremiyet, edep ve dinî hassasiyetlerin gözetildiği bir eğitim ortamı olarak diğer eğitim kurumlarından ayrılmaktadır. Korkmaz'a göre bu özellikler sayesinde medrese, bireyin öğrendiği bilgiyi hayatına uygulamasını sağlayan ve İslâmî ilimlerin sahih şekilde aktarılmasını mümkün kılan temel kurum niteliği taşımaktadır (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a). İsmailaganet kullanıcısının Youtube'da yayınlanan: “Bakış Açışı-10: Medrese Usulümüz Nasıldır?” adlı programında Mahmud Ustaosmanoğlu dönemindeki medrese eğitiminin zamanla geliştiği ifade edilmektedir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda Türkiye'de dinî kitaplara ulaşmanın zor olduğu, bu nedenle eğitim sürecinin daha sınırlı imkânlarla yürütöldüğu aktarılmaktadır. Bu dönemde medreselerde Osmanlı'dan devralınan klasik eserler takip edilerek Arapça ve Temel İslami İlimlerin öğretildiğine değinilmektedir. Ayrıca o zamanlarda medreselerin ekonomik imkânlarının oldukça kısıtlı olduğu ve faaliyetlerin büyük ölçüde cemaat mensuplarının fedakârlıklarıyla sürdüröldüğu dile getirilmektedir. Buna rağmen Mahmud Ustaosmanoğlu'nun İslami ilimlerin korunması ve yaygınlaştırılması konusunda ısrarcı olduğu, bu nedenle medrese eğitimine özel önem verdiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte müspet ilimlere tamamen karşı olunmadığı, özellikle fıkıh alanındaki ferâiz gibi konuların matematik bilgisi gerektirdiğine de değinilmektedir. Son olarak, üniversite eğitiminin bazı çevrelerde inanç açısından riskler barındırdığı düşüncesinin dile getirildiği ve bu nedenle medrese eğitimine ağırlık verilmesinin savunulduğu aktarılmaktadır (İsmailağa Net, 2022).

Aşağıda öncelikle İsmailağa cemaati bünyesindeki medrese türleri hakkında

bilgilendirmeler yapılmaktadır. İsmailağa cemaatinin din eğitimi kurumlarında okutulan dersler ve içerikleri ise medrese türleri sınıflandırmalarından sonra ele alınacaktır.

3.4.2.2.1. Medrese türleri

İsmailağa cemaati bünyesindeki medrese türleri şu şekildedir:

3.4.2.2.1.1. Hafızlık medreseleri

İsmailağa cemaatinde medreseye gelen öğrenciye ilk olarak Kur'an-ı Kerim eğitimi verilir. Daha sonra öğrencinin kabiliyet ve isteğine bağlı olarak hafızlık çalışmaları yaptırılır. Zira hafızlık süreci bitinceye kadar öğrenciye Arapça eğitimi verilmemektedir. Hafızlık yapmayan öğrencilere ise doğrudan Arapça öğretimi vermeye başlanmaktadır (Günaydın, 2008). Hafızlık medreselerinde çocuklar daha küçük olduğu için uygulanan programın Arapça medreselerine göre daha hafif olduğu belirtilmektedir (İsmailağa Net, 2022).

Hafızlık medreseleri, İsmailağa medrese sisteminin başlangıç basamağını oluşturmaktadır. Bu aşamada temel amaç; öğrencilerin erken yaşlardan itibaren Kur'an-ı Kerim'i ezberlemeleri ve düzenli bir dini disiplin kazanmalarınıdır. Öğrencinin hafızlık eğitimine özellikle 7-8 yaşlarında başlayarak kabiliyetine göre 12-13 yaşlarında tamamlaması beklenmektedir. Ayrıca hafızlık eğitimine kabul sürecinde mülakat uygulanmakta olup öğrencinin yaşı, hafıza kabiliyeti ve temel dini bilgi düzeyi değerlendirilip uygun yönlendirmeler yapılmaktadır (Öğüt, 2022).

İsmailağa cemaati, "Neden bir hafız yetiştirmeliyim?" sorusunu dört ana fonksiyon üzerinden ele almaktadır. Bu açıklamalarında ilk olarak, bu eğitimin kişiye manevi bir statü kazandırması ve dini inanışa göre şefaath imkânı sunması yer almaktadır. İkinci ve üçüncü olarak hafızlığın, kutsal metnin korunması ve kutsal emanetin zihinde taşınması noktasında somut bir araç olduğudur. Son olarak ise, metnin özgün halini ezberlemenin, o inanca ait geleneğin ve dini bütünlüğün sürdürülmesine hizmet etmesidir (İsmailağa, 2025).

3.4.2.2.1.2. Buhari hafızı yetiştirme medreseleri

Medrese eğitiminin Buhari hafızı yetiştirme basamağı, hafızlığını erken yaşta tamamlayan öğrencilerin, Arapça medreselerine başlamadan önceki süreci verimli şekilde değerlendirmesi amacıyla oluşturulmuş. 2018 yılında ortaya çıkan bu eğitim basamağı, öğrencilerin hadis metinleri ile erken dönemde tanışmasını ve ilmi disipline aşinalık kazanmalarını amaçlamaktadır. Pedagojik hassasiyetler gözetilerek oluşturulan bu süreç içerisinde öğrenciler sportif ve sosyal etkinliklerle de desteklenmektedir. Böylece öğrencilerin zihinsel ve duygusal gelişimini dengeli biçimde sürdürmeleri amaçlanmaktadır (Öğüt, 2022).

3.4.2.2.1.3. Arapça medreseleri

Arapça medreseleri, İsmailağa cemaati medrese sisteminin ana omurgasını oluşturmaktadır. Bu medreselerde klasik İslam ilimleri ve Arapça gramer merkezli bir müfredat üzerinden eğitimler verilmektedir. Eğitim süreci bakımından erkek ve kadın medreselerinde başlangıçta benzer bir altyapı söz konusu olsa da zamanla okutulan eserlerde ve derslerin yoğunlaştığı alanlarda farklılaşma görülmektedir. İsmailağa cemaati tarafından bu farklılaşma, kadınlara atfedilen toplumsal rollerle ilişkilendirilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların çocuk yetiştirme ve ev idaresinde üstlenecekleri sorumluluklar dikkate alınarak eğitimde daha çok kendi alanlarına dair konulara yönelmeleri teşvik edilmektedir. Buna karşılık erkeklerin toplumsal ve kamusal alanlarda daha aktif rol alacağı düşüncesiyle eğitimleri farklı bir seyir izleyebildiği ifade edilmektedir (İsmailağa Net, 2022).

Arapça medreseleri, 5 yıllık bir eğitim sürecini kapsamaktadır. Bu süreç; sarf ve nahiv ilimleriyle başlayarak fıkıh, tefsir, hadis, akaid ve usul dersleriyle kademeli biçimde derinleştirilmektedir (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019b). Ayrıca öğrencinin sarf ve nahivden sonra belagât ilmine başladığı ve bunun kritik bir nokta olduğunu ifade etmektedir. Bunların yanı sıra alet ilimleri olan mantık, münazara, hadis usulü, tefsir usulü, fıkıh usulü gibi ilimlerin de okutulduğu belirtilmektedir (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a). Muhammed Fatih Ustaosmanoğlu'na göre medrese talebesinin günlük hayatı düzenli ve disiplinli bir program çerçevesinde şekillenir. Bu doğrultuda Muhammed Fatih Ustaosmanoğlu, yaşı ilerlemiş ve uyku ihtiyacını yaklaşık beş saate kadar düşürebilmiş talebenin yaz ve kış saatlerine göre değişebilmekle birlikte genellikle saat üç civarında uyandığı ifade etmektedir. Öncelikle teheccüd namazını kıldığını ardından tarikat dersine oturulduğunu ve bu meşguliyet sabah namazına kadar devam ettiğini belirtmektedir. Sabah namazının eda edilmesinden sonra ise çoğu zaman Mektubat okunduğunu ve ardından işrak vaktine kadar beklendiği ifade etmektedir. Daha sonra yemek vaktinin olduğunu ve bunun yaklaşık 07.30–08.00 saat aralığına denk geldiğini belirtmektedir. Daha sonra ise farklı derslerin eğitiminin başladığı ve bu eğitimin ise öğle vaktine kadar hatta öğleden sonra da devam ettiğini ifade etmektedir. Bu süreç tamamlandıktan sonra ise talebelerin hocalarından aldıkları dersleri kendi aralarında müzakere ve mütalaa yaparak konuları pekiştirdiğini belirtmiştir. Günün ilerleyen saatlerinde ise ortalama kırk beş dakika ile bir saat arasında tekrar tarikat dersi yapıldığı, talebelerin kendilerine verilen vird ve tesbihatları kıbleye yönelerek medrese mescitlerinde toplu şekilde yerine getirdiğine değinmektedir. Akşam yemeğinin ardından da müzakere ve değerlendirmeler devam ettiği yatsı namazından sonra ise talebeler vakit kaybetmeden istirahate çekildiği ifade edilmiştir (İsmailağa Net, 2022).

3.4.2.2.1.3.1. Erkek Arapça medreseleri

Erkek Arapça medreselerinde müfredatın yıllara göre genel çerçevesi şu şekildedir:

1. Birinci Sınıf: Arapçaya giriş aşamasıdır. Sarf ilmi merkeze alınarak öğrencilere temel çekim ve vezin bilgisi kazandırılır. Nahiv alanında giriş mahiyetinde konular işlenir. Bu sınıf düzeyinde ezber ve tekrar ön plandadır.

2. İkinci Sınıf: Bu sınıf düzeyinde merkeze nahiv dersi ele alınarak Arapça gramer bilgisi derinleştirilmektedir. Öğrencilere cümle yapıları üzerinden eğitimler verilerek temel metin çözümleme becerileri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu sınıf düzeyinde fıkıh dersi alanında ise ibadetlere dair temel hükümler ele alınmaktadır. Ayrıca tarikat dersleri de bu sınıf düzeyinde okutulmaktadır.

3. Üçüncü Sınıf: Öğrenciler bu aşamada klasik metinlerle doğrudan temas kurar. Nahiv ve belagat dersleri yoğunlaşırken fıkıh ve akaid alanında metin temelli okumalar yapılmaktadır. Bu sınıf düzeyinde müzakere yöntemi daha belirgin hale gelmektedir.

4. Dördüncü Sınıf: Bu sınıf düzeyinde tesir ve hadis dersleri müfredatın merkezinde yer almaktadır. Fıkıh usulü ve belagat dersleri ile öğrencinin metni yorumlama ve analiz etme kabiliyeti geliştirilmeye çalışılır. Öyle ki bu aşamada öğrenciler, Kur'an tefsiri ekseninde kelami ve itikadi meselelerle daha derinlikli biçimde tanışır.

5. Beşinci Sınıf: İlmî olgunlaşma ve icazete hazırlık aşaması olan bu sınıf düzeyinde öğrenciler fıkıh usulü ve belâgat dersleri ile öğrencinin metni yorumlama ve analiz etme kabiliyeti geliştirilmektedir. Hadis, tefsir ve fıkıh alanlarında metin merkezli ileri düzey okumalar yapılmaktadır. Ayrıca tasavvufî metinler aracılığıyla ahlaki ve manevî derinleşme hedeflenerek bu bağlamda tarikat dersi ve zikir uygulamaları ele alınmaktadır (Öğüt, 2022).

3.4.2.2.1.3.2. Kadın Arapça medreseleri

Kadınlara yönelik Arapça Medreseleri, toplumsal roller, mahremiyet hassasiyetleri, kadın hoca ihtiyacı, evlilik isteği gibi nedenler dikkate alınarak erkek Arapça medreselerinden daha kısa süreli ve işlevsel bir eğitim anlayışı ile yapılandırılmıştır. Müfredatı temel dini bilgilerin kazandırılması ve hocalık yapabilecek yeterliğin elde edilmesi amacına yöneliktir. Kadın Arapça medreselerinde kitap çeşitliliği sınırlı tutulmakta, öğretimde pratik fayda ve süreklilik esas alınmaktadır (Demir, 2018).

Kadınlar için üç yıllık temel eğitimin ardından tekâmül aşaması denilen son aşama ile de hocalık yetkisi kazandırılmaktadır. Kadın Arapça medreselerinde müfredatın yıllara göre genel

çerçevesi şu şekildedir:

1. Birinci Sınıf: Kadın medreselerinin bu aşamasında öğrencilere Kur'an okuma becerisi, mahreç ve tecvit kuralları kazandırılmakta ve kısa surelerin ezberi yaptırılmaktadır. Öğrencilerin dini alt yapısının temel akaid bilgileri, Mızraklı ilmihal kitabından bir bölüm ve seçilmiş hadisler aracılığıyla oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2. İkinci Sınıf: Kur'an ve tecvit eğitimine Karabaş tecviti ile devam edilmektedir. Arapça öğretimi ise sarf ağırlıklı (Emsile, Bina, Maksut) olarak başlatılmaktadır. Nuru'l-İzah ve Siracü'l-Müttakîn dersleri aracılığıyla da Hanefi mezhebi çerçevesindeki temel fıkıh konuları ve hadis metinleri Arapça üzerinden okutulmaktadır. Bu aşamadaki eğitim süresince metin takibi, tekrar ve müzakere yöntemi uygulanmaktadır.

3. Üçüncü Sınıf: Bu eğitim aşamasında Arapça dil bilgisi derinleşmekte ve nahiv konularına geçilmektedir. Avamil dersi ile birlikte kısa sürelerin kırık mealleri yapılmaktadır. Bu aşamada Kur'an dersleri yoğun okuma esasına göre yürütülmekte olup öğrenciler metinlerin anlamını kavramaya yönlendirilmektedir. Mülteka dersi ile de fıkıh eğitimi daha kapsamlı eserler üzerinden sürdürülmektedir.

4. Dördüncü Sınıf: Tekâmül aşaması olarak da nitelendirilen bu eğitim aşaması önceki yıllarda kazanılan ilmi birikimin ileri düzeyde değerlendirildiği ve öğreticilik yeterliğinin belirlendiği son safhadır (Kafadar, 2019).

3.4.2.2.1.4. Tekâmül medreseleri

Tekâmül medreseleri, Arapça medreselerinden mezun olan ve ilmi seviyesini derinleştirmek isteyen öğrenciler için oluşturulmuş ileri düzey bir eğitim aşaması olarak değerlendirilmektedir. Başta bu aşamada öğrencilerin önceki yıllarda öğrendiği ilimleri tekrar ederek bilgisini pekiştirdiği aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra ihtisas medreselerine hazırlık aşaması olarak değerlendirilebilir. Bu eğitim basamağı 1-2 yıllık eğitim sürecini kapsamaktadır (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a).

3.4.2.2.1.4.1. Erkek tekâmül medreseleri

Ömer Akyıldız, konuk olduğu "ismailaganet" kullanıcı adlı Youtube kanalının "Ecir Kapısı" programında yöneltilen sorular ışığında tekâmül medreseleri hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalar da tekâmül medreselerine alınan öğrencilerin yurt içi ve yurt dışında yetişen hocalar arasından kabiliyet durumuna göre seçildiği ve bu öğrencilerin fıkıh, hadis, tefsir gibi birçok alanda uzman 30 hoca tarafından ders aldıkları belirtilmektedir. Akyıldız, daha önce İstanbul'da 4-5 ayrı binada tekâmül medreseleri olup buralarda eğitim verilirken İsmailağa

Külliyesinin açılması ile beraber bu medreselerin bir araya toplandığı ve büyük bir düzen ve intizamın sağlandığı ifade etmektedir. Ayrıca bu durumun öğrenci ve yetişen hoca sayılarını da olumlu etkileyeceğini belirtmektedir. Ömer Akyıldız, tekâmül medreselerinin gayesini "Din-i mübin-i İslam'a daha iyi hizmet edecek, daha âlim, işini bilen mütehassıs kimseler yetiştirmektir." şeklinde açıklamaktadır. Böylece Tekâmül medreselerinde öğrencilerin daha donanımlı, kalifiye hocalara dönüştüğü ifade edilmektedir. Akyıldız, İsmailağa medreselerinin en önemli özelliğinin ilim ve ameli bir arada tutması olduğunu ve burada yetişen hocaların hem âlim hem de abid olacak şekilde yetiştirildiğini vurgulamaktadır. Tekâmül medreselerinden mezun olan kişilerin ise yurt içinde veya yurt dışında bulunan medreselere tecrübe kazanıncaya kadar ikinci hoca olarak görevlendirildiğini daha sonra ise medresenin tamamen teslim edildiğini belirtmektedir. Bazı öğrencilerin ise buradan sonra İhtisas medreselerinde ilim görmeye devam ettiğini de dile getirmektedir (İsmailağa Net, 2021a).

3.4.2.2.1.4.2. Kadın tekâmül medreseleri

Kadınların medrese eğitiminde 3 yıllık eğitim sonrası "tekâmül" adı verilen 1 yıllık eğitim süreci bulunmaktadır (Kafadar, 2019). Bu eğitimler daha önce farklı Kur'an kursları bünyesinde verilirken artık İsmailağa Külliyesi-2 içerisindeki "Kadın Tekâmül Medreselerinde" verilmesi hedeflenmektedir. Akyıldız tarafından bu külliyenin 150 kişilik öğrenci kapasitesine sahip olacağı ve diğer medrese aşamasından temel eğitimini tamamlamış farklı kadın hocalar arasından özel bir sınavdan geçirilerek buraya kabul edilecekleri belirtilmektedir. İsmailağa cemaati bu medrese ile ileri seviyede dini eğitimler vermeyi hedeflemektedir. Binanın fiziksel yapı bakımından donanımlı olduğu; içerisinde misafirhane, seminer salonları yer alacağı belirtilmektedir. Ayrıca İsmailağa cemaati bünyesindeki kadın hocaların hizmet içi eğitim süreçlerinde konaklayabilmeleri için bina bünyesinde bir misafirhanenin de mevcut olduğu belirtilmektedir. İsmailağa cemaati bu medrese seviyesi ile dine hizmet edecek yeni nesli inşa edecek hocalar yetiştirmeyi hedeflemektedir (İsmailağa Net, 2025).

3.4.2.2.1.5. İhtisas medreseleri

Tekâmül aşamasından sonra öğrencinin kabiliyeti ve ilgisi doğrultusunda ihtisas süreci başlamaktadır. İhtisas medreseleri, İsmailağa cemaati medrese sisteminin en üst kademesini temsil etmektedir. Bu aşamada öğrencilerin hadis, fıkıh, kelam gibi belirli bir ilmi alanda uzmanlaşmaya yönelik ders halkaları oluşturduğu ve bu alanlarda yetkin hocalar tarafından eğitim aldıkları aktarılmaktadır (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a).

Mahmud Ustaosmanoğlu, tekâmül ve ihtisas medreseleri için "Medrese ve icazete önem verelim, her yerden hoca istiyorlar. Bir an önce Din-i Mübin-i İslam'a hizmet için kendimizi

yetiştirmeye gayret edelim. İş işten geçmeden uyanalım." ifadelerinde bulunarak bu medreselerde yetişen kişilerin çağın sorunlarına çözüm üreteceğini belirtmektedir. (Keskin, 2025b)

Ömer Akyıldız, ihtisas medreseleri ve icazet hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur. Bu açıklamalarında icazet sistemini isnad sistemi ile bağdaştırmıştır. "İlmi kimden aldın?", "Kimden duydun?", "Nasıl sana kadar intikal etti?" sorularını temele alarak bunların kaydının olması gerektiğini ve ilimlerin hocadan öğrenciye aktarılması suretiyle verildiğini ifade etmiştir. Akyıldız, İhtisas medreselerinin kuruluş amacını; sözüne güvenilir, ehl-i sünnet ve'l cemaat itikadına sahip bir din âlimi yetiştirmek olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca güncel dini meselelere yönelik oluşan fitnelere ve tehlikelere karşı cevap verecek hem ilmi hem de itikadi bir hoca kadrosu yetiştirmenin de hedeflendiğini belirtmektedir. İhtisas medreseleri içerisinde fıkıh, hadis, kelam, tasavvuf, tefsir alanlarında 8-10 kişilik gruplar halinde üst düzey eğitimler verildiğini ifade eden Akyıldız, her sene her alandan ihtisas açılmadığı bu durumun ihtiyaca göre şekillendiğini belirtmiştir. Bu eğitimlerin genel itibarı ile 3 yılda bitirilmesi hedeflense de kimi zaman bu sürenin eğitimin içeriğine bağlı olarak aşıldığını hatta 4-5 yıla kadar uzaya bildiğini de vurgulamıştır. Akyıldız, İhtisas medresesindeki kişilerin 5 yıllık medreseyi bitirmiş ve tekâmül medresesi eğitimi almış; ahlak, zekâ ve bilgi yönünden de kabiliyetli kişiler arasından sınavla seçildiklerini belirtmektedir. Akyıldız, ihtisas medreselerinin kitap yayını, fetva danışma hattı gibi tedrisat dışı alanlarda da faaliyet gösterdiğini aktarmaktadır. Ayrıca İhtisas medreselerinden mezun olan kişilerin buralarda görev alabildiğini ifade etmektedir. Bunların yanı sıra tekâmül ve ihtisas eğitimleriyle donanmış kişilerin fıkıh, tefsir, kelam, tasavvuf, hadis gibi alanlarda araştıran, yazan, eser veren kişiler haline geldiğini belirtilmektedir. Ömer Akyıldız, modern akademik sistemin "diploma" odaklı yapısını, bilginin kaynağını anonimleştirdiği ve hocanın şahsi otoritesini devre dışı bıraktığı gerekçesiyle eleştirmektedir. Akyıldız' göre modern diplomalar yalnızca bir kurum ismini temsil ederken; medrese usulü icazet, ilmin kimden ve hangi silsileyle alındığını belgeleyen kesintisiz bir isnat zinciri sunduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, Batı merkezli ilahiyat eğitimlerini ve gayrimüslim otoritelerin müfredat üzerindeki etkisini, Müslüman kimliği için bir "itikadi savrulma" ve "yabancılaşma" tehdidi olarak betimlemektedir. Akyıldız, medreseleri ise bu tehditlere karşı, bilginin saflığını hoca-talebe ilişkisiyle (diz dize eğitim) koruyan, "güvenilir ve yetkin" âlimler yetiştiren tek otantik alternatif olarak konumlandırmaktadır (İsmailağa Net, 2021b).

İsmailağa cemaatinin 2018 yılında düzenlediği Tekâmül ve İhtisas Medresesi icazet merasiminde yapılan konuşmalarda, icazetin yalnızca bir eğitim sürecinin tamamlanması değil, kişiyi rıza-i ilahiye ulaştıracak yolun en yüce basamaklarından biri olduğu vurgulanmıştır. Bu

merasimde icazet, ilmin nesilden nesile aktarımını sağlayan; elden ele, dilden dile ve gönülden gönle intikal eden bir feyiz ve manevî neşe olarak tasvir edilmiştir. Aynı zamanda icazetin, uzun yıllar süren gayret ve emeğin neticesinde ortaya çıkan manevî bir sorumluluk ve büyük bir davayı omuzlama bilinci anlamına geldiği ifade edilmiştir. Bu merasimde Mahmut Çaltepe, icazet müessesesini, İslam medeniyetinin Müslümanlara bıraktığı en kıymetli miraslardan biri olarak nitelendirerek, hoca ile talebe arasındaki manevî bağı muhafaza eden bu silsilenin ilmin soyunu ve nesebini gösteren sağlam bir senet olduğunu belirtmiştir. Ona göre gerçek bir hoca, talebesine hitap ederken akli ve kalbi birlikte terbiye eder; bu sebeple icazet bir yetki belgesi olmaktan ziyade ağır bir mesuliyet yükler ve kişiyi bireysellikten çıkararak ümmet ve dava bilincine yöneltir. Bu anlayışta icazet sahibi kişi artık sadece ailesinin bir ferdi değil, İslam'a hizmet eden bir şahsiyet hâline gelir. Konuşmalarda ayrıca modern dönemde Müslümanların icazet geleneğinden uzaklaşıp diploma merkezli bir eğitim anlayışına yönelmesinin eleştirildiği; geçmişte medrese âlimlerinin toplumun farklı alanlarında söz sahibi olabildiği, ancak zamanla din ile yönetim arasındaki bağı zayıfladığı ifade edilmiştir. Buna karşılık icazetin geçici bir unvan değil, kalıcı bir ilim ve sorumluluk mirası olduğu vurgulanmış; İslam ümmetinin yeniden dirilişinin ise Allah'ın kitabına ve sahih ilim geleneğine yönelmekle mümkün olacağı dile getirilmiştir. Bu çerçevede iyi bir anne ve babanın evladını ilim yolunda yetiştirmesi gerektiği belirtilerek, ilmin hem dünyayı anlamlı kılacak hem de ahireti güzelleştirecek hakiki yol olduğu ifade edilmiştir (İsmaılağa Derneği, 2018).

3.4.2.2.1.6. Halka açık medreseler

Akyıldız, İsmaılağa Camii'nin avlusunda bulunan tarihi medresede yürütülen halka açık eğitim faaliyetlerinin çalışan veya farklı okullarda eğitim gören kişilerin günlük programlarına uygun ve esnek bir yapıda sunulduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar kendi şartlarına göre günde bir kaç saat ayırarak bu derslerden istifade edebilmektedir. Akyıldız, bu medreselerin normal dönemde yıllık 300-400'ü aşkın öğrenci sayısına ulaşarak tarihi medrese hüviyetini asli amacına uygun şekilde sürdürdüğünü ifade etmektedir. Bu medresenin zihni karışık olan veya ilimde derinleşmek isteyen her kesimden insana kapılarını açtığı belirtilmektedir. Bu hizmet ile İsmaılağa cemaati, kadim eğitim geleneğini modern zamanın ihtiyaçlarıyla buluşturmaya hedeflemektedir (İsmaılağa Net, 2021c).

Medreseler genel itibarıyla kitap bitirmeye dayalıdır. Bu eğitim sürecinde genellikle gramer ağırlıklı bir eğitim söz konusu olup okutulan kitaplar öğrenci tarafından anlaşılıp özümsemiş ise amaca ulaşılmış olarak kabul edilir. Ortalama 6 sene süren medreselerde 40 tane kitap okutulmaktadır. Ancak İsmaılağa cemaatinde okutulan kitap sayısı daha fazladır (Ören,

2019). İsmailağa cemaatine ait kadın medreselerinde 3-5 yıllık eğitim verildiği, erkeklerde ise 5-7 hatta İhtisas eğitimleri ile 10-11 yıllık eğitim dikkate alındığında İsmailağa cemaatinde okutulan ders ve kitapların daha fazla olduğu söylenilebilir.

3.4.2.2.2. Medrese müfredatı

İsmailağa cemaati bünyesindeki eğitim kurumlarında Osmanlı medrese geleneğinden beslenmiştir (Çankal, 2016). Buna ilişkin İsmailağa cemaati kurumlarında okutulan dersler ve kitapların genel çerçevesi şu şekildedir:

1-Arapça Dersi:

Sarf: el-Emsile, Bina'ul-Efal, Maksud (Işık, 2020), Sadece erkek medreselerinde okutulan İzzi.

Nahiv: Avamilu'l-Cedid, Izharü'l-esrar, el-kafiye, Sadece erkek medreselerinde okutulan Molla Camiden bir kısım-el-Fevaidu'd-Diyaiyye (Demir, 2018), Mir'at-ı Usul, Terkiib (Öğüt, 2022).

Belagat: Taftazani'nin Muhtasaru'l-Meani, Telhisü'l-Miftah (Balkanlıoğlu, 2021).

2- Tefsir Dersi:

Usul: el-Mebahis fi-ulukil-Kur'an, el-İtkan fi-ulumil-Kur'an, et-Tefsir ve'l- müfessirun (Akın, 2015), Meal tefsiri (Ahzab, Nur, Rahman, Vakıa, Duhan, Secde, Kaf), Namaz sureleri ve Yasin-Mülk-Nebe surelerinin tefsiri, İbn Kesir- Hamimler (Ege, 2020).

Metin: Celaleyn, Neseфі, İbn Kesir, Kadı Beydavi (Akın, 2015), Ruhul Beyan (Kafadar, 2019).

3- Hadis Dersi:

Usul: 40 hadis çalışmaları (Ege, 2020), Davud-i Karsi, Beykuniye Şerhi, el-Mebahis fi-ulum'il-hadis

Metin: el-Lü'lüü ve'l-mercan, Buluğu'l-Mefatih'den bölümler (Akın, 2015), Münziri'nin Terğib ve Terhib, Siracü'l-Müttekin, Sübulü's-Selam, Mişkatü'l-Mesabih, Mirkatü'l-Fefatih'ten bölümler (Balkanlıoğlu, 2021), Hakikat Hazinesi

4-Fıkıh Dersi:

İslam Dini Esasları: İbadet bölümü, İman ve İslam Risalesi, Mızraklı İlmihali (Ege, 2020).

Usul: Molla Hüsrev'in Miratu'l-Usu (Balkanlıoğlu, 2021) el-veciz fi usuli'l-fikh, Nur'ul-

envar, Usulu's-Serahsi

Metin: Nuru'l-izah, Mülteka, Hidaye, Mecelle, Bidayetu'l-Müctehit (Akın, 2015), Haleb-i Sağır (Kafadar, 2019). Lübab ve Münteka'nın şerhi olan Mecmeu'l-enhur

5- Kelam Dersi:

Fıkhu'l Ekber, İslam Dini Esasları: Akaid bölümü, Sevad'ul Azam- Tehavi kaynaklarının okutulması, Şerh'ul-Emali, Şerh'ul-Akaid (Ege, 2020) Nureddin es-Sabuni, Nesefi Akaidi, Husunu'l-Hamidiye, Tenkihul Kelam

6- Tasavvuf Dersi:

Mektubat (Akın, 2015), Risale-i Kudsiyye (Balkanlıoğlu, 2021), Risale-i Halidiyye (Kafadar, 2019), Ta'limu'l Müteallim

7-Siyer Dersi:

Canım Peygamberim, Siyer-i Nebi ve 4 Halife Dönemi, İslam Dini Esasları: Siyer bölümü (Ege, 2020), Peygamberler Tarihi (Öğüt, 2022).

8- Kur'an-Kerim Dersi:

Tecvit: Beyaz Türkçe Tecvit (Kafadar, 2019), Karabaş Tecvit

Ezber: Dua Ezberleri (Eve giriş- çıkış duası, sofraya duası, ezan duası, derse başlama duası, Salat-ı Tefriciye ve Salat-ı Tüncina, helaya giriş-çıkış duası...), Sübhanekeden Amentüye, Sure ezberleri: (Fatihadan Nas'a, Buructan Nebe'ye, Yasin, Mülk, Fetih, Vakıa, Secde, Duhan, Cuma, Kıyame, Bakara (285-286), Ali İmran (16-19 ve 26-27), Haşr (20-24)

Cüz: Ali Haydar'ın Elif cüzü

9- Osmanlıca Dersi: Okuma kuralları

10- Adab-ı Muaşeret: Ayet ve hadisler üzerinden nezaket ve zarafet kuralları (Ege, 2020).

11- Mantık: İsağoci (Akın, 2015).

12- Osmanlı Tarihi

13- Psikoloji

14- Beslenme ve Diyet (Işık, 2020).

Temel sayılan bu kaynakların okutulmasının yanında medreselere göre farklılık göstermekle birlikte tavsiye ve önerilere binaen okunan bazı tali kaynaklar bulunmaktadır. Bu

kaynaklar:

- 1- Ehl-i Sünnet Akaidi- Ömer Nesefi
- 2- Tarihte Kadın ve Cilbab- Fatma Temir
- 3- Hür Kadın Kıyafeti, Çarşaf-ı Şerif Risalesi- Mustafa Hancıoğlu
- 4- Risale-i Ahmediyye Serisi- Ahmet Mahmut Ünlü

5- Mahmud Ustaosmanoğlu ve onun nezdinde kayıt altına alınan eserler (Tembihat, Vaazlar, Sohbetler, Risale-i Kudsiyye, İrsadü'l Müridin, Mektubat-ı Mahmudiyye, Ruh'ul Furkan Tefsiri) (Ege, 2020) ve Mahmud Ustaosmanoğlu'nun İsmailağa camiasına okumalarını tavsiye ettiği Reşahat, Nefahat, Risale-i Halidiyye (Kandemir, 2020), Evrad-ı Behaiyye (Ahıska Neşir Heyeti, 2024e) gibi eserler de bulunmaktadır.

Yukarıda verilen İsmailağa cemaati medreselerinde okutulan dersler ve eserler incelendiğinde, programın büyük ölçüde klasik medrese geleneğine dayandığı görülmektedir. Müfredatta Arapça, tefsir, hadis, fıkıh, kelim ve tasavvuf gibi temel İslami ilimler yer almakta olup özellikle sarf ve nahiv dersleri aracılığıyla öğrencilerin Arapça metinleri anlayabilecek düzeyde bir dil altyapısı kazanmaları istenildiği görülmektedir. Bunun yanında klasik tefsir ve hadis eserlerinin okutulması, öğrencilerin Kur'an ve sünnet merkezli bir dinî bilgi birikimi edinmelerini sağlamayı amaçladığı görülmektedir. Fıkıh ve kelim dersleri ise ağırlıklı olarak ehl-i sünnet ve'l- cemaat geleneği çerçevesinde temel itikadî ve amelî konuların öğretilmesine odaklanmaktadır. Tasavvuf dersleri ve bu alanda okutulan eserler, programın manevî ve ahlakî yönünü destekleyen bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca siyer, Kur'an eğitimi, Osmanlıca, adab-ı muaşeret ve mantık gibi derslerin müfredatta yer alması, öğrencilerin hem klasik dinî metinleri okuyabilecek beceriler kazanmalarını hem de geleneksel dinî-kültürel birikimle tanışmalarını amaçlayan bir yapı ortaya koymaktadır. Bu yönüyle söz konusu müfredat, klasik medrese öğretim geleneğinin temel özelliklerini yansıtan ve dinî ilimler merkezli bir eğitim anlayışına dayanan bir program olarak değerlendirilebilir.

İsmailağa cemaatinden icazet alan öğrencilerin belgeleri daha önceleri devlet nezdinde kabul görmemekteydi. 2012 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sözleşmeli kadro istihdamı kapsamında başlattığı alım ile (melle) birlikte bu icazetler resmi belge niteliği kazandığı belirtilmektedir (Dinçoğlu, 2013).

Netice itibariyle İsmailağa cemaati, medrese ve Kur'an kursları aracılığıyla yaygın din eğitimi kapsamında faaliyet gösteren dinî yapılardan biridir. Bu kurumlar, örgün eğitim sistemi

dışında kalan bireylere yönelik olarak dinî bilgi aktarımını hedeflemektedir. Eğitim içerikleri büyük ölçüde klasik medrese geleneğine dayalı olup sarf, nahiv, fıkıh, akaid, Kur'an öğretimi ve tasavvuf gibi alanlardan oluşmaktadır. Söz konusu eğitim faaliyetleri gönüllülük esasına dayalı olarak cami, medrese, Kur'an kursu, külliye gibi yapılar içinde yürütülmektedir. Ahlaki olgunlaşma ve tasavvufi disiplinle desteklenen bir ilim anlayışına sahip olan bu medreseler, cemaatin ilmi kimliğinin ve kurumsal devamlılığının temel taşı niteliğinde olduğu söylenilebilir.

3.5. İsmailağa Cemaatine Ait Kitle İletişim-Medya Araçları

Yaygın din eğitiminde kullanılan diğer bir araç, dinî bilginin geniş kitlelere ulaştırılmasına imkân sağlayan kitle iletişim-medya araçlarıdır. Günden güne çeşitlilik gösteren bu araçlar günümüzde sadece davranışlarımızı ve alışkanlıklarımızı değil aynı zamanda dünyaya karşı bakış açımızı da şekillendirmektedir. Kitle iletişim-medya araçları, farklı bir kültürel atmosfere kapı aralamakla birlikte kültürün her alanında etkin rol oynamaktadır. Kitle iletişim-medya araçları, toplum içerisindeki değişimi hızlandırmış hatta süreklilik gösteren kültür üretim ve tüketimini beraberinde getirmiştir. Nitekim buna “medya kültürü” de denilmektedir. Kültürün her alanında etkin rol üstlenen kitle iletişim-medya araçları, dini kültürde de etkisini göstermiştir. Aile, cami, vaaz gibi geleneksel araçların yanında günümüzde kitle iletişim-medya araçları ile dini bilgiler öğrenime sunulmaktadır. Buradaki iletişim-medya araçları dini bilgilere aktarmak ve rol modeller aracılığıyla çocuk ve gençlerin tutumlarında etkili olmak gibi görevler üstlenmektedir (Arslan, 2016).

Kitle iletişim-medya araçları, doğrudan din eğitimi vermesi veya dizi film gibi yayınlar üreterek dolaylı olarak dini konularda insanlara bilgiler sunması yaygın din eğitimi faaliyetleri içerisinde yerini almaktadır. Fakat kitle iletişim-medya araçlarının çoğu zaman eğlence odaklı kullanılması dini içeriğin mesajını zayıflatacağı endişesini de beraberinde getirmektedir. Bu endişeyi tetikleyen durum ise medyanın bilgiyi doğrudan aktarmak yerine işleyerek yani kendi kaygı ve ilgilerine göre ele almasıdır. Bu sebeple kişi kitle iletişim-medya araçları ile elde edeceği bilgiler konusunda dikkatli ve sorgulayıcı bir yapıda olması gerekmektedir (Furat, 2013). Bazı medya araçlarının çocuklara ve gençlere dini ve ahlaki değerler hakkında aktarım yaparken bunları karmaşık olarak sunması, doğru bir dil kullanmaması değerlerin yüzeysel anlaşılmasına sebep olabilmektedir. Ancak bu bilgilerin bireye doğru, sade, daha gerçekçi, anlaşılır bir dilde sunulması halinde dini ve insani değerler kazandırılabilir (Konuk, 2007).

Her yaş grubuna yönelik dini içerikler sunan medya, doğrudan veya dolaylı olarak toplumun dini bilgi ve eğitim ihtiyacını karşılamaktadır. Dinle ilgili bilgilerin içerikler ve programlar yoluyla medyada yer alması dini medyatikleşme olarak adlandırılabilir.

insanların doğrudan dini bilgi ve yaşam biçimini bu kitle iletişim-medya araçlarından öğrenir duruma gelmesi ise dinin medyatikleşmesini ifade etmektedir. Bu süreçte toplumun yapısından etkilenen medya, aynı zamanda toplumu da etkisi altına alabilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı radyo, televizyon, dergi gibi medya kanalları ile her yaştan bireye dini eğitim vermektedir. TRT'nin televizyon ve radyo kanallarında da din eğitime yönelik içerikler bulunmaktadır (Okumuş, 2024).

Tarikatlar ve dini cemaatler de varlıklarını sürdürmek adına çeşitli kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Bu araçlar çeşitli yayınlar ve internet ortamı gibi mecralarda varlık göstermektedir. İsmailağa cemaati de sosyal medya hesapları, internet siteleri, dergiler, radyo, televizyon, Youtube, X gibi çağın getirisi olan iletişim-medya araçlarının çeşitli platformlarında yer almaktadır. Ancak Mahmud Ustaosmanoğlu, kitle iletişim araçlarına yaklaşımı sert olup "romanlarla, gazetelerle, dergilerle, teyplerle, televizyonlarla meşgul bu millet. Ne olacak bu milletin hali!", "Televizyon, video gibi şeyler, bunlar ilmi ve kalbi öldüren şeylerdir.", "Televizyon olan eve taş yağar." ve "... Bu televizyon yok mu bu televizyon! Bu televizyon zalimler zalimidir, ondan uzak durun, dinlemeyin. Radyolar, gazeteler ve bilmem daha neler neler bunlar hep insanları dinden uzaklaştıran sebeplerdir..." ifadelerde bulunmuştur (Ahıska Neşir Heyeti, 2016a). Ustaosmanoğlu, bu sözleriyle televizyon, radyo ve benzeri araçların insanın manevi dünyasını zayıflattığına dikkat çekmektedir. Bu araçların kişiyi ahiret bilincinden uzaklaştırarak dinî sorumlulukların ihmal edilmesine yol açtığını belirtmekte ve Müslümanlar açısından ciddi tehlikeler barındırdığını savunmaktadır.

Ülkemizdeki dini cemaatlerin birçoğu tarafından kitle iletişim-medya araçları aktif olarak kullanılmaktadır. Mahmud Ustaosmanoğlu'nun bu tür yayınlara karşı olmasına rağmen cemaatin, sonrasında kendisini buna dâhil etmesi cevabı verilmesi gereken bir durumdur. Bu konuda İsmailağa cemaatinin önemli simalarından Ahmet Mahmut Ünlü şunları söylemektedir: "İsmailağa cemaati mikrofona ve teybe karşıydı, sonra izin verildi. Mübarek (Mahmud Ustaosmanoğlu) radyo, televizyon işine izin vermiyordu. Sırf ilahiyatçılar yanlış konuşuyor diye çıktık." diyerek bu konudaki gerekçelerini açıklamaktadır. Uzun süre geleneksel, yüz yüze iletişime dayalı bir yapı sergileyen cemaat, zamanla radyo, televizyon ve özellikle dijital mecralar aracılığıyla daha görünür hâle gelmiştir (Narmanlıoğlu, 2014). İlgili cemaatin diğer önemli simalarından olan Ömer Faruk Korkmaz, çağımızda yaygınlaşan takipçi artırma ve görünür olma arzusunu bir ahlaki sapma olarak eleştirmektedir. Sosyal medya ve çeşitli iletişim araçları üzerinden dikkat çekmek, tanınmak ve kalabalık edinmek uğruna dinî kavramların ve dinî kimliğin araçsallaştırıldığını; yeterli ilmî yetkinliği olmadığı hâlde fetva verir gibi konuşan, dinî

kisveyi bir vitrin unsuru hâline getiren kişilerin çoğaldığını ifade etmektedir. Ancak Korkmaz, bu sorunun yalnızca bireysel zaaflardan kaynaklanmadığı; medya, eğitim ve kamusal alan dâhil olmak üzere toplumsal yapının insanları şöhrete ve yüzeyselliğe teşvik ettiğini vurgulamaktadır. Televizyon programları, ders içerikleri, görsel kampanyalar ve benzeri araçların insanları gerçekten faydalı olana yönlendirmesi durumunda toplumsal tablonun değişeceğini belirtmektedir. Aksi hâlde, faydalı olanın değer görmediği bir zeminde toplumun savrulmaya açık hâle geldiğini, bunun devlet eli ile düzene sokularak yürütülmesi gerektiğini ifade etmektedir (Korkmaz, 2024). Aslında Korkmaz, televizyon, sosyal medya ve diğer araçları kategorik biçimde reddetmemektedir. Bu araçların insanları gerçekten faydalı olana yönlendirmesi halinde toplumsal tablonun değişebileceğini, devletin bu konuda yönlendirici rol üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Ömer Faruk Korkmaz, medrese mensuplarının toplumla daha fazla temas kurması ve sosyal medyayı kullanması meselesinin tek yönlü değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre cemiyetlerde yapılan hizmetlerde vazife taksimi esastır; herkesin aynı işi yapması veya aynı konumda bulunması beklenemez. Bu nedenle bazı âlimlerin doğrudan sahaya inerek sosyal medya gibi mecralar üzerinden insanlara ulaşmasının mümkün ve gerekli olabileceğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte Korkmaz, bazı hocaların sosyal medya ve benzeri teknolojik imkânları bir sapma veya taviz olarak nitelendirebildiklerine de değinmektedir. Korkmaz'a göre günümüzde sosyal medya, neredeyse herkesin kullandığı güçlü bir iletişim alanına dönüşmüş durumdadır. Özellikle deist, ateist ya da İslam'a muhalif çeşitli akımların bu mecraları yoğun şekilde kullanarak gençlere ve toplumun farklı kesimlerine kolayca ulaşabildiklerini belirtmektedir. Bu nedenle hakikatleri anlatmak ve insanlara doğru bilgiyi ulaştırmak amacıyla bu alanın tamamen terk edilmesinin doğru olmayacağını dile getirmektedir. Ancak Korkmaz, dinî meselelerin herkesin keyfî şekilde tartışabileceği bir alan hâline getirilmesinin de ciddi problemler doğurduğunu vurgulamaktadır. Ona göre İslam'da herkesin anlayabileceği temel konular bulunduğu gibi, ancak belirli bir ilmî altyapı ile ele alınabilecek tahassus gerektiren meseleler de vardır. Bu ayrım gözetilmediğinde insanların anlayamayacakları konularla karşılaşarak şüpheye düşebileceklerini belirtmektedir. Bu çerçevede Korkmaz, sosyal medyada yapılan faaliyetlerin temel amacının hakikati anlatmak ve insanlara doğru bilgiyi ulaştırmak olduğunu ifade etmektedir. Bunun aynı zamanda Allah katında “imkânımız ölçüsünde gayret gösterdik” diyebilmek için bir sorumluluk bilinciyle yapılan bir faaliyet olduğunu da vurgulamaktadır. Bununla birlikte herkesin bu alanı kullanmasının zorunlu olmadığını, bazı kimselerin maneviyatını korumak veya başka alanlarda hizmet etmek amacıyla sosyal medyadan uzak durabileceğini de belirtmektedir. Sonuç olarak Korkmaz, hem bu mecraları kullananlara hem de kullanmayanlara ihtiyaç bulunduğunu; asıl önemli olanın ise kullananların niyet ve

maksatlarının doğru anlaşılması ve bu faaliyetlerin sahih bir hizmet amacıyla yürütülmesi olduğunu ifade etmektedir (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2019a).

Cemaat, başlangıçta geleneksel ve yüz yüze iletişime dayalı bir tarikat eğitimi anlayışına sahiptir. Zamanla cemaate mensup kişi sayısının artması, dini bilginin daha geniş kitlelere aktarılmasını gerekli kılmıştır. Bu ihtiyaca bağlı olarak Mahmud Ustaosmanoğlu'nun sohbetleri yazılı hâle getirilmiş ve kitaplaştırılarak sunulmuştur (Narmanlıoğlu, 2014). Daha sonraki süreçte cemaatin, çağın getirdiği hatta dayattığı iletişim-medya araçları olan televizyon internet gibi sosyal ağlarda yayınladıkları videolar ile uyum sağladıkları görülmektedir. Bu kapsamda İsmailağa cemaatinin yaygın din eğitiminde kullandığı kitle iletişim-medya araçları aşağıda verilmiştir.

3.5.1. İsmailağa dergisi

Tasavvufi düşüncelerini dergiler aracılığıyla aktarmayı amaçlayan İsmailağa cemaati, ilk 1999 yılında Beyan dergisini çıkarmıştır. 2011 yılında yayın hayatını sonlandıran dergi, 136 sayı yayınlamıştır. Yayıncılık hayatını devam ettirmeyi hedefleyen cemaat ise Kasr-ı Arifan dergisi ve Marifet dergilerini çıkarmışsa da bu dergiler de süreklilik sağlayamamıştır. İsmailağa cemaatinin günümüzde ise İsmailağa dergisini resmi yayın vasıtası olarak kullandığı belirtilmektedir (Bulut, 2025).

İsmailağa cemaati, dışarıdan yetkisiz kişilerin müdahaleleriyle cemaat hakkındaki yanlış temsil ve konuşmaların önüne geçmek, camianın kendi değer ve fikirlerinin doğru aktarımını sağlamak amacıyla "İlmi, İçtimai, Tasavvufi Dergi" sloganıyla İsmailağa dergisini çıkartmışlardır. İsmailağa dergisinde her ay farklı bir kapak konusu seçilerek bu konu üzerine içerikler ele alınmıştır. İsmailağa yayınevi tarafından aylık olarak yayımlanan bu dergi, ilk olarak 2016 yılında yayına başlamıştır. Yayın süreci Genel Yayın Yönetmeni Mahmut Şevket Ustaosmanoğlu ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Ömer Akyıldız tarafından yönetilmektedir. Ömer Faruk Korkmaz ve Mehmet Ekmekçi de bu yayın kurulunda görev almaktadır. Ayrıca dergi içerisindeki yazılarda kaynak ve özgünlük ilkesine dikkat edildiği ifade edilmektedir. Derginin, Türkiye'nin her iline cemaatin dernek ve medreseleri vasıtasıyla ulaşmakta olduğu hatta Avrupa'ya da sınırlı sayıda gönderildiği de belirtilmektedir (Çelik, 2021).

İlk olarak Haziran 2016'da yayına başlayan dergi, her ay farklı kapak konusu belirleyerek bu konu kapsamında yazılar yayınlanmıştır. 2022 yılının Nisan ayında 71. sayısı yayınlayan derginin, fiili olarak faaliyetlerine son verdiğine dair net bir bilgi bulunmamaktadır. Aşağıda dergilerin içerikleri hakkında genel bir izlenim oluşması amacıyla bazı dergilerin kapak konusu,

basım tarihi ve içindekiler hakkında kısa bilgiler yer almaktadır.

1- Bir Senenin Özeti Gibidir Ramazan (Teravih Namazının Sübutu, Ru'yeti Hilal, Abdullah Mekki), Haziran/2016.

2- Müslüman Hayatında Tatil ve Boş Vakit Kavramı (Ömrü Muhafaza Etmek, Haremlik Selamlık ve Tesettür, Mevlana Halid-i Bağdadi), Temmuz/ 2016

3- Müslüman Aile (Mektubat-ı Rabbani'den: Ailemiz Bizim Eserimizdir, Genetiği ile Oynanmış Müessese: Aile, Mevlana Muhammed Bedauni Seyyid Nur), Ekim/2016

4-Tesettür (Kadınların Hicabı, Erkeklerden Gizlenmesi, İslami Tesettürün Mahrem Çizgileri, Mevlana Seyfüddin Ebu'l-Berakat Ahmed), Kasım/2016

5- Tasavvuf (Tasavvufun Kur'an ve Sünnet'teki Yeri, Tasavvufun Mahiyet ve Gayesi, Mezhep ve Tarikat), Ocak/2017

6- İlim (Hazreti Peygamberin Takım Düsturları, Hakiki İlim Nedir?, İlim Kimden Alınmalıdır?), Nisan/2017

7- Sünnet-i Seniyye (Sünnet İnkârcılığının Tarihi Seyri, Oryantalizmin (Kâfirlerin) Hadis Tahrifatı, 15 Temmuz 2017), Ağustos/2017

8- Muharrem Ayı ve Olayları (Ehl-i Sünnet Nazarında Hazreti Muaviye, Hazreti Hasan'ın vefatı, Ehl-i Sünnet'in Kervala Olayına Bakışı), Ekim/2017

9- Şah-ı Nakşibend, Mevlana Muhammed Bahaidin Şah-ı Nakşibend, Medrese ile Tekke Arasında Köprü Kuran Şah, Tarikat Nedir?), Ocak/2018

10- Kudüs (Esir Mescidler: Mescid-i Aksa ve Ayasofya, Hadim'ül-Harameyn'in Kudüs'ü Fethi, Harem-i Şeif'ten Afrine Selam Olsun), Nisan/2018

11- Emr-i Bi'l-Ma'ruf (İslam'da Davet Usulü, En Hayırlı Ümmetin En Belirgin Özelliği: İyiliği Emretmek, Kötülükten Alı koymak, Tebliğcinin Vasıfları), Ağustos/2018

12- Cihad (Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerde Cihat, Günümüz Cihad Anlayışındaki Problemlerin Bazı Nedenleri, Sufilerin Cihadına Şahit Olan Mekânlar "Ribatlar"), Eylül/2018

13- Sıla-i Rahim (İslam'da Akraba Hakları, Mühim bir yitiğimiz Sıla-i Rahim, Modern İhanet/Tarihselcilik), Ocak/2019

14- Sosyal Medya (Sosyal Medyanın Toplumsal Etkileri, Sosyal Medya Dindarlığı, Sosyal Medya veya Mahremiyet İhlali), Nisan/2019

15- Gençlik (Gençliği Allah Yolunda Feda Etmek, Göznuru Gençlik Yetiştirme Sanat: Fütüvvet, Kur'an-ı Kerim'de Gençlik ve Gençler), Temmuz 2019

16- Deizm (Peygamberlere İmanın Gerekliliği, Deizm'in Yaratıcı Tasavvurundaki Çıkmazlar, Deizmi Tetikleyen Sebepler ve Zihniyet Kökeni), Eylül/2019

17- İslam'da Çocuk Eğitimi (Efendimizin Çocuk Terbiyesi, Anne Babanın Salih Olmasının Çocuğa Tesiri, Dijital Çağda Çocuk Eğitimi), Şubat/2020

18- Dünyayı Saran Salgın Hastalıkların Manevi Sebepleri (Dünyayı Saran Felaketlerin Manevi Sebepleri, Salgın Hastalıktan Ölenler De Şehit Olur, Salgın Hastalıklardan Manevi Korunma Yolları), Haziran/2020

19- Nesli ve Toplumu İfsad Eden Günah Zina ("Zinaya Yaklaşmayın" Ayeti ve Zinaya Götüren Yıllar, Zinanın Modern Adı: Flört, Bersisa: Bir Zahidin İbretlik Hikâyesi), Temmuz/2020

20- Modern Zamanda " Kulluk Şuuru" (Modern Dünyada "Kul" Olmak, Tasavvufta Kulluk Anlayışı: Ubudiyet, Kulluk ve Hürriyet İlişkisi), Aralık/2020

21- Para ve Faiz (Bitcoin Emsali Sanal Paraların Hükümü, Faizin Haram Olmasındaki Hikmetler, Daru'l- Harpte Faiz Meselesi), Şubat/2021

22- Din İstismarı (Sahtekârlığın Diğer Adı Takiyye, Modern Cinnet: Dini Kavramların İçinin Boşaltılması, Din İstismarının Tarihçesi), Haziran/2021

23- Irkçılık (Kardeşlik Düşmanı Hastalık: Irkçılık, İslamda Kavmiyetçilik Yoktur, Ümmeti Bölen Kavmiyetçilik), Kasım/2021

24- Nazar ve Büyü (Nazarın İzahı ve İspatı, İslam'a Göre Sihirin Hükümü, İslam'da Rukye Var mıdır?), Aralık/2021

25- İstişare (İslam'da İstişare, İstihare mi? İstişare mi?, İslam Tarihinden Şûra Örnekleri), Ocak/2022

26- İslamofobi (İslam'a Karşı Kullanılan Silah: "İslamofobi", İslam Topraklarında İslamofobi, Batı'da İslamofobi ve Temel Kaynakları), Şubat/2022

27- Tarih Şuuru (Tarih Bilinci Millet Bilinci, Tarih Kitaplarından İstifademiz Nasıl Olmalı?, Tarihi Hazreti Ademden Başlatmak), Mart/2022

28- Kitap (Nasıl Kitap Okumalıyız?, Ulemanın Kitaplara Olan Düşkünlüğü, Kitaba Adanmış Bir Ömür: Mektubatçı Bayram Hocamız), Nisan/2022 (Kitap Takipçileri, 2024).

İsmailağa dergisinde modernleşme ve batılılaşmanın Müslüman Türk toplumunda yol açtığı dinî ve kültürel yozlaşma ile birlikte devlet düzeni ve Batı merkezli eğitim anlayışı eleştirilmektedir. Bunun yerine Osmanlı'daki geleneksel şeriat düzeni, tasavvufî yaşam ve medrese eğitimi savunulurken, dünyevileşme ve maddi başarı odaklı yaşam anlayışına karşı ahiret merkezli bir hayat anlayışı vurgulanmaktadır (Çankal, 2016). Bunun yanı sıra dergi sayılarında ele alınan içerikler; temelde Ehl-i Sünnet itikadı, tasavvufî terbiye, ibadet şuuru ve ahlâk inşası ekseninde şekillenmektedir. Dergide Allah'a iman, peygamberlere iman, ahiret inancı, sünnetin dindeki konumu, sahâbe-i kirâmın fazileti ve selef-i sâlihînin ilim-amel anlayışı gibi itikadî esaslar, ayet ve hadis merkezli açıklamalarla ele alındığı görülmektedir. Tasavvuf çerçevesinde takvâyâ ulaşma, nefis tezkiyesi, zühd, kulluk ve ubudiyet anlayışı; Altın Silsile büyüklerinin hayatları, sohbetleri ve hatıratları üzerinden somut örneklerle işlenmektedir. Hikmet Damlaları, Mektûbât-ı Rabbânî'den seçmeler, şemâil ve kıssadan hisse yazılarıyla okuyucuya hem manevî derinlik kazandırılmakta hem de örnek şahsiyetler aracılığıyla irşad edici bir bakış açısı kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Dergi, klasik dinî muhtevası yanı sıra modern dönemde ortaya çıkan dinî, toplumsal ve kültürel meseleleri de İslâmî ölçüler çerçevesinde ele almaktadır. Sekülerleşme, dünyevileşme, deizm, mezhepsizlik, mealcilik, sünnet inkârcılığı, dijitalleşme, medya ve popüler kültürün din algısı üzerindeki etkileri gibi güncel konular eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir. Aile yapısı, gençlik, iffet, tesettür, evlilik-boşanma, toplumsal ahlâk, emir bi'l maruf nehiy ani'l münker ve davet adabı gibi meseleler Kur'an, Sünnet ve mezhep usulü esas alınarak ele alınırken; fıkıh bölümlerinde hac, kurban, zekât, faiz, tevessül ve azimet-ruhsat gibi konulara açıklık getirilmektedir. Bu yönüyle İsmailağa Dergisi, okuyucuya dini bilgi sunmanın yanında imanı muhafaza etmeyi, ahlâkı tahkim etmeyi ve modern hayat içinde sahil bir Müslüman duruşu inşa etmeyi amaçlamaktadır (Kitap Takipçileri, 2024).

3.5.2. Web siteleri

İsmailağa cemaatinin derneği bünyesinde ki "İsmailağa Bilgi Teknolojileri Birimi" aracılığıyla cemaate ait tüm merkez kuruluşlarının web sitelerini, mobil ve masaüstü uygulamalarını, sosyal medyadaki dijital altyapısını yönetmektedir. Bu teknik birim İsmailağa cemaatine ait yazılım, ağ ve sunucu sistemlerinin planlanması ve sürdürülebilirliğinden sorumludur (İsmailağa BT, t.y.a).

İsmailağa cemaatine ait ilk resmi web sitesi 2014 yılında kurulmuştur. İsmailağa cemaatine ait birçok site bulunmakta ve bu siteler farklı amaçlara hizmet etmektedir. İsmailağa cemaatine ait web siteleri:

1-Cemaate dair resmi duyuru ve açıklamalar "ismailaga.org.tr" adresli web sitesi

üzerinden yapılmaktadır (İsmailağa, 2026).

2- İsmailağa cemaati, dernek faaliyetlerini "ismailaga.dernegi.org.tr" adresli web sitesi üzerinden yürütmektedir (İsmailağa Derneği, t.y.b).

3- İsmailağa Telif ve Araştırma Merkezinin yürüttüğü ilmi çalışmaları ve projeleri tanıttığı "telif.ismailaga.org.tr" adlı web adresi bulunmaktadır (İsmailağa Telif Ve Araştırma Merkezi, 2026).

4- İsmailağa cemaati, cemaate mensup hocalarının ders videolarını ve sohbetlerini, fıkıh meselelerine yönelik soru ve cevaplarını, dini izahlarını video içerikleri ile yayınladığı "ismailaga.net" adresli web sitesi bulunmaktadır (İsmailağa Net, 2023).

5- İsmailağa cemaatinin ezan vakti, İsmailağa takvimi, kurban rehberi, hac umre rehberi mobil uygulamaları tanıtımına yönelik "mobil.ismailaga.org" adresli web sitesi bulunmaktadır (İsmailağa BT, t.y.b)

6-İsmailağa cemaatinin resmi web sitelerinden olmasa da cemaate mensup hocaların sohbet videoları, güncel meselelere dair yazılar, birçok dini meselelere dair bilgilerin bulunduğu (İhvanlar.net, 2026) "ihvanlar.net" adlı web sitesi de bulunmaktadır (Sarı, 2023).

7- İsmailağa cemaati tarafından kimi zaman Umre, Ramazan, Kurban gibi dönemlere ait kampanya siteleri de oluşturulabilmektedir.

İsmailağa cemaatinin sitelerine ortalama günlük 10.000 ziyaretçi giriş yapmakta olduğu ve bu sayının kimi zaman daha da fazla olabildiği ifade edilmektedir (Çelik, 2021).

3.5.3. Sosyal medya araçları ¹

Dünya 2000'li yıllarla birlikte dijital bir dönüşüme girmiştir. Bu dönüşüm ile birlikte dini topluluklar, dijital medyayı dini bilgilere erişim kolaylığı ile tercih etmeye başlamıştır. Nitekim dinler, sanal platformlarda mensuplarını hem faaliyetlerden haberdar etmekte hem de kendi topluluklarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda İslami inançta var olan irşad ve tebliğ terimleri gibi sosyal platformlarda İslam'a çağrı kapsamındaki paylaşımlar da bu topluma etki etme açısından önem arz etmektedir. Bu dönüşüm çağında İsmailağa cemaatinin uzun yıllar modern çağın oluşturduğu bu dijital yapıya direnmesine rağmen bir süre sonra uyum sağladığı görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda İsmailağa cemaatine mensup önemli isimlerin ilk başlarda yeni medya ve internet teknolojisine karşı tutum sergilese de zamanla ihtiyaç duyulduğu kadar kullanıldığını ifade etmekte. Bunun yanında çağın insanına, özellikle gençlere ulaşmanın

¹ İsmailağa cemaatine ait sosyal medya hesaplarına dair verilen bilgilerde 26.01.2026 tarihi dikkate alınmıştır.

yolunun bu mecralar olduğunu da vurgulamışlardır (Çelik, 2021).

İsmailağa cemaati, günümüzde insanlar tarafından yoğun bir şekilde kullanılan sosyal medya platformlarından Instagram, Youtube, Facebook, X gibi birçok yerde hesapları bulunduğu görülmektedir. İsmailağa cemaatinin sosyal medya hesapları hakkındaki bilgiler şu şekilde derlenmiştir: İsmailağa cemaatinin "İsmailaga.camii", "ismailaganet", "ismailagadernegi", "ismailagadergi" ve "ismailaga_telif" kullanıcı adlı resmi Instagram hesaplarının olduğu tespit edilmiştir. "İsmailaga.camii" adlı hesabın 272 bin, "İsmailaganet" hesabının 123 bin, "İsmailaga dernegi" hesabının 3 bin 323, "ismailagadergi" adlı hesabın 2 bin 616, "ismailaga_telif" adlı hesabın ise 2 bin 920 takipçisi olduğu tespit edilmiştir. Bu hesaplar üzerinden İsmailağa cemaatinin resmi faaliyetleri, dini bilgilendirmeler ve insani yardım çalışmaları üzerine içerikler paylaşıldığı görülmektedir. İsmailağa cemaatinin "Facebook" adlı sosyal medya platformunda 517 bin takipçili "İsmailağa Camii" ve 85 bin takipçili "İsmailağa Net" adlı hesapları bulunmaktadır. Bu hesaplar üzerinden dini, itikadi ve cemaatin öncü isimlerine dair bilgi ve sözlerin paylaşıldığı görülmektedir.

X platformunda ise 134bin 671 takipçili "ismailaga_cami", 48 bin 655 takipçili "İsmailaganet", 6 bin 368 takipçili "ismailaga_telif", 711 takipçili "ismailagadernek" kullanıcı adlı hesapları bulunmaktadır. İsmailağa cemaatinin "ismailagacamii" kullanıcı adı ile Tumblr hesabı, "İsmailağa Derneği"adlı LinkedIn ve "ismailagacami" adlı Pinterest hesabı da bulunmaktadır. İsmailağa cemaatinin Youtube platformunda ise " ismailaganet" kullanıcı adı ile 312 bin abonesi ve 6,2 bin videosu bulunmaktadır (İsmailağa Net, t.y.a).

İsmailağa cemaati bu sosyal medya platformları üzerinden dernek çalışmaları, kitap ve yayın tanıtımı, program çağrılarını gibi kurumsal duyuru ve faaliyetlerini bildirmektedir. Bu medyalar aracılığıyla toplumsal ve güncel meselelere dair dini mesajlar vermektedir. Ayrıca Mahmud Ustaosmanoğlu başta olmak üzere cemaat için önemli birçok simalara ait; ahlak ve ilim meclislerine, sohbet kültürüne dair görseller de paylaşıldığı görülmektedir. Bu platformlarda dini bilgilendirme ve irşad faaliyetleri kapsamında mübarek ay ve gecelerin faziletleri, ayet ve hadis merkezli sünnete bağlılık vurgusu, ehl-i sünnet ve'l cemaat inanç anlayışı, dua ve salavatlar aracılığıyla manevi farkındalık, ibadet bilinci hedeflendiği gözlenmektedir.

3.5.4. Lalegül dergisi

İsmailağa cemaatinin önde gelen isimlerinden Ahmet Mahmut Ünlü tarafından 2013 yılının Mart ayında yayımlanmaya başlayan Lalegül dergisi 2026 yılı Ocak ayı itibariyle 155. sayıya ulaşmıştır. Ayrıca derginin sayılarına "lalegul.net" adlı web sitesinden e-dergi olarak

ulaşılabilmektedir (Lalegül Yayınları, t.y.).

Lalegül dergisi, kuruluş amacı ve genel politikasında ehl-i sünnet ve'l cemaat inanç anlayışını korumayı ve okuyucusunu yanlış düşüncelerden korumayı hedeflediğini ifade etmektedir. Öyle ki dünya ve ahiret dengesini gözeterek manevi hassasiyeti, dua ve zikir bilincini canlı tutmayı benimsediğini belirtmektedir. Ayrıca İslam ilim geleneğini ve âlimleri tanıtarak dini âdeti güçlendirmeyi ve fıkhi konularda rehberlik etmeyi amaçladığına dikkat çekmektedir (Bulut, 2025).

Bu dergiler dini-kültürel konuları ele almaktadır. Bunun yanı sıra hicri takvim esas alınarak her ay o ayın önemine dair bilgilere, ibadetlere, zikirlerle ve dualara yer verilmektedir. Nitekim Ahmet Mahmut Ünlü, bu dergilerde “belalardan korunmak için her ayın başı okunacak dualar”, “tehlikelere karşı manevi reçeteler” gibi ifadelerde bu dua ve zikirlerle yer verdiği görülmektedir (İsmailağa Net, t.y.a).

3.5.5. Lalegül TV ve Lalegül FM

İsmailağa cemaatin önemli simalarından Ahmet Mahmut Ünlü öncülüğünde Lalegül FM ve Lalegül TV kurulmuştur (Balkanlıoğlu, 2021). Lalegül FM, 2005 yılında; Lalegül TV ise 2014 yılında yayın hayatına başlamıştır (Bulut, 2025). Lalegül TV, izleyicilerinin dünya ve ahiret saadetine yönelik fayda sağlayacak yayınlar gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Lalegül FM'in ise millî ve manevî değerleri temel alan; ayırıştırıcı değil, birleştirici bir hizmet anlayışı doğrultusunda tesis edildiği belirtilmektedir (Bulut, 2025).

Lalegül FM, Marmara Bölgesi (Akyön Çelik, 2019) başta olmak üzere çeşitli illerde (Zonguldak, Samsun, Sakarya, Rize, Muğla, Mardin, Malatya) yerel ve bölgesel lisansta yayın yapmaktadır (Lalegül Medya Grubu, t.y.a). Lalegül FM'in program çeşitliliğini sağlamak adına birçok programcısı bulunmaktadır. Ayrıca hangi programların yayınlanacağına ve programcılara Genel yayın yönetmeni karar vermektedir. Lalegül FM'de sabah kuşağı, gazete, haber, kısa bültenler, köşe yazılarının okunması gibi programlar yer almamaktadır. Lalegül FM'in sosyal medya hesapları da olup teknik personel ve sosyal medya uzmanlarınca yönlendirmelerle aktif olarak kullanılmaktadır (Akyön Çelik, 2019). 7/24 yayın yapan Lalegül FM, özellikle internet üzerinden de canlı yayın şeklinde dinlenebilmektedir. Genel itibarıyla İslami söyleşiler, ibadet, ahlak ve toplumsal konulara yönelik sohbetler, Kur'an-ı Kerim tilaveti, manevi ve kültürel içerikler sunarak dinleyicilerine din eğitimlerine yönelik rehberlik ettiği görülmektedir (Lalegül Medya Grubu, t.y.b).

Lalegül TV'nin doğrudan İsmailağa cemaati ile ilgili olmadığını dile getiren Ahmet

Mahmut Ünlü, cemaatin televizyona karşı olan tavrını değişmediğini sadece kendisinin Mahmud Ustaosmanoğlu'ndan izinli olduğunu ifade etmektedir (Öğüt, 2022). Ahmet Mahmut Ünlü'nün okuduğu Fetih suresi ile yayın hayatına başlayan Lalegül TV, Lalegül FM ile temel amaçta örtüşmekle birlikte içerik olarak daha zengin görsel programlar sunmaktadır.

Lalegül TV'nin programları şunlardır:

1-Eğitim alanında: "Tefsir Dersleri","Nesli Müdafaa", "Şifa-i Şerif", "Ehl-i Sünnet İtikadı","İlm-i Hal", "54 Farz Sohbetleri".

2-Sohbet alanında: "Haftanın Sohbetleri", "Nur Pınarı", "Vaaz-u Nasihat", "Bursa Sohbetleri", "Mektubat", "Sohbet Özel".

3-Medeniyet alanında: "Bir Gönül Sultanı", "Altın Silsile", "Belgesel", "Gönül Bahçesi", "Kıymetli Adımlar", "Ümmet İçin Yaşama".

4-Aktüel alanda: "Bunu Konuşalım", "Psikolojik Bakış", "Sağlık Vakti", "Aile Kılavuzu".

5-Hatim ve Dua alanında: "Dua Kabul Saati", "Delailül Hayrat", "Hatm-i Şerif"

İsmailağa cemaati bu programlar ile din eğitimi hizmeti vermektedir (Lalegül Medya Grubu, t.y.c).

3.5.6. FM TV (Fatih Medreseleri Televizyonu)

Masum Bayraktar, İsmailağa Medya A.Ş., Efendi eğitim kurumları ve FM TV'nin kurucusu olup bir süre İsmailağa cemaati bünyesindeyken fikir ayrılıkları nedeniyle cemaat ile yolları ayrılmıştır. Bu durum üzerine 2005 yılında Mahmud Ustaosmanoğlu, Masum Bayraktar'ın kuruluşlarına yardım edilmemesi ve talebe gönderilmemesine yönelik ifadelerde bulunmuştur (Kıyamder, t.y.). İsmailağa cemaatinin resmi web sitesinde Masum Bayraktar'a ait olan bu kuruluşların, İsmailağa cemaati ile ilgili bir bağlantısı olmadığına dair ifadeler yer almaktadır. (İsmailağa, 2018). 20 Temmuz 2015 yılında yayın hayatına başlayan FM TV (Fatih Medreseleri, 2016), web sitesindeki "Hakkımızda" kısmında İslami ilimler ve manevi değerler rehberliğinde yayın yapan ulusal bir kanal olduğu; evlerde fıkıh, akaid, Kur'an gibi dini eğitimlerle medrese geleneğini yaşatmayı amaçladığı ifade edilmektedir. Bu süreçte Mahmud Ustaosmanoğlu cemaatinin manevi çizgisi doğrultusunda şeriat ölçülerine uygun, siyasi tutumdan uzak yayın anlayışı benimsendiği ifade edilmektedir. FM TV programları içerisinde güncel siyasi, toplumsal ve iktisadi konulara da değinildiği görülmektedir (Fm Televizyonu, 2025).

FM TV'nin ulusal kanal formatında "Düşünelim", "Mercek", "Hür Bakış" "Müslüman

Sesi", "Gönül Kuşağı", "Lazım Olanlar", "Hanımlara Sohbet", "Ailemize İnciler" adlı programlar yayınlanmaktadır (Fm Televizyonu, 2025).

3.5.7. İsmailağa cemaati hocalarının sosyal medya üzerinden yaygın din eğitimi faaliyetleri.²

İsmailağa cemaati içerisindeki önemli simaların da gerek İsmailağa cemaatinin resmi platformlarında gerek şahsi medya hesapları üzerinden dini bilgiler ve sohbetler paylaşarak yaygın din eğitimi faaliyeti yürüttüğü görülmektedir.

Nitekim İsmailağa cemaati hocalarından Abdülmecid Altaş, Yasin Çelik, Mustafa Üstübi, Abdulmetin Balkanlıoğlu, Salih Topçu, Ebu Bekir Balkanlıoğlu, Muhammed Karamustafaoğlu, Mehmet Talu, Ömer Faruk Korkmaz, İbrahim Serdar, Abdulhalik Ustaosmanoğlu, Resul Ortaç, Hüsameddin Vanlıoğlu, Mahmud Eren, Cevat Karadağ, Ömer Akyıldız, Muhammed Fatih Ustaosmanoğlu... gibi bir çok hocanın, İsmailağa cemaatinin resmi Youtube kanalında "İşrak Sohbetleri", "Mektubat Dersleri" , "Doğru İnanç Rehberi", "Kütüb-i Sitte'den Dersler", "Aile ilmihali", "Tasavvuf Yolu", "Nedenler-Niçinler" gibi programlar ile çeşitli dini- manevi konularda bilgiler sunduğu görülmektedir (İsmailağa Net, t.y.a).

Sosyal medya platformlarından derlenen bilgilere göre, Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği başkanı olan Abdülhalik Ustaosmanoğlu'nun "abdulhalik_ustaosmanoglu" kullanıcı adlı 70,6 bin takipçili Instagram hesabı bulunmaktadır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği'nin "yssgenclikder" kullanıcı adlı Youtube kanalında " Haftanın Sohbeti" adlı sohbet videoları olduğu görülmektedir. Bu sohbet videolarında dini yaşama dair birçok meseleyi ele almaktadır (Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği, 2026).

Dirayet dergisi Genel yayın yönetmeni Ömer Faruk Korkmaz'ın "omerfarukkorkmaz1" kullanıcı adlı Youtube kanalı olup 42,3 bin abonesi bulunmaktadır. "omerfarukkorkmaz.com.tr" adresli web sitesi ve X, Instagram, Facebook'ta da sosyal medya hesapları bulunmaktadır. Bu platformlardaki paylaşım içerikleri; akaid-itikat meseleleri, tavsiyeler, dini konularda soru-cevaplar, tasavvuf ve maneviyat gibi konulardan oluştuğu görülmektedir (Ömer Faruk Korkmaz, t.y.).

İsmailağa cemaatinin önemli simalarından olan Abdülmetin Balkanlıoğlu, 2018 yılında vefat etmiştir. Fakat "MetinBalkanlıoğlu-091" kullanıcı adlı 226 bin aboneli 531 tane videonun olduğu Youtube kanalı ve 336 bin takipçili Instagram hesabı bulunmaktadır. İncelemelere göre

² İsmailağa cemaatine mensup hocaların sosyal medya hesaplarına dair verilen bilgilerde 26.01.2026 tarihi dikkate alınmıştır.

bu hesaplar üzerinden aktif olarak paylaşımlar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Facebook, X platformlarında da hesapları bulunmaktadır (Metin Balkanlıoğlu, t.y.).

İsmailağa cemaatinin son dönemlerde fıkhi meselelerde ön plana çıkan isimlerinden birisi Abdülmecid Altaş'tır. Altaş'ın İslam fıkıh alanındaki güncel birçok meselelerle ilgili videoları "İsmailağa Net" sitesinden paylaşılmaktadır. "1 ayet 1 Hüküm", "Hanefi İlmihali", "Mukabele" gibi birçok videosunda dini meseleler dair hakkında bilgiler vermektedir (İsmailağa Net, t.y.b).

İsmailağa cemaatin önemli simalarından olan Ahmet Mahmut Ünlü, son dönemlerde dijital medya ağlarında etkilidir. Dijital ve yazınsal alanlarda aktif rol alan Ahmet Mahmut Ünlü'nün web sitesi, Facebook, X, Instagram, TikTok, Spotify Apple podcast, Amazon podcast, castbox, podcast hesabı bulunmaktadır (Cübbeli Ahmet Hocaefendi, t.y.a). 2008 yılında Ahmet Mahmut Ünlü'ye ait "cubbeliahmethoca.com.tr" domain adresli web sitesi kurulmuştur. Bu web sitenin "Hakkında" bölümünde Ahmet Mahmut Ünlü'nün hayatı ve ilmi yolculuğu hakkında bilgilere yer verilmiştir (Cübbeli Ahmet Hoca, t.y.). Ahmet Mahmut Ünlü'nün "cubbeliahmethoca" kullanıcı adı ile 1,3 milyon takipçili Instagram hesabı, "cubbeliahmethocaresmi" kullanıcı adı ile 50 bin takipçili Facebook hesabı, "c_ahmethoca" kullanıcı adı ile 520 bin 582 takipçili X hesabı ve "cubbeliahmethoca" kullanıcı adı ile 179,3 takipçili TikTok hesabı bulunmaktadır. TikTok hesabındaki bazı videoların 1,3 milyon, 898,5 bin kişi tarafından görüntülediği tespit edilmiştir. Ayrıca 7/24 Canlı yayın yapılan "cahmedya" kullanıcı adlı 60.000 aboneli Youtube kanalı da bulunmaktadır (Cübbeli Ahmet Hocaefendi, t.y.a).

İsmailağa cemaatinin önemli simalarından olan Fatih Kalender, fıkıh alanındaki faaliyetleri ile ön plana çıkmaktadır. Nitekim "fatihkalenderhocaresmi" kullanıcı adlı 65,8 bin takipçili Youtube kanalı üzerinden "Bir Dakika Bir Fetva", "Soru-Cevap" adlı paylaşımları ile fıkıh alanında bilgiler sunduğu görülmektedir. Bu paylaşımlar içerisinde "Şalgam suyu içmek caiz midir?" paylaşımının 134 bin, "Bergamot çayı içmek caiz mi?" paylaşımının ise 72 bin görüntülenmesi bulunmaktadır (Fatih Kalender Hoca, t.y.). Ayrıca Fatih Kalender'in Lalegül TV üzerinden "İlm-i Hal" adlı programlar ile fıkıh konularına dair bilgilendirmeler yaptığı da görülmektedir (Cübbeli Ahmet Hocaefendi, t.y.b).

Sosyal medya hesapları üzerinden yapılmış olan bu derleme çalışması neticesinde cemaatin hocaları sosyal mecralar üzerinden dini, sosyal, güncel konulara yönelik bilgiler sunarak bir nevi yaygın din eğitimi faaliyetleri yürüttüğü tespit edilmiştir.

3.6. İsmailağa Cemaatine Ait Yayınları

İsmailağa cemaati yayıncılık faaliyetlerine önem vermektedir. Bu doğrultuda İsmailağa cemaatinin birçok yayın kolu bulunmaktadır. İsmailağa cemaatine mensup yazarların eserleri, kendi yayınevleri yanı sıra İslami yayınevleri tarafından da yayınlanmaktadır.

1-Ahıska Yayınevi: 2010 yılında Mahmud Ustaosmanoğlu'nun eserlerinin basım, yayın ve neşri için kurulan yayınevidir (Ahıska Yayınevi, t.y.). İsmailağa cemaat tarafından günümüzde telif ve tercüme hizmetleri vererek, ehl-i sünnet ve'l cemaate ve tasavvufa yönelik ortaya atılan şüpheleri ve bilgi kirliliğinin giderilmesi yolunda faaliyet gösterdiği ifade edilmektedir. İsmailağa cemaatinin, basım ve yayın faaliyetlerini gerçekleştirirken, ilmi çalışmaları Müslümanların ruhuna hitap edecek şekilde sunmayı ve inanmış gönülleri batıllardan arındırmayı amaçladığı belirtilmektedir. (Keskin, 2025b).

2- İsmailağa Yayınevi ve Sıraç Yayınevi: İsmailağa cemaatinin bünyesinde dergi, takvim gibi süreli yayınların yanında İslami ilimlerin farklı alanlarında Ehl-i sünnet'i ve tasavvufu savunmaya yönelik te'lif ve tercüme, cemaate mensup hocaların kitapları, medrese ders kitapları ve Türkçe Arapça eserler yayınlanmaktadır (Sıraç Pazarlama, t.y.).

3- Lalegül Kitapevi: 2015 yılından itibaren dini yayınlar yayınlanmaktadır. Yayınevinin "Hakkımızda" bölümünün de 50'in üzerinde eser yayınladığı ve son dönemlerde hiç yayınlanmamış eserleri yayınlamak için ilim dünyasına katkı sağlamayı amaçladığı belirtilmektedir. Nitekim bu yayınevinde Ahmet Mahmut Ünlü'ye ait eserlere, cemaatin öncü simalarına yönelik yazılan eserlere, dua ve zikir gibi dini içerikli eserlerin basımına ağırlık verilmektedir. (Lalegül Kitapevi, t.y.).

4- Arifan Kitapevi: Resmi olarak İsmailağa cemaatinin kurumsal yayın organı olduğuna dair açık bir beyan yer almamaktadır. 2007 yılından itibaren faaliyet göstermektedir. Yayınevi İslami hassasiyetle kar amacı gütmeyen dini yayınlar yayınladığını ifade etmektedir (Arifan Kitapevi, t.y.).

5- Tereke Yayınevi: İsmailağa cemaatine mensup hocalardan Mehmet Talu'ya ait olan yayınevidir (Balkanlıoğlu, 2021). Dini içerikli yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır.

6- Azizan Yayınevi: Resmi olarak İsmailağa cemaatine ait olmamakla birlikte İsmailağa cemaatine mensup Muhammed Yelkenci'nin eserlerini yayınladığı tespit edilmiştir (Azizan Yayınevi, t.y.).

7- Kitapkalbi Yayıncılık: 2014 yılında yayın faaliyetlerine başlamıştır. Birçok kategorilerde kitap yayınları yapmaktadır. Resmi olarak İsmailağa cemaatine bağlı olmamakla birlikte Mahmud Ustaosmanoğlu, Fatih Kalender, Fatma Demir gibi İsmailağa cemaatine

mensup kişilerin de eserlerini yayınlamaktadır (Kitap Kalbi Yayıncılık, t.y.).

8- Yasin Yayınevi: 1997 yılında kurulan yayınevi, resmi olarak İsmailağa cemaatine ait olmamakla birlikte Mahmud Ustaosmanoğlu, Ahmet Mahmut Ünlü, Hüsamettin Vanlıoğlu gibi birçok İsmailağa cemaatine mensup kişilerin eserlerini yayınladığı görülmektedir (Yasin Yayınevi, t.y.).

Netice itibarıyla İsmailağa cemaati, yoğun olarak Ahıska Yayınevi, Sıraç Yayınevi ve İsmailağa Yayınevi üzerinden eserler yayınlamaktadır. Ahmet Mahmut Ünlüye ait olan Lalegül Kitapevi ve birçok farklı yayınevlerinden de cemaate mensup olan kişilerin eserleri yayımlandığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Çelik Yayınevi, Kitap Kalbi Yayıncılık, Yasin Yayınevi, Hüküm Kitap gibi yayınevleri tarafından cemaate mensup yazarların kitap ve yazılarının basıldığı belirtilmektedir (Yıldırım, 2020). İsmailağa cemaati dini konulara ve din eğitime yönelik yapmış olduğu yayınlarla yaygın din eğitimi faaliyeti yürütmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim, bilgi, beceri ve değer kazandırarak bireyin kişiliğini geliştiren ve bireyin toplumda daha bilinçli yer almasını sağlayan bir süreçtir. Din eğitimi ise bireyin inanç dünyasını doğru bilgi ile donatan, ahlaki değerlerle güçlendiren ve bireyin davranışlarına rehberlik eden bir eğitim alanıdır. Bu bağlamda din eğitimi bireye sadece dini bilgiyi sunmakla kalmaz; bu bilgiyi yaşantısına nasıl uyarlayacağına dair yönlendirici bir işlev de üstlenir. İslam dininde vahiy süreci ile Peygamber efendimiz döneminde ilk dini eğitimler Dar'ül Erkâm ve Hz Ebu Bekir'in evinde başlamış daha sonra Mescid-i Nebi ve Suffede devam etmiştir. Peygamber efendimiz döneminden sonraki tarihsel süreç içerisinde din eğitimi, başta mescit-cami gibi mekânlarda verilirken sonra daha sistemli medrese yapılarında verilmeye başlanmıştır. Öyle ki bu medreseler zamanla devlet destekli ve daha düzenli yapılara dönüşmüştür. Osmanlı döneminde din eğitimi resmi kurumlarda ve yaygın din eğitimi alanlarında etkin bir şekilde sürdürülürken; Cumhuriyet döneminde ise eğitim alanında köklü değişiklikler yapılmıştır. 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış, 1925'te tekke ve zaviyelerin kapatılması ile de tarikat ve cemaat yapılarının resmi alandaki varlığı sınırlandırılmıştır. Yaşanan bu durumlara rağmen bazı dini yapılar toplum içerisinde varlıklarını farklı formlarda devam ettirebilmişler ve din eğitimi faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bunlardan biri de araştırmanın konusunu oluşturan İsmailağa cemaatidir. Bu bağlamda araştırmanın temel problemini “İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı nedir?” sorusu oluşturmuştur. Bu soru doğrultusunda İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı cemaatin kendi perspektifinden ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma içerisinde İsmailağa cemaatinin ortaya çıkış serüveni, sahip olduğu din anlayışı, eğitime bakışı, cemaat bünyesindeki eğitim kurumları ve müfredatı, topluma yönelik din eğitiminde kullandıkları araçlar, yaygın faaliyetleri ve öncelediği kaynaklar araştırma konusu edinilmiştir. Bu çalışma sürecinde nitel araştırma kapsamında literatür taraması ve doküman analizi tekniği kullanılmıştır. İsmailağa cemaati ile ilgili başta cemaatinin kurucusu Mahmud Ustaosmanoğlu'nun ve cemaatin önemli simalarının eserleri, cemaat ile ilgili yazılmış eserler ve yapılmış çalışmalar, cemaatin eğitim kurumları, cemaatin kullandığı iletişim-medya araçları, resmi web siteleri ve çıkardığı dergiler, cemaatin önde gelen isimlerinin vaaz, sohbet ve konuşma kayıtları incelenerek analiz edilmiştir.

İsmailağa cemaatinin ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışına ve Nakşi Halidi geleneğine bağlı yaşam sürmeyi hedeflediği tespit edilmiştir. Söz konusu cemaatin kurucusu olarak bilinen Mahmud Ustaosmanoğlu'nun dışında cemaatin kimliğinin oluşumunda Ali Haydar Gürbüzler'in de belirgin bir rolü bulunduğu görülmektedir. Ali Haydar Gürbüzler, eğitim faaliyetlerini İsmet

Efendi Tekkesi'nde sürdürürken tekke ve zaviyelerin kapatılmasının ardından tekkeye minare ekleterek cami formu kazandırmıştır. Böylece irşad faaliyetlerine devam etmiştir. Gürbüzler, kendisinden sonra İsmet Efendi Tekkesi'nin başına kimin geçeceği konusunda endişe duyduğu bir dönemde bir rüya gördüğü ve bu rüyada Şeyh Ali Rıza Bezzaz'ın, Mahmud Ustaosmanoğlu'nu işaret ettiği aktarılmaktadır. Bunun üzerine Gürbüzler'in Mahmud Ustaosmanoğlu'nu İstanbul'a davet ettiği belirtilmektedir. Böylece Ustaosmanoğlu, İstanbul'a geldikten sonra İsmailağa Camii'nde imamlığa başlamıştır. Ali Haydar Gürbüzler'in 1960 yılında vefatının ardından Mahmud Ustaosmanoğlu, Gürbüzler'in vasiyeti doğrultusunda eğitim faaliyetlerini sürdürmüş, talebe yetiştirmiş ve İsmailağa Camii merkezli olarak dinî hizmetlere devam etmiştir. Buna binaen bu dini yapıya "İsmailağa Cemaati" denilmektedir. Bunun yanı sıra cemaatin ortaya çıkış süreci itibariyle Mahmud Ustaosmanoğlu'nun yalnızca dini bir lider vasfından ziyade cemaatin eğitim anlayışını, hayat tarzını ve toplumsal duruşunu şekillendiren bir karar mercii haline geldiği tespit edilmiştir. Mahmud Ustaosmanoğlu, cemaatin ilk dönemlerinde liderliği etkin biçimde yürüttüğü ancak yaşlılık ve sağlık sorunları nedeniyle son yıllarında cemaat ile iletişimini araçlar üzerinden sürdürdüğü ve bu süreçte heyet sistemini uyguladığı aktarılmaktadır. Fakat bu süreçte bazı isimlerin ön plana çıkmasının ise engellenemediği tespit edilmiştir. Ustaosmanoğlu, kendisinden sonra Hasan Kılıç'ı lider olarak belirlese de Kılıç'ın liderliği kısa sürmüş ve bu süreçte rabitanın kime yapılacağı meselesi cemaat içinde tartışmalara yol açtığı saptanmıştır. Hasan Kılıç'ın vefatının ardından ise İsmailağa Yüksek İstişare Heyeti, Ahmet Fikri Doğan'ı lider ilan etmiştir. Bu süreçte cemaat; Ahmet Fikri Doğan'ı kabul eden İsmailağa grubu, Muhammed Keskin'in liderliğini yaptığı Beykoz Marifet Derneği çevresi, Şura Heyeti grubu, Masum Bayraktar-Fatih Medreseleri grubu ve Ahmet Mahmut Ünlü'nün öncülük ettiği yapı olmak üzere farklı gruplara ayrıldığı görülmektedir. Ustaosmanoğlu'nun vefatının ardından yaşanan bu gelişmeler, cemaat içinde liderlik, meşveret anlayışı ve irşad usulü bakımından bazı ayrışmalara yol açtığı anlaşılmaktadır. Bu ayrışmaların ise medreseler, vakıflar, dernekler, kitle iletişim-medya araçları ve yayınevleri üzerinden yürütülen din eğitimi ve irşad faaliyetlerine de çeşitlilik bakımından etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

İsmailağa cemaatinin ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışı ve Nakşibendî-Hâlidî geleneğine bağlı olduğu belirlenmiştir. Böylece cemaat içerisindeki tasavvufî uygulamalar ve vird, zikir, rabita, hatmi haccan, sohbet gibi ritüeller aracılığıyla bireyin kalbini Allah'a yönlendirmeyi ve sünnete uygun bir yaşam sürdürmeyi hedeflediği dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra İsmailağa cemaati ameli uygulamalarda sünnete uygunluk ve ibadetlerin doğru şekilde yerine

getirilmesini ön planda tutmaktadır. Şeyh–mürîd ilişkisiyle rehberlik ve irşad faaliyetleri yürüten İsmailağa cemaati, mensuplarının Hz. Peygamber ve sahabeye benzer bir hayat sürmelerini, ibadetlerini düzenli yerine getirmelerini ve ahlaki değerlere bağlı kalmalarını beklemektedir. Öte yandan İsmailağa cemaati içerisinde giyim-kuşam ve tesettür kurallarının sıkı bir biçimde uygulandığı tespit edilmiştir. Erkeklerin sarık, cübbe ve şalvar, kadınların ise çarşaf giymeye özen gösterdiği görülmektedir.

İsmailağa cemaatinin medreseler, Kur'an kursları, basım-yayın organları gibi kurumları üzerinden din eğitimi faaliyetleri yürüttüğü saptanmıştır. Bunun yanı sıra elde edilen bilgilere göre, İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetleri büyük ölçüde yaygın din eğitimi çerçevesinde şekillendiği anlaşılmıştır. Söz konusu cemaatin bu faaliyetlerinin belirli bir yaş grubu değil; örgün eğitim sisteminin dışında, toplumun farklı kesimlerine hitap eden çok yönlü bir yapı arz ettiği de görülmektedir. Araştırma bulguları neticesinde İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetlerinin, tarihsel temellerinin Mahmud Ustaosmanoğlu'nun "emir bi'l maruf nehiy ani'l münker" anlayışı doğrultusunda yürütülen vaaz ve sohbetlere dayandığı sonucuna ulaşılmıştır. Anadolu'nun farklı yerlerine gidip camilerde vaaz ve sohbetler vererek insanları bilgilendiren Mahmud Ustaosmanoğlu, cemaat mensuplarına da bu faaliyeti gerçekleştirmelerini tavsiye etmiştir. Nitekim cemaat mensupları tarafından da bu faaliyetlerin devam ettirildiği ve din eğitiminin temel araçlarından biri olarak benimsendiği görülmektedir.

Mahmut Ustaosmanoğlu'nun öncülüğünde şekillenen İsmailağa cemaatinin eğitim anlayışı; klasik medrese geleneği ile tasavvufî terbiyeyi birleştiren ve dinî ilimleri merkeze alan bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte eğitimin yaşla sınırlı görülmediği; Kur'an, hadis, fıkıh, tefsir, tasavvuf ve Arapça gibi ilimler üzerinden yürütülen medrese temelli bir öğretim anlayışı benimsediği görülmektedir. Zira onların nezdinde eğitim süreci yalnızca bilgi aktarımını değil, sünnete uygun bir hayat sürmeyi, ahlaki olgunluğu ve Allah'a yakınlaşmayı amaçlayan bir terbiye süreci olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda emir bi'l maruf nehiy ani'l münker anlayışı doğrultusunda tebliğ faaliyetleri de cemaatin eğitim pratiğinin önemli bir parçasını oluşturduğu saptanmıştır. Ustaosmanoğlu, modern eğitim kurumlarını özellikle karma eğitim, müfredatın içeriği ve dinî değerlerden uzaklaşma iddiaları nedeniyle eleştirmiş; gençlerin dinî ilimleri öğreneceği medreselerde eğitim görmesi gerektiğini savunmuştur. Bu noktada Ustaosmanoğlu'nun aslında ilim öğrenmeye karşı olmadığı örgün okullarda okutulan ders ve ortamın uygun olmadığını ifade ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte öncelikle dini ilimlerin öğrenilmesi gerektiği daha sonra dünyevi ilimlere yönelmesi düşüncesinde olduğu saptanmıştır. Cemaatin eğitim anlayışında kızların karma eğitim

ortamlarından uzak tutulmasına önem verilirken, erkeklerin belirli şartlar altında modern eğitim kurumlarına devam edebilmesi noktasında bazı cemaat mensupları tarafından daha esnek biçimde değerlendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte cemaat içinde medrese eğitimi temel konumunu korurken, bazı mensupların açık öğretim veya dışarıdan sınavlar yoluyla diploma alması gibi uygulamalar da saptanmıştır. Böylece söz konusu cemaat içerisinde geleneksel medrese eğitimi ile modern eğitim arasında sınırlı bir uyum arayışı ortaya çıktığı görülmektedir.

İsmailağa cemaati için Kur'an kursları ve medrese faaliyetlerinin, din eğitimi kapsamında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Eğitim süreci bireylerin hazırbulunuşluk düzeylerine göre şekillenen bu eğitimler Kur'an-ı Kerim öğretimi ve hafızlık eğitimi ile başladığı belirlenmiştir. Ayrıca erken yaşta hafızlığını tamamlayan öğrenciler için oluşturulan "Buhârî Hafız Yetiştirme" eğitim aşamasının da bulunduğu ve bu aşamanın ileri düzey dinî eğitime geçişte ara bir basamak işlevi gördüğü tespit edilmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre kadınlar için üç yıl, erkekler için beş yıl süren ve merkezinde Arapça eğitiminin yer aldığı Arapça medreselerinde; tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve tasavvuf gibi İslami ilimleri kapsayan geniş bir müfredat sunulduğu görülmektedir. Bu medreseler ile İsmailağa cemaati, öğrencilerin Kur'an-ı Kerim'i ve klasik dinî metinleri okuyup anlayabilecek yeterliliğe ulaşmalarını hedeflediği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, Arapça medrese eğitiminin ardından uygulanan Tekâmül medreselerinin, din eğitimi açısından nitelikli insan kaynağı yetiştirmeye yönelik bir aşama olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra daha önce farklı binalarda verilen bu eğitimlerin İsmailağa külliyesinin inşası ile burada vermeye başlandığı ve bu süreçte öğrencilerin Arapça, tefsir, hadis, fıkıh, kelim, tasavvuf, siyer, Kur'an-ı Kerim, adab-ı muaşeret, mantık gibi birçok dersler üzerine eğitim aldığı tespit edilmiştir. Kadın ve erkek tekâmül medreselerindeki eğitimlerin süre ve içerik bakımından farklılıklar içerdiği görülmektedir. Bu süreç sonunda ise eğitimini tamamlayan bireylerin bir kısmının, cemaat bünyesinde dinî bilgilendirme ve irşad faaliyetlerinde görev aldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte erkek öğrenciler arasından kabiliyet ve ahlaki durumuna göre seçilen öğrencilerin, İhtisas medreselerinde ileri düzey dinî eğitim almaları, tefsir, kelâm, fıkıh, hadis ve tasavvuf gibi alanlarda uzmanlaşmasının hedeflendiği görülmektedir. Bu medreselerin dışında İsmailağa cemaatinin "Halka Açık Medreseler" olarak adlandırdığı medreseler içerisinde çalışan veya farklı okullarda eğitim gören her kesimden ve her yaşta bireylerin günlük programlarına uygun dini ihtiyaçlarına yönelik eğitimler verildiği ve bu bağlamda din eğitimi faaliyeti yürüttüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarından biri de İsmailağa cemaatinin yaygın din eğitimi faaliyetlerini

yalnızca yüz yüze eğitim ortamlarıyla sınırlı tutulmadığıdır. İsmailağa cemaatinin, halka açık sohbetler, vaazlar ve görsel-işitsel yayınlar aracılığıyla da geniş kitlelere ulaşmayı amaçladığı görülmektedir. Öyle ki Mahmud Ustaosmanoğlu'nun bu kitle iletişim araçlarına yönelik mesafeli yaklaşımlarına rağmen zamanla cemaat tarafından daha esnek bir tutuma dönüştüğü tespit edilmiştir. Cemaatin önemli simaları tarafından bu değişimin nedeni dinî bilginin doğru aktarılması amacıyla bu mecralarda yer aldıkları ifade edilerek açıklanmıştır. İsmailağa cemaati, İsmailağa ve Lalegül dergileri, çeşitli web siteleri, Instagram, Youtube, Facebook ve X gibi sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanarak din eğitimi faaliyetleri yürüttüğü tespit edilmiştir. Ayrıca İsmailağa cemaati içerisinde bölünen gruplar tarafından da Lalegül TV, Lalegül FM, FM TV üzerinden de dini içerikler paylaşıldığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra İsmailağa cemaatine mensup hocaların sosyal medya hesapları üzerinden gerek cemaat içerisinde gerek bireysel olarak din eğitimi faaliyetleri yürüttüğü görülmektedir. İsmailağa cemaatinin basım ve yayın alanında ise Ahıska Yayınevi, İsmailağa Yayınevi, Sıraç Yayınevi ve Lalegül Kitabevi başta olmak üzere çeşitli yayınevleri üzerinden dini içerikli yayınlar yayımladığı tespit edilmiştir. Bu mecralardaki yayınlar ve paylaşımlarda temel dini bilgiler, ibadet esasları, ahlaki değerler, mübarek gün ve geceler, ayet ve hadis temelli içerikler, sünnete bağlılık vurgusu ve ehl-i sünnet ve'l cemaat anlayışı öne çıktığı görülmektedir. Ayrıca cemaat hocalarının sohbetleri, cemaat ilim meclislerine ait görseller ve cemaate mensup önemli şahsiyetlere ilişkin bilgiler de bu içeriklerde yer aldığı saptanmıştır. Bunlara ek olarak basılı eserler ve sosyal medya paylaşımları, İsmailağa cemaatinin din eğitiminin yazılı ve görsel boyutunu oluşturduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak İsmailağa cemaatinin din eğitimi anlayışı klasik medrese geleneğini merkeze alan ve tasavvufi terbiye ile bütünleşen bir yapıya sahiptir. İsmailağa cemaati modern eğitim kurumlarına, özellikle karma eğitim ve müfredatın içeriği gibi gerekçelerle mesafeli bir yaklaşım sergilemektedir. Bununla birlikte son dönemde cemaat mensuplarının bir kısmı arasında bu tutumun kısmen yumuşadığı ve modern eğitim kurumlarına yönelik daha esnek bir yaklaşımın ortaya çıktığı görülmektedir. Öte yandan İsmailağa cemaatinin din eğitimi faaliyetlerinin yüz yüze irşad çalışmaları ve medrese eğitimi ile sınırlı olmadığı; kitle iletişim-medya araçları ve yayın faaliyetleri ile de çok boyutlu bir yapı sergilediği görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahıska Neşir Heyeti. (2016a). *Mahmud efendi hazretlerinden duyulan hikmetli sözler*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2016b). *Füyûzâtü'l Vâsıta Mahmud Efendi Hazretleri'nin Dilinden Râbıta, Tevessül ve Teberrük*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2022). *Efendi babam ali haydar efendi buyurdu ki*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2024a). *Kur'an-ı kerim'in faziletleri ve okuma adabı*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2024b). *İrşadü'l müridin*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2024c). *Mahmud efendi hazretlerinden hanımlara nasihatler*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2024d). *Mahmud efendi hazretleri'nden hocalara ve talebelere nasihatler*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2024e). *Evrad-ı behaiyye ve hizbu'l-bahr tercümesi*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2025a). *Tembihat*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2025b). *Zikir risalesi*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Neşir Heyeti. (2025c). *Vaazlar irşad meclisleri: Cilt 2*. Ahıska yayınevi, Türkiye.
- Ahıska Yayınevi (t.y.). Hakkımızda. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.ahiskayayınevi.com/hakkimizda>].
- Akın, N. (2015). *Resmi din öğretimi ve gayr-i resmi din öğretiminin neden olduğu problemler: ismailağa örneği, Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme* H. Hökelekli (Ed.) ve V. Bilgin (Ed.), Bursa büyükşehir belediyesi yayınları, Bursa, s. 621-631.
- Akıncı, A. & Acar, O. (2020). Modern türkiye'de islami cemaatlerin kimlik bunalımı. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(40), 17-34.
- Aktürk, H. (2025). Dini gruplarda bölünme: menzil ve ismailağa gruplarında bölünmenin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Journal of islamic research*, 36(2), 292-307.
- Akyön Çelik, S. (2019). Radyodan yükselen ilahiler: türkiye'de dini radyo yayıncılığının gelişimi. *Galatasaray üniversitesi iletişim dergisi*, (31), 67-90.
- Akyürek, S. (2010). *Din eğitimi biliminin alt bilim dallarına ilişkin bir analiz*. M. Tavukçuoğlu (Ed.). Kuram ve eylem yönüyle din eğitiminin teolojik ve felsefi temelleri- sempozyum-, Konya, Türkiye, s. 95-113.
- Akyüz, A. (2006). *Bir yetişkin eğitim kurumu olarak suffa, Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve problemleri* M. F. Bayraktar (Ed.), İstanbul: Ensar neşriyat tic. a. ş., İstanbul, s. 23-35.
- Alpaydın, Y., Ayar, H. ve Gümüş, A. (2015). *Çocukların dinî gelişiminde ebeveynlerin rolü: beklentiler ve zorlama alanları*. İlke yayınları, Türkiye.
- Alper, H. (2022). Küfür (islam'da). *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. Ankara: TÜBİTAK Bilim Yayınları, 2, s. 441-443.
- Altaş, N. ve Arıcı, İ. (2017). Din eğitimi bilimi ve tarihi. *Din eğitiminin bilimselleşme süreci*, 3, *Din Eğitimi*, M. Köylü ve N. Altaş (Ed.), Ensar neşriyat a.ş., İstanbul, s. 48-80
- Apaydın, C. (2017). Belgeler ışığında tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması üzerine bir değerlendirme. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 16(32), 149-171.
- Arifan Kitapevi (t.y.). Hakkımızda. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.arifankitapevi.com/hakkimizda-sid1>].
- Arslan, M. (2009). *Dindarlık Algısını Şekillendirmede Kitle İletişim Araçları*. IV. Din şurası tebliğ ve müzakereleri, Ankara, Türkiye. s. 362-375.
- Arslan, M. (2016). Kitle iletişim araçları, medya ve din ilişkisi üzerine. *Birey Ve Toplum Dergisi*, 6(11), 5-26.

- Atçeken, Z. (1998). *Konya'daki selçuklu yapılarının osmanlı devrinde bakımı ve kullanılması*. Türk Tarih Kurumu, Türkiye.
- Avcı, M. (2020). Nizamiye medreseleri ve eğitime olan katkıları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(46), 584-591.
- Aydın, A. R. (1996). Çocuğun dini şahsiyet kazanmasında ailenin önemi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8(8), 211-220.
- Aydın, M. Ş. (1987). Medreselerin gerilemiş sebepleri üzerine. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(4), 321-336.
- Aydın, M. Ş. (2007). Diyanet işleri başkanlığı'nın kur'an kursu politikaları. *Din Ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi*, (2), 85-91.
- Aydın, M. Ş. (2019). *Din eğitimi bilimi*. Kimlik yayınları, Türkiye.
- Aydın, M. Z. (2003). Ailede ahlak eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 125-158.
- Ayhan, H. (1997). *Eğitimi Bilimine Giriş*. (A. A. Ural, Ed.). Şûle Yayınları, Türkiye.
- Ayhan, H. (1998). Çocuklara ibadet eğitimi. *Çocuk gelişimi ve eğitimi*, 10, Çocuk gelişimi ve eğitimi, H. Ayhan (Ed.), Ensar Neşriyat, İstanbul, s. 279-294.
- Ayhan, H. (2014). *Türkiye'de din eğitimi*. Dem Yayınları, Türkiye.
- Azizan Yayınevi (t.y.). Azizan Yayınevi – Ehl-i Sünnete Dair Tüm Eserler. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.siracpazarlama.com/azizan-yayinevi>].
- Baktır, M. (2009). Suffe. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 37, s. 469-470.
- Balkanlıoğlu, İ. (2021). *Mahmud ustaosmanoğlu'nun hayatı, eserleri ve tasavvufi görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baltacı, C. (2000). *Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri*, 10, *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, A. Koç (Ed.), Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul, s. 15-18.
- Batar, Y. (2018). Teolojik temellendirmenin din eğitimine katkısı. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(2), 221-234.
- Bayak, C. (1998). Haydar efendi, ahıskalı. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 17, s. 27-28.
- Bayraktar, M. F. (2015). *İslam eğitiminde öğretmen-öğrenci münasebetleri*. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Türkiye.
- Baz, Z. T. (2020). *Yaygın Din Eğitimi Açısından Diyanet İşleri Başkanlığı Takvimlerinin Değerlendirilmesi (2008 Ve 2018 Takvimleri)* (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Bilgin, B. (1995). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Yeni Çizgi Yayınları, Türkiye.
- Bozkurt, N. (2003). Medrese. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. Ankara: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 28, s. 323-327.
- Bulut, H. İ. (2025). *Türkiye'de aktif nakşî-halidî cemaatler*. Fecr Yayınları, Türkiye.
- Bulut, M. (1993). Yaygın din eğitimi. *Diyanet İlmi Dergi*, 29(3), 3-9
- Bulut, M. (1999). Diyanet işleri başkanlığı'nın yaygın din eğitimi görevi. *Diyanet İlmi Dergi*, 35(4), 113-128.
- Bütüner, M. (2024). *Diyanet işleri başkanlığı'nı gençlere yönelik inanç temalı basılı dini yayınları üzerine nitel bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Canlı Tv Me (2024). Dini Kanallar. [Erişim: 08.02.2026, <https://tv.canlitvme.com/category/dini-kanallar>].
- Cebeci, S. (2005). *Din eğitimi bilimi ve türkiye'de din eğitimi*. Akçağ Yayınları, Türkiye.
- Cömert, C. F. (2024). *Tarikatların Selefileşme Eğilimleri: İsmailağa Cemaati Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler

- Enstitüsü, Ankara.
- Cübbeli Ahmet Hoca (t.y.). Ahmet Mahmut Ünlü Hoca Efendi'nin Hayatı. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.cubbeliahmethoca.com.tr/tr/hakkinda>].
- Cübbeli Ahmet Hocaefendi (t.y.a). Cübbeli Ahmet Hocaefendi – YouTube Kanalı. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.youtube.com/@cubbeliahmethocaefendi?app=desktop&si=pfWvwvtaQJRiEayN>].
- Cübbeli Ahmet Hocaefendi (t.y.b). Haftalık Sohbetler – YouTube Oynatma Listesi. [Erişim: 08.02.2026, https://www.youtube.com/playlist?list=PL6Ft1VAUSM5ohnYKdPqZu2a6j_2YeLe4c].
- Cüceloğlu, D. (1993). *İçimizdeki çocuk*. Remzi Kitapevi, Türkiye.
- Çakır, R. (2014). *Ayet ve slogan*. Metis Yayınları, Türkiye.
- Çankal, S. (2016). *Türkiye'de Dinî Gruplarda Toplumsal Değişme Söylemi*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çapcıoğlu, İ. (2009). Din-siyaset-laiklik ekseninde türkiye'de din öğretimi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 2(1), 21-40.
- Çekin, A. (2013). Din ve eğitimin toplumsal yönü üzerine değerlendirmeler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 36-48.
- Çelik, H. (2022). *Gönüller Sultanı Efendi Hazretleri İle Hatıralarım*. Temir Yayınları, Türkiye.
- Çelik, M. (2021). *İsmailağa camii ilim ve hizmet vakfının medyaya bakışındaki dönüşüm ve günümüzdeki medya kullanım pratikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetinel, H. (2021). Medreselerin doğuşu ve kudüs'ten yedi asırlık bir örnek: salahiye medresesi. *Journal of Islamicjerusalem Studies*, 21(1), 55-76.
- Dede, S. (2023). *Dini gruplara mensup ebeveynlerin yetişkin çocuklarının gözüyle tarikat ve cemaatler*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Demir, H. (2018). İsmailağa cemaati medreselerinde arap dilinin öğretimi. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 5(9), 2-10.
- Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2007). *Eğitim bilimine giriş*. Pegem A Yayıncılık, Türkiye.
- Demirci, M. (2000). *Türkiye'nin Çağdaşlaşma Sürecinde Tarikatlar*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Türkiye.
- Diyanet Çocuk (t.y.). Şeker Hoca – YouTube Oynatma Listesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.youtube.com/playlist?list=PL6NHp-xVbZGdiK5atfsRtSI5ZyqFtgiHd>].
- Diyanet işleri başkanlığı kur'an eğitim ve öğretime yönelik kurslar ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete (30937, 3 Kasım 2019).
- Diyanet Radyo (t.y.). Kurumsal. [Erişim: 08.02.2026, <https://diyanetradyo.com/kurumsal/diyanetradyo.com>].
- Diyanet Tv (t.y.). Canlı İzle. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.diyanet.tv/canli-izle>].
- Diyanet Tv (t.y.). Diyanet Tv YouTube Kanalı. [Erişim: 08.02.2026, <https://youtube.com/@diyanetv>].
- Dinçoğlu, M. (2013). Doğu medreselerinde okutulan hadis kitapları ve dersleri muş yöresi. *Medrese geleneği ve modernleşme sürecinde medreseler, Medrese geleneği ve modernleşme sürecinde medreseler*, F. Gedikli (Ed.), Muş Üniversitesi Yayınları, Muş, s. 579-593.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2022). *2022-2023 eğitim-öğretim yılı kur'an kursları uygulama esasları*. Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Faaliyet Raporu. (2024). *Diyanet işleri başkanlığı 2024 yılı idare faaliyet raporu*. Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Dodurgalı, A. (1998). *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, Türkiye.
- Doğan, İ. (1997). Kur'an, peygamber ve gelişen islam toplumu. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 99-120.
- Doğan, R. (2017). Yaygın din eğitiminin neliği. *Din eğitimi el kitabı*, 15, *Din eğitimi el kitabı*, R. Doğan ve R. Ege (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 275-296.
- Efe, A. (2017). Kolektif dindarlık türü olarak tarikat/cemaat dindarlığı. *Journal of Islamic Research*, 28(3), 290-301.
- Ege, E. (2020). *Cemaat anlatılarında kadın: İsmailağa cemaati örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eren, M. (2023). *Mektûbât-ı Mahmûdiyye: Cilt 1*. İsmailağa Yayınevi, Türkiye.
- Erdeğer, B. Ş. (2024). ANALİZ | Hasan kılıç'ın vefatı sonrası ismailağa'da 'post kavgası': cübbeli harekete geçti. Ya damat, ya "muayyen şeyh". [Erişim: 07.02.2026, <https://serbestiyet.com/haberler/analiz-hasan-kilic-in-vefati-sonrasi-ismailagada-post-kavgasi-cubbeli-harekete-gecti-ya-damat-ya-muayyen-seyh-164398/>].
- Erden, M. ve Fidan, N. (1998). *Eğitime giriş*. Alkım Yayınevi, Türkiye.
- Ermış Vural, E. (2022). *Medyadaki dini içerikli yayınların din eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde program geliştirme*. Meteksan Yayınları, Türkiye.
- Fatih Kalender Hoca (t.y.). Soru - Cevap – YouTube Oynatma Listesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.youtube.com/playlist?list=PLmBHxifQzIz9f9wsYDz7cHYKlmrIAx3pd>].
- Fatih Medreseleri (2016). FM TV Ailesi 1 Yaşında. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.fatihmedreseleri.net/foto-galeri/fm-tv-ailesi-1-yasinda.html>].
- Fidan, N. (1996). *Okulda öğrenme ve öğretme*. Alkım Yayınevi, Türkiye.
- Fm Televizyonu (2025). Fm Televizyonu – Hayra Öncü Şerre Set. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.fmtelevizyonu.com/>].
- Furat, A. Z. (2013). *Kitle iletişim araçları ve yaygın din eğitimi*. m. Kaya (Ed.). Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu- I, Ankara, Türkiye. s. 147-162.
- Furat, A. Z. (2015). Medya Ve Din: Din Eğitimi Açısından Yeni Bir İmkan Alanı Mı Tehdit Mi?. *Medya Ve Din 2*, 12, *Dijitalleşen Din*, M. Çamdereli, B. Ö. Doğan & N. Kocabay Şener (Ed.), Köprü Yayıncılık, İstanbul, s. 325-364.
- Gökalp, M. (2020). *Eğitimde program geliştirme ve değerlendirme*. Nobel akademik yayıncılık eğitim danışmanlık tic. ltd. şti., Türkiye.
- Gökçe, F. (2005). *Değişim sürecinde devlet ve eğitim*. Tekağaç Kitap Basım, Yayım, Dağıtım Ltd. Şti., Türkiye.
- Göktaş, V. (2011). Tasavvufi terbiyenin günümüz din eğitimine sunabileceği imkanlar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 137-155.
- Gözütok, Ş. (2013). Medreselerin ortaya çıkışı ve ilk medreseler. *Medrese geleneği ve modernleşme sürecinde medreseler*, C. 1, *Medrese geleneği ve modernleşme sürecinde medreseler*, F. Gedikli (Ed.), Muş Alparslan Üniversitesi Yayınları, Muş, s. 199-216.
- Günaydın, M. (2008). Of medreselerinin tarihi fonksiyonelliğine bakış. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(12), 101-136.
- Haberli, M. (2013). Dini tecrübe olarak sanal ritüeller. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15(57), 17-36.
- Işık, Z. (2020). *Kadın Dindarlığı, Kent Dindarlığı, Dinî Gruplar, Gömülü Teori*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İbn Mâce. (t.y.). *es-Sünen*.
- İpşirli, M. (2003). Medrese: osmanlı dönemi. *Tdv İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Tdv İslâm araştırmaları merkezi, Cilt 28, s. 327-333.
- İslam ve Medya (2024). Televizyonda Ramazan Programları. [Erişim: 08.02.2026,

- <https://www.islamvemedya.com/ramazan-in-golgesi-televizyonlara-dustu/974/>].
- İsmailağa (2018). Masum Bayraktar Ve Başında Bulunduğu Kuruluşların “İsmailağa” Adını İstismarı Hukuken Sabit Oldu. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/masum-bayraktar-ve-basinda-bulundugu-kuruluslarin-ismailaga-adini-istismari-hukuken-sabit-oldu>].
- İsmailağa (2025). Neden Bir Hafız Yetiştirmeliyim?. [Erişim: 31.01.2026, https://www.youtube.com/watch?v=4_g8V_7VfKw].
- İsmailağa (t.y.). İsmailağa – Resmî İnternet Sitesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/>].
- İsmailağa BT (t.y.a). İsmailağa Bilgi Teknolojileri. [Erişim: 27.01.2026, <https://mobil.ismailaga.org.tr/ismailaga-bt>].
- İsmailağa BT (t.y.b). Hac-Umre Rehberi Uygulaması. [Erişim: 08.02.2026, <https://mobil.ismailaga.org.tr/uygulamalar/hac-umre-rehberi>].
- İsmailağa Camiası (2021). Emr-i bi'l-Ma'rûf Eğitimlerini Tamamlayan Hocalar İcâzetlerini Aldı. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/emr-i-bil-maruf-egitimlerini-tamamlayan-hocalar-icazetlerini-aldi>].
- İsmailağa Camiası (2022). Masum Bayraktar Hakkında Açıklama. [Erişim: 31.01.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/masum-bayraktar-hakkinda-aciklama>].
- İsmailağa Camiası (2024a). Ahmed Fikri Doğan Efendi (Kuddise Sirruhû) Hazretlerimizin Hayatı ve Şahsiyeti. [Erişim: 22.01.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/ahmed-fikri-dogan-efendi-kuddise-sirruhu-hazretlerimizin-hayati-ve-sahsiyeti>].
- İsmailağa Camiası (2024b). İhvânımıza ve Tüm Kamuoyuna Önemle Duyurulur. [Erişim: 31.01.2026, <https://web.archive.org/web/20240327180646/https://www.ismailaga.org.tr/ihvanimiz-a-ve-tum-kamuoyuna-onemle-duyurulur>].
- İsmailağa Câmiası (2025). Hasan Kılıç Efendi Hazretlerimizin Hayatı ve Şahsiyeti. [Erişim: 22.01.2026, <https://www.ismailaga.org.tr/hasan-kilic-efendi-hocamizin-hayati-ve-sahsiyeti>].
- İsmailağa Derneği (t.y.a). İsmailağa Külliyesi. [Erişim: 28.01.2026, <https://ismailagadernegi.org.tr/ismailaga-kulliyesi>].
- İsmailağa Derneği (t.y.b). İsmailağa Câmiası Resmî Web Sitesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://ismailagadernegi.org.tr/>].
- İsmailağa Derneği (2018). *Mahmud Çaltepe - İsmailağa Mahmûd Efendi Tekâmül Ve İhtisas Medreseleri 2018 İcâzet Merâsimi*. [Erişim: 14.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=CQs38IkJd4>].
- İsmailağa Kur'an Kursu (2022). *İsmailağa Kur'an Kursu Arapça Eğitimi*. [Erişim: 16.03.2026, https://www.youtube.com/watch?v=X-5_hV7BFY0].
- İsmailağa Kuran Kursu (t.y.a). Kursumuzun Tarihçesi. [Erişim: 28.01.2026, <https://ismailagakurankursu.com.tr/kurumsal-kursumuzun-tarihcesi-tr.htm>].
- İsmailağa Kur'an Kursu (t.y.b). *2025-2026 Kayıt Dönemi Başlamıştır*. [Erişim: 13.03.2026, <https://ismailagakurankursu.com.tr/2025-2026-kayit-donemi-baslamistir-tr-283.html>].
- İsmailağa Net (2021a). Ecir Kapısı 25 – İsmailağa Külliyesinde Tekâmül Medresesi. [Erişim: 24.01.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=Ah2k9-6c3jM>].
- İsmailağa Net (2021b). Ecir Kapısı 26 – İsmailağa Külliyesinde İhtisas Medresesi. [Erişim: 25.01.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=-p03nWIJ19Y>].
- İsmailağa Net (2021c). İsmailağa Derneği Medrese Faaliyetleri 2021. [Erişim: 07.02.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=RXEsoSudEA>].
- İsmailağa Net (2022). *Bakış Açısı - 10: Medrese Usulümüz Nasıldır?* [Erişim: 15.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=wrxsAK90Dk0>].
- İsmailağa Net (2023). İsmailağa NET – Resmî İnternet Sitesi. [Erişim: 08.02.2026,

- <https://www.ismailaga.net/>].
- İsmailağa NET (2024). *Gündem Hakkında Açıklamalar Ve Suallere Cevaplar @ismailaganet*. [Erişim: 13.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=uDmDQm4igns>]
- İsmailağa Net (2025). Ecir Kapısı 90 - Kız Tekâmül Medresesi Duâlarınız ve Desteklerinizle Tamamlanıyor!. [Erişim: 28.01.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=OiPbdM-wVTY>].
- İsmailağa Net (2026b). Efendi Hazretlerimizin (K.S.) Hayatı – YouTube Oynatma Listesi. [Erişim: 27.01.2026, https://www.youtube.com/playlist?list=PLqV-IViCltNAZ1kage7OkC-_itiXaCeI-].
- İsmailağa Net (t.y.a). İsmailağa NET – YouTube Kanalı. [Erişim: 26.01.2026, <https://www.youtube.com/@ismailaganet>].
- İsmailağa Telif Ve Araştırma Merkezi (2026). İsmailağa Telif Ve Araştırma Merkezi – Resmî İnternet Sitesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://telif.ismailaga.org.tr/>].
- Kafadar, F. (2019). *Gündelik hayat sosyolojisi bağlamında cemaatlerde kadın*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kandemir, F. (2020). *Mahmud efendi hazretleri'nden açıklamalar ile risâle-i hâlidîyye tercümesi*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Kara, A. (t.y.). *İsmailağa'da bir gün*. Uhud Yayınları, Türkiye.
- Karakök, T. (2013). Yükseköğretim kurumu olarak osmanlı'da medreseler: bir değerlendirme. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 208-234.
- Karataş, M. (2022). Yaygın din eğitime katkısı açısından camiler. *Bitlis İslamiyat Dergisi*, 4(1), 1-21.
- Kaya, U. (2021). 2017-2020 Yılları arasında yayımlanan hutbelerle ilgili bir analiz. *Amasya İlahiyat Dergisi*, (17), 221-258.
- Keskin, M. (2023). *İslam'a adanmış bir hayat mahmud efendi hazretleri*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Keskin, M. (2025a). *Hatıralarla mahmud efendi hazretleri'nin hayatı: Cilt 1*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Keskin, M. (2025b). *Hatıralarla mahmud efendi hazretleri'nin hayatı: Cilt 2*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Keyifli, Ş. (2013a). Eğitim ve din eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 103-126.
- Keyifli, Ş. (2013b). *Yaygın din eğitiminde yeni yaklaşımlar*. İlâhiyât Yayın, Türkiye.
- Keyifli, Ş. (2019). Hutbe ve vaazların dili ve üslubuyla ilgili yaşanan olumsuzluklar. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 25-41.
- Kıyamder (t.y). Masum Bayraktar. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.kiyamder.org.tr/masum-bayraktar>].
- Kızılabdullah, Y. (2017). Kavramsal çerçeve: eğitim, öğretim ve din. *Din eğitimi el kitabı*, 15, *Din eğitimi el kitabı*, R. Doğan ve R. Ege (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 41-58.
- Kissling, H. J. (1994). Osmanlı imparatorluğunda derviş tarikatlarının sosyolojik ve eğitsel rolleri. (B. Solmaz, Çev.) *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (5), 335-347.
- Kitap Kalbi Yayıncılık (t.y.). Kitap Kalbi | KitapKalbi Yayıncılık. [Erişim: 08.02.2026, [Hakkımızda | KitapKalbi Yayıncılık](https://www.kitapkalbi.com/)].
- Kitap Takipçileri (2024). İsmailağa Dergisi. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.kitaptakipcileri.com/kategori/ismailaga-dergisi>].
- Konuk, M. (2007). *Değerler eğitimi ve çocuk*. E. Arslan (Ed.). Türkiye III. Dini Yayınlar Kongresi, Ankara, Türkiye. s. 115-121.
- Korkmaz, M. (2017). Kur'an kurslarında din eğitimi. *Din eğitimi el kitabı*, 15, *Din eğitimi el kitabı*, R. Doğan ve R. Ege (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 324-352.
- Korkmaz, Ö. F. (2024). *Tefekkürden teyakkuza*. Rabbani Yayınevi, Türkiye.

- Korkmaz, Ö. F. (2023). *Selefilik ve tarihsel süreci -2-*. [Erişim: 08.02.2026, <https://telif.ismailaga.org.tr/selefilik-ve-tarihsel-sureci-2>]
- Küçükcan, T. (2005). *Dini yayıncılıkta internet(Sanal dini iletişim açısından yeni alanlar ve yeni stratejiler)*. II. Uluslararası Dini Yayınlar Kongresi, Sesli-Görüntülü Dini Yayıncılık, Ankara, Türkiye. s. 211-220
- Lalegül Kitapevi (t.y.). Hakkımızda. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.lalegulkitapevi.com/kurumsal/hakkimizda>].
- Lalegül Medya Grubu (t.y.a). Lalegül FM Frekansları. [Erişim: 27.01.2026, <https://lalegulfm.com.tr/lalegulfm-frekanslar>].
- Lalegül Medya Grubu (t.y.b). Lalegül Medya – Resmî İnternet Sitesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://lalegulfm.com.tr/Default>].
- Lalegül Medya Grubu (t.y.c). Programlar - Lalegül TV. [Erişim: 08.02.2026, <https://lalegultv.com.tr/lalegultv-programlar>].
- Lalegül TV (2018). Bu Hocalar Ehl-i Sünnettir, Dinleyebilirsiniz - Cübbeli Ahmet Hocaefendi. [Erişim: 26.01.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=-GbAiw1nYI8>].
- Lalegül Yayınları (t.y.). Dergi Listesi. [Erişim: 27.01.2026, https://www.lalegul.net/dergi/dergi_listesi].
- Metin Balkanlıoğlu (t.y.). Metin Balkanlıoğlu – YouTube Kanalı. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.youtube.com/@metinbalkanlioglu-o9l>].
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi* (Karar No: 04). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Muhammet Masum Vanlıoğlu (2016). *İsmailağa Kur'an Kursu Eğitimi Hakkında Bilgilendirme*. [Erişim: 16.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=uAucZwd7H6o>].
- Muhammet Masum Vanlıoğlu (2024). *İsmailağa Kur'an Kursu Hafızlık İcazet Merasimi*. [Erişim: 16.03.2026, <https://www.youtube.com/live/t8MenzAy3h8>].
- Namdar, T. (2022). *Çizgi filmlerde din ve değerler eğitimi: Diyanet tv çizgi film örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Narmanlıoğlu, H. (2014). *Tarikat ve cemaatlerin alternatif medya stratejileri” medya ve din*. Köprü Kitapları, Türkiye.
- Nazıroğlu, B. (2020). Din eğitiminde temel kavramlar ve bilimselleşme. *Din eğitimi, 15, Din eğitimi*, İ. Turan ve B. Nazıroğlu (Ed.), Bilay Yayınları, Ankara, s. 15-34.
- Oğul, E. (2017). *Diyanet işleri başkanlığında kur'an kursları-toplumsal boyut-*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Okumuş, E. (2024). Din bağlamında medya – toplum ilişkileri. *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 56-76.
- Okumuşlar, M. (2017). Din eğitimi'nin bilimselleşmesi/neliği. *Din eğitimi: el kitabı, 15, Din eğitimi: el kitabı*, R. Doğan ve R. Ege (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 59-86.
- Öge, S. (2019). Ehli sünnet ve ehli bidat adlandırmaları. *İslam düşünce kılavuzu, İslam düşünce kılavuzu*, A. Koç (Ed.), Ensar Neşriyat Tic. A. Ş., İstanbul, s. 333-347.
- Öğüt, Z. (2022). *Sosyolojik bağlamda ismailağa cemaati*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ömer Faruk Korkmaz (t.y.). Ömer Faruk Korkmaz – YouTube Kanalı. [Erişim: 27.01.2026, <https://www.youtube.com/@omerfarukkorkmaz1>].
- Ören, M. F. (2019). *Türkiye’de dini bilginin üretimi: Medrese ve ilahiyatlar*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özler, M. (2012). Tevhid. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 41, s. 18-20.
- Paçacı, İ. (2017). Cemaat. *Dini kavramlar sözlüğü, Dini kavramlar sözlüğü*, İ. Karagöz (Ed.), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 92.

- Peker, H. (2008). *Din psikolojisi*. Çamlıca Yayınları, Türkiye
- Ruşen Çakır Medyascope (2024). *Menzil'den Sonra İsmailağa Da Niçin Bölündü?* [Erişim: 13.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=x0MF1u2ZMNY>]
- Sarı, H. (2023). Türkiye'de cemaat medyalaşmasına dair ilişkisel bir süreç okuması. *International Journal of Social Sciences*, 7(2), 328-346.
- Sarıkaya, M. S. (1998). Cumhuriyet dönemi türkiye'sinde dini tarikat ve cemaatlerin toplumdaki yeri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 93-102.
- Selçuk, M. (2002). Camilerde yetişkinlere yönelik din eğitimi çalışmaları. *Din hizmetlerinde iletişim ve halkla ilişkiler iletişim dini danışma ve rehberlik halkla ilişkiler, Din hizmetlerinde iletişim ve halkla ilişkiler iletişim dini danışma ve rehberlik halkla ilişkiler*, C. Tosun (Ed.), Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, s. 176.
- Sıraç Pazarlama (t.y.). Ehl-i Sünnete Dair Tüm Eserler. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.siracpazarlama.com/>].
- Solmaz, A. (2024). *Diyanet aylık dergi'nin tasavvufi bağlamda değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tokat
- Söylev, Ö. F. (2013). Yerleşik irşat usullerini uygulamada ortaya çıkan sorunlar ve dinî danışma ve rehberlik üzerine bir inceleme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 179-202.
- Şenocak, İ. (2016). *Kudemâ meclisi*. Hüküm Kitap, Türkiye.
- Şenocak, İ. (2023). *İki devrin ulu hocası ali haydar efendi*. Hüküm Kitap, Türkiye.
- Taştan, A. (2021). *İsmailağa cemaati sosyal kimlik inşa araçları*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Tay, H. (2017). Kur'an'da tağut kavramı. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 215-228.
- Tirmizî. (t.y.). *es-Sünen*.
- Toksarı, A. (2010). Din ve vicdan özgürlüğü bağlamında kitap ve sünnete göre mürtede yapılması gereken muamele. *Bilimname*, 2(19), 47-74.
- Topuz, A. (2023). Yaygın din eğitimi faaliyetlerinin z kuşağının ilgi ve ihtiyaçları açısından değerlendirilmesi (diyanet işleri başkanlığı örneği). *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(46), 127-155.
- Tosun, C. (2015). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Pegem Akademi Yayınları, Türkiye.
- Tosun, N. (2007). Rabita. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 34, s. 378-379.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2017). *İlmihal I: İman ve İbadetler* (C. 1). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Türkiye.
- Uludağ, S. (2020). Murakabe. *Tdv İslam Ansiklopedisi*. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 31, s. 204
- Ustaosmanoğlu, M. (2024a). *Sohbetler: Cilt 1*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Ustaosmanoğlu, M. (2024b). *Sohbetler: Cilt 2*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Ustaosmanoğlu, M. (2025). *Kur'an-ı mecîd ve tefsirli meal'i âlisi*. Ahıska Yayınevi, Türkiye.
- Ustaosmanoğlu, M. Ş. (2022). *Tahrif hareketi ve içimizdeki müstesrikler*. [Erişim: 08.02.2026, <https://telif.ismailaga.org.tr/tahrif-hareketi-ve-icimizdeki-mustesrikler>]
- Uzunpostalcı, M. (1993). Cemaat. *Tdv İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Tdv İslâm Araştırmaları Merkezi, 7, s. 288-289.
- Uzay Medya (t.y.). Ulusal Radyo Kanalları Listesi. [Erişim: 08.02.2026, <https://www.uzaymedya.com/ulusal-radyo-istasyonlari/>].
- Ünlü, A. M. (2010). *İ'tikat risalesi*. Arifan Kitapevi, Türkiye.
- Ünlü, A. M. (2014). *Peygamber sevgisinin alametleri*. Tuana Basın Yayın, Türkiye.
- Yakışır, G. (2019). *İletişim ve propaganda teknikleri açısından dini gruplar*. (Yüksek Lisans

- Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yasin Yayınevi (t.y.). Yasin Yayınevi – İnternet Satış Sitesi. [Erişim: 08.02.2026, [hakkımızda, eticaret yazılımı, kurumsal](#)].
- Yavuzer, H. (2011). *Yaygın Anne Baba Tutumları, 6, Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, N. Türkyılmaz Catic (Ed.), Timaş Yayınları, İstanbul, s. 11-31.
- Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği (2019a). *Ömer Faruk Korkmaz Hoca Efendiye Sorduk | Medrese Hakkında Merak Edilenler*. [Erişim: 16.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=zwdZ7Gca4AM>].
- Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği (2019b). *Medresede Eğitim Süresi Ne Kadardır? Hangi Kitaplar Okunur? Tek Tip Kıyafet Uygulaması Var mıdır?* [Erişim: 15.03.2026, <https://www.youtube.com/watch?v=Cqdn4Msse7s>].
- Yavuz Sultan Selim Gençlik Derneği (2026). 24 Saatlik Eziyet mi, 1 Haftalık Keyif mi? Tercihini Yap!. [Erişim: 27.01.2026, https://www.youtube.com/watch?v=IMmDe_xPYE].
- Yıldırım, O. (2020). *Diyanet'in tarikatlar raporu*. Kaynak Yayınları, Türkiye.
- Yıldız, İ. (1998). Hz. peygamber'in mekke dönemi yaygın eğitim çalışmaları -din eğitimi açısından bir temellendirme denemesi-. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2), 301-335.
- Yılmaz, A. (2020). *Küreselleşme ekseninde kitle iletişim araçları ve toplumsal olaylara etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Yılmaz, H. (2001). Yaygın din eğitimi kurumları ve toplumsal barış. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(2), 329-356.
- Yılmaz, H. (2013). *Vaazın etkinliğinde dil ve üslubun önemi*. İ. Derin (Ed.). Vaaz ve Vaizlik Sempozyumu, Ankara, Türkiye. s. 101-116.
- Yılmaz, H. (2019a). *Din eğitimi ve sosyal barış*. Değerler Eğitimi ve Merkezi Yayınları, Türkiye.
- Yılmaz, H. K. (2019b). *Ana hatlarıyla tasavvuf ve tarikatler*. Ensar Yayınları, Türkiye.
- Yılmaz, Y. (2012, Haziran). Hz. peygamber dönemi eğitime genel bir bakış. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 15(40), 203-221.
- Yorulmaz, B. (2013). *Bir yaygın din eğitimi aracı olarak sinema*. M. Kaya (Ed.). Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II, Ankara, Türkiye. s. 153-175.
- Zengin, Z. S. (2017a). Din Eğitimi Bilimi ve Tarihi. *Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi*, 3, *Din Eğitimi*, M. Köylü ve N. Altaş (Ed.), Ensar Neşriyat Tic. A. Ş., İstanbul, s. 23-47.
- Zengin, Z. S. (2017b). İslam din eğitiminin tarihsel gelişimi: İslam'da eğitim ve öğretim. *Din eğitimi el kitabı*, 15, *Din eğitimi el kitabı*, R. Doğan ve R. Ege (Ed.), Grafiker Yayınları, Ankara, s. 19-40.